

Reactienota voorontwerp-waterbeheerprogramma 2022-2027				
Waterschap Hunze en Aa's				
Januari 2021				
Nr.	Reactie van	Reactie	Antwoord	Aanpassingen ten opzichte van het voorontwerp
	EXTERNE PARTIJEN			
1	Natuurplatform Drentsche Aa	Het waterbeheerprogramma is een omvangrijk plan voor de komende 7 jaar. Wat ik er nog in mis is het vasthouden van water in de haarvaten van de hoger gelegen gebieden. Dat is vooral van belang voor het grondwater en de kwel in de lagere delen van het beekdal. Onze ervaring in Midlaren kan best model staat voor meerdere gebieden in het waterschap. Tussen 1965 en 1970 heeft er in Midlaren een ruilverkaveling plaats gevonden waarbij ook het slotenstelsel onder handen is genomen. De sloten die het water van de hogere delen in Midlaren moeten afvoeren zijn zodanig diep gemaakt dat ook de diepere kommen. Wij wonen sinds 1970 aan de Haasakkers in Midlaren en hebben in die periode het grondwater dramatisch zien dalen. Het regenwater wordt tegenwoordig in sneltreinvaart afgevoerd door de verdiepte sloten naar de Drentsche Aa, zonder dat het tijd heeft dieper in de grond door te dringen. Begin jaren '70 stonden lagere stukken in onze tuin regelmatig vol water en ook in onze kelder stond dan een laagje water. Dat is nu al zeker 30 jaar niet meer zo. De watervoorraad in de grond is nu zo gering dat twee maanden droogte dit voorjaar veel bomen fataal dreigt te worden en ondiep wortelende planten leggen al snel het loodje. Zeker voor de natuurgebieden zoals Vijftig bunder is dit desastreus. De heide is totaal verdroogd. Ik heb met u daarover al eerder contact gehad en wij hebben ook een voorstel gedaan om in de afwateringssloten schotten aan te brengen om het water langer vast te houden. Het moet niet moeilijk zijn dit zo uit te meten dat het water altijd 50 cm onder het maaiveld blijft. De sloten zijn op veel plaatsen 2 meter diep! Daardoor is er meer tijd voor het regenwater om het grondwater aan te vullen en wordt ook nog eens wateroverlast stroomafwaarts voorkomen.	Wellicht dat er begin jaren '70 sprake was van een schijngroundwaterspiegel, door een aanwezige keileemlaag. Deze kan in de loop der tijd lek geraakt zijn, waardoor de grondwaterstand is gezakt. Wij hebben hiervan geen metingen. Door het plaatsen van schotten houd je het water continu op een hoog niveau. Het is beter een systeem te hebben dat regelbaar is. Wij hanteren flexibel peilbeheer. Voor landbouwgebieden is het van belang het water in de zomer hoog te houden zodat de gewassen optimaal kunnen profiteren van het water. Tijdens de oogstperiode brengen we de oppervlaktewaterstand naar beneden, zodat de machines het land op kunnen. Als het droog is gaan we na de oogst, indien mogelijk, weer omhoog met het peil, om deze vervolgens in het voorjaar weer te laten zakken, zodat het land bewerkt kan worden. In de haarvaten een dergelijk flexibel peilbeheer uitvoeren is voor het waterschap ondoenlijk, maar op het moment dat anderen zelf een initiatief op dit vlak willen ontplooiën, dan kan dit. Er moet dan wel een vergunning bij het waterschap worden aangevraagd.	Geen.
2	Gemeente Westerwolde	5.4: In het stuk staan enkele plannen voor het vasthouden en bergen van water, deze zijn al gereed of worden 20/21 afgerond, het gaat dus om oudere plannen die jaren geleden bedacht zijn. Na de droge jaren 2018/ 2019 en nu weer 2020 zou ik verwachten dat er in ons gebied wel nieuwe opgaven/plannen zouden komen voor het vasthouden en bergen van water. Deze zie ik echter niet.	We verwijzen naar maatregel 5.4.6. Er wordt de komende jaren gezocht naar extra ruimte voor het vasthouden van water in Westerwolde.	Geen.
3	Gemeente Westerwolde	8.2.2: Er wordt gepraat over opgaven om te voldoen aan de klimaatbestendigheid van Nederland in 2050, het beeld van hoe het watersysteem (watergangen en oppervlakte water) nu voldoet aan de eisen ontbreekt echter. Het is dus voor mij niet duidelijk of en zo ja welke opgaven er liggen en of koppelkansen mogelijk zijn.	Integrale klimaatbestendigheid wordt in beeld gebracht d.m.v. de stresstesten. In het WBP geven wij aan dat ons watersysteem voldoet aan de inundatienormen. Nadat alle stresstesten gereed zijn wordt de Regionale Uitvoeringsagenda DPRA opgesteld. Mogelijk is hier in 2021 meer duidelijkheid over en zullen nog aanvullende opgaven en maatregelen opgenomen worden in het definitieve WBP.	Geen.
4	Gemeente Westerwolde	9.8: Afkoppelen scheelt investeringen / uitbreidingen in de zuivering om de extra neerslag door klimaatverandering op te vangen, het afkoppelen vraagt echter inspanning van de gemeenten en inwoners, gezien dat dit een gezamenlijk probleem is zou een gezamenlijke aanpak wenselijk zijn. (bijvoorbeeld een afkoppelsubsidie zodat de baten en lasten eerlijk verdeeld worden)	De stimuleringsregeling is ooit gestart om gemeenten te stimuleren het afkoppelen breed op te pakken. Het effect van afkoppelen op het watersysteem is sterk gebiedsafhankelijk (mate van verharding, capaciteit zuivering, waterkwaliteit etc.). In 2021 en 2022 dragen wij, in de vorm van een pilot, bij aan een subsidieregeling in de gemeente Assen, die inwoners stimuleert het hemelwater af te koppelen van de riolering. Binnen de Regionale Uitvoeringsagenda DPRA en de samenwerking in de waterketen, met behulp van de uitkomsten van het project 'Metten en Monitoren', moet de afweging gemaakt worden of afkoppelen bijdraagt aan het behalen van de doelen en hoe de verdeling van kosten moet zijn. De ervaringen uit de pilot in de gemeente Assen gebruiken wij daarbij.	Paragraaf 9.8, pagina 110, onder "Afkoppelen van hemelwater" toevoegen: "en het DPRA".
5	Gemeente Westerwolde	Ook lees ik niets terug over de gevolgen voor het waterschap die voortkomen uit het afkoppelen van verhard gebied door de gemeenten, het afkoppelen zal invloed hebben op het oppervlakte watersysteem en hoe gaat het waterschap daar mee om in deze plan periode.	Afkoppelen van verhard gebied kan inderdaad effect hebben op het watersysteem. Wij willen graag op de hoogte worden gebracht van geplande afkoppelprojecten, zodat wij de waterhuishoudkundige situatie goed kunnen beoordelen en daarover kunnen adviseren, zowel vanuit het oogpunt van waterkwantiteit als waterkwaliteit.	Paragraaf 9.8, pagina 110, toevoegen: "Afkoppelen van verhard gebied kan effect hebben op het watersysteem. Wij willen graag op de hoogte worden gebracht van geplande afkoppelprojecten, zodat wij de waterhuishoudkundige situatie goed kunnen beoordelen en daarover kunnen adviseren, zowel vanuit het oogpunt van waterkwantiteit als waterkwaliteit. "

6	ANOG	<u>WBP, paragraaf 7.8:</u> Gewasbeschermingsmiddelen, wordt als doel omschreven: Terugdringen normoverschrijding 2023 tot nagenoeg nul. Aanvullend wordt op pagina 65 gesteld dat gestreefd wordt om de aanleg van de akkerranden op te laten nemen in het nieuwe GLB. <u>Reactie ANOG:</u> ANOG werkt in het succesvolle DAW project <i>Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen</i> samen met onder meer waterschap Hunze en Aa's. Het project is het kennis onderdeel dat in aanvulling op de aangelegde bufferranden (ANLB cat.water) is samenwerking met deelnemende boeren, leidt tot verminderd middelen gebruik. - Dit project is gestart in 2018. Het effect van het project op het terugdringen van de normoverschrijding zal in de loop van het project merkbaar worden. - Voor een meetbaar effect is het van belang dat er een substantiële hoeveelheid randen is aangelegd, en wordt onderhouden. De aangegeven kilometers zijn wat dat betreft een basis voor verdere uitbreiding. - Het streven van het waterschap om de randen op te laten nemen in het nieuwe GLB biedt onvoldoende zekerheid en het is te eng. Welk alternatief heeft het waterschap om deze succesvolle maatregel te continueren, en op te schalen? Akkerranden (en sloten) zijn nu namelijk ook onderdeel van de vergroening maar er wordt nauwelijks op ingezet. Naar verwachting wordt dit wel meer gedaan in het nieuwe GLB vanwege verzwaarde conditionaliteit (vanggewassen straks in de conditionaliteit/basisbetaling), maar dit lijkt niet voldoende. - Kunnen de akkerranden expliciet als maatregel worden opgenomen in het WBP? Dit was bij het voorgaande WBP wel het geval. - Daarnaast is de vraag wat de kwaliteit van de akkerranden binnen het GLB uiteindelijk wordt: sturing door het collectief is daarin een voorwaarde voor de kwaliteit. - Inzetten op kennis bij landbouw ontbreekt in het WBP, maar is van groot belang voor het behalen van de gestelde doelen. Kennis is een essentiële component, noodzakelijk voor de transitie naar duurzamere landbouw. Het succes van het project <i>Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen</i>, onderschrijft dit.	Tot 2023 is de financiering van de akkerranden geregeld vanuit het coalitieakkoord. Voor nieuwe financiering willen we inzetten op het onderbrengen van de akkerranden in de ecodiensten van het nieuwe GLB. DAW is een initiatief vanuit de landbouwsector. Wij hebben daar faciliterend in opgetreden, door gebruik te maken van POP3 gelden. Zodra duidelijk wordt hoe het nieuwe GLB en POP4 eruit gaat zien, gaan we kijken hoe we dit kunnen faciliteren. Als waterschap geven wij steeds aan dat de collectieven een belangrijke rol moeten krijgen bij het uitvoeren van het nieuwe GLB. We onderschrijven dat het project "Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen" van belang is. We zullen een extra zin opnemen over het belang van het kennisproject.	Paragraaf 7.8, pagina 63, toevoegen: "Het project "Meer kennis, minder gewasbeschermingsmiddelen" is gericht op overdracht van kennis over effectieve maatregelen. Kennis blijkt een belangrijke component te zijn in de transitie naar minder gebruik van middelen in de landbouw."
7	ANOG	<u>WBP, paragraaf 7.9:</u> Doel: In 2027 mogen in alle KRW-lichamen geen overschrijdingen neer voorkomen van prioritaire en van specifiek verontreinigde stoffen. <u>Reactie ANOG:</u> Het is nog niet helder welke aanvullende acties waterschap Hunze en Aa's voor ogen heeft.	Landelijk is gewerkt aan een analyse van de stoffen die in Nederland het meest overschrijdend voorkomen. De resultaten hiervan zijn verwerkt in zogenaamde stoffenfiches, waarin wordt ingegaan op de mogelijke bronnen, het mogelijk handelingsperspectief en de verwachting voor doelrealisatie in 2027. De eerste versie hiervan is in 2020 opgeleverd. Voor de meeste overschrijdende stoffen in ons beheergebied is een stoffenfiche opgesteld (PFOS, ammonium, PAK's, tributyltin en metalen). Landelijk gezien is de verwachting voor 2027 dat niet alle waterlichamen voor deze stoffen voldoen, door natuurlijke omstandigheden of technische onhaalbaarheid. Het geboden handelingsperspectief bestaat hoofdzakelijk uit algemene landelijke maatregelen. Voor de metalen onderzoeken we of de overschrijdingen een gevolg zijn van regionale natuurlijke achtergrondconcentraties. Voor ammonium doen we extra gebiedsspecifiek onderzoek.	Paragraaf 7.9, pagina 67, 6e alinea vervangen door : "Landelijk is gewerkt aan een analyse van de stoffen die in Nederland het meest overschrijdend voorkomen. De resultaten hiervan zijn verwerkt in zogenaamde stoffenfiches, waarin wordt ingegaan op de mogelijke bronnen, het mogelijk handelingsperspectief en de verwachting voor doelrealisatie in 2027. Voor de meeste overschrijdende stoffen in ons beheergebied is een stoffenfiche opgesteld (PFOS, ammonium, PAK's, tributyltin en metalen). Landelijk gezien is de verwachting voor 2027 dat niet alle waterlichamen voor deze stoffen voldoen, door natuurlijke omstandigheden of technische onhaalbaarheid. Het geboden handelingsperspectief bestaat hoofdzakelijk uit algemene landelijke maatregelen. Voor de metalen onderzoeken we of de overschrijdingen een gevolg zijn van regionale natuurlijke achtergrondconcentraties. Voor ammonium doen we extra gebiedsspecifiek onderzoek." Maatregel 7.9.5. vervangen door "Onderzoek naar regionale natuurlijke achtergrondconcentraties voor metalen (gereed 2023)"
8	ANOG	<u>WBP, paragraaf 7.14:</u> Overige wateren inclusief stedelijk water. <u>Opmerking ANOG:</u> Is er een aanknopingspunt voor bepaalde DAW randen (niet KRW?)	Ja, dit wordt op pagina 78 benoemd.	Geen.
9	ANOG	<u>WBP, paragraaf 8.2.3:</u> Wateroverlast door Veenoxidatie. <u>Opmerking ANOG:</u> ANOG gaat graag in gesprek over de manier waarop dit wordt vormgegeven.	We hebben u nog niet betrokken, omdat we nog bezig zijn met de eigen voorbereiding. Maar het is duidelijk dat de veenbodempatiëmatiek een integrale aanpak vereist, waarbij provincies, gemeenten, waterschappen en belanghebbenden samenwerken. We zullen u er dus bij betrekken.	Geen.
10	ANOG	<u>WBP, paragraaf 10.2:</u> Biodiversiteit <u>Reactie ANOG:</u> Biodiversiteit en Recreatief medegebruik: staat op diverse plaatsen in het WBP, maar is niet specifiek gericht op agrarisch natuurbeheer. Het is wenselijk om loslopende honden van de maaipaden te weren. En binnen de ANLB clusters leefgebied Open Akkerland zou het goed zijn als maaipaden worden afgesloten voor honden in het broedseizoen. Wandelaars gebruiken de maaipaden en agrarisch natuurbeheer om een ommetje met hun honden te lopen, dit zorgt voor veel verstoring. Graag de ongewenste recreatie in het agrarisch natuurbeheer expliciet opnemen in biodiversiteitsparagraaf.	Agrarisch natuurbeheer vindt plaats op percelen naast de watergangen en daarom is ons WBP niet specifiek gericht op Agrarisch natuurbeheer. We hebben het loslopen van honden beleidsmatig opgenomen in ons Onderhoudsbeheerplan waarin wij aanbevelen honden aan te lijnen in verband met mogelijke verstoring van fauna. Een totaalverbod vinden we te ver gaan omdat dit anders ook voor andere openbare ruimte grenzend aan agrarisch natuurbeheer percelen moet gelden. Vanuit agrarisch natuurbeheer is wel winst te boeken door in te zetten op bewustwording bij hondeneigenaren dat loslopende honden de fauna kunnen verstoren.	Geen.
11	ANOG	Verschraling van randen door afvoer van maaisel is wenselijk met het oog op biodiversiteitherstel. Door te combineren met natuurinclusieve landbouw kan de organische stof ook circulair worden benut. Kennishouders zoals het Louis Bolk Instituut hebben hier kennis over opgedaan door proeven in de Veenkoloniën. Voor het opstellen van de beoogde Visie biodiversiteit: Graag inhoudelijke afstemming hierover zodanig dat de aanwezige kennis wordt benut en er grootschalig succesvol invulling aan kan worden gegeven. Tevens zou het goed zijn de highlights daarvan explicieter te benoemen in het WBP.	Wij zetten in op de kleine kringloop. Dat wil zeggen dat we ons maaisel in eerste instantie bergen op ons onderhoudspad. In de winterperiode wordt indien nodig het verteerde maaisel met een wallenfrees op het land gebracht. Bij ons waterschap komt jaarlijks een zeer grote hoeveelheid maaisel vrij. Dit maaisel ligt echter verspreid over ons gebied langs de watergangen wat verzameling en vervoer van maaisel lastig maakt. Verzamelen en vervoeren vergen extra werkgangen (extra diesel-verbruik, niet duurzaam) met zware machines waar onze onderhoudspaden niet op berekend zijn. Wanneer er vanuit de ANOG of andere partijen kansen gezien worden om in gezamenlijkheid het maaisel in de kleine kringloop anders te verwerken, zullen we gezamenlijk deze kansen onderzoeken. Ten tijde van het opstellen van deze reactienota wordt er nog gewerkt aan de beleidsvisie Biodiversiteit. Nadat de beleidsvisie in het bestuur is geweest kan de tekst over biodiversiteit aangevuld worden. In het definitieve WBP wordt dit meegenomen.	Geen.

12	Gemeente Emmen	Op pagina 78 wordt ingezet op de zogenaamde eco-scans in 2022. Graag komen wij op dat moment via het regulier overleg van het waterschap en de gemeente Emmen nader in gesprek.	Eco-scans zullen in samenwerking met gemeenten opgesteld (moeten) worden, dus we zullen zeker met u hierover in gesprek gaan.	Paragraaf 7.14, pagina 78, maatregel 7.14.1: Toevoegen "met gemeenten".
13	Gemeente Emmen	Op pagina 90 valt op dat met name samenwerking met de provincie wordt benoemd als het gaat om de aanpak van de veenoxidatie. Gelet op de betrokkenheid van de gemeenten in het pilot gebied rond Valthermond zijn wij van mening dat ook een vermelding van de betrokkenheid van de gemeente hier op zijn plaats is. Dit geldt ook specifiek voor punt 8.2.3.4. uit de tabel op pagina 91.	De gemeenten, spelen inderdaad ook een belangrijke rol in het proces om te komen tot een gedragen aanpak van bodemdaling door veenoxidatie en zullen daarom genoemd worden in de tekst. De gemeenten zullen ook betrokken worden bij de genoemde strategie (maatregel 8.2.3.4).	Paragraaf 8.2.3, pagina 90: Toevoegen "en gemeenten". Pagina 91, maatregel 8.2.3.4: Toevoegen "en gemeenten".
14	Waterbedrijf Groningen	Algemeen: de onderwerpen die beschreven zijn bieden veel aanknopingspunten tot (meer) samenwerking op het gebied van bescherming, verbeteren waterkwaliteit, waterbeschikbaarheid en de processen/projecten op het gebied van Aanvullende Strategische Voorraden (vanuit STRONG) en de Operationele Reserves.	We werken binnen enkele dossiers al samen met het waterbedrijf. We hopen deze samenwerking in de toekomst voort te zetten. Als er meer samenwerking nodig is op bepaalde thema's, dan zullen we dat met u bespreken.	Geen.
15	Waterbedrijf Groningen	Inleiding, blz 5:meer dan in eerdere beheerprogramma's..... is er aandacht voor maatschappelijke thema's als Klimaataakkoord.....energietransitie en biodiversiteit. o Reactie: Het aanvullende thema “watertransitie” opnemen. Het opinie-artikel “water voor groeiend Groningen” (DvHN 14 april 2019) is mede ondertekend door dijkgraaf Geert-Jan ten Brink. Het beperken van laagwaardig gebruik van drinkwater, inzet effluent RWZI tbv proceswater, zijn ook in het belang van het waterschap.	Wij onderschrijven de noodzaak om spaarzaam gebruik te maken van (steeds) schaarser wordend drinkwater. Wanneer er een concreet verzoek is voor het gebruik van effluentwater als proceswater zijn wij bereid dit te onderzoeken, in samenwerking met de aanvrager. We nemen dit op in het WBP.	Paragraaf 9.8, pagina 110,onder het kopje "Duurzame kansen...": Toevoegen "Wij onderschrijven de noodzaak om spaarzaam gebruik te maken van (steeds) schaarser wordend drinkwater. Wanneer er een concreet verzoek is voor het gebruik van effluentwater als proceswater zijn wij bereid dit te onderzoeken, in samenwerking met de aanvrager."
16	Waterbedrijf Groningen	Hoofdstuk 5 Deltaplan Waterveiligheid, blz 21:“door daarnaast ook te kijken naar maatregelen in de ruimtelijke inrichting kunnen we gevolgschade beperken als het een keer mis gaat (laag twee). Denk bijvoorbeeld aan het voorkomen van nieuwbouw in overstromingsgevoelig gebied, het beschermen van kwetsbare gebouwen en het op hoogte brengen van vluchtroutes." o Reactie: De basis van een robuuste duurzame drinkwatervoorziening zijn onze assets: pompstations, pompputten, ondergrondse infrastructuur (=drinkwaterleidingen), DPS-en enz. Graag aandacht voor deze vitale en kwetsbare functies dat van nationaal belang is.	De eigenaar is verantwoordelijk voor zijn eigen (vitale en kwetsbare) infrastructuur en moet ervoor zorgen dat deze klimaatbestendig (ingericht) zijn en bij nieuwbouw niet op overstromingsgevoelige locaties worden gebouwd, tenzij ze overstromingsbestendig zijn gemaakt.	Geen.
17	Waterbedrijf Groningen	Paragraaf 6.2 Conserveren van water en optimalisatie van de waterverdeling, blz 34: laatste alinea: “De verbetering van de waterkwaliteit van het effluent van RWZI Garmerwolde is ook van belang voor het verminderen van afwenteling naar de Eems." o Reactie: En van belang voor het afbouwen van het gebruik van drinkwater als proceswater in de industrie (niet zijnde NVWA-industrie).	Over het toepassen van effluentwater als proceswater in de industrie hebben we een zin opgenomen in paragraaf 9.8 (zie onze reactie op uw eerdere opmerking).	Paragraaf 9.8, pagina 110,onder het kopje "Duurzame kansen...": Toevoegen "Wij onderschrijven de noodzaak om spaarzaam gebruik te maken van (steeds) schaarser wordend drinkwater. Vanuit onze zuiveringstaak onderzoeken we de mogelijkheid om hier een bijdrage aan te leveren, door effluentwater in te zetten als proceswater."
18	Waterbedrijf Groningen	Paragraaf 6.3 Beregenen uit grondwater, blz 36: “ Er is daarbij rekening gehouden met andere belangen, zoals natuur, veenoxidatie en bebouwd gebied.” o Reactie: De openbare drinkwatervoorziening zou hierin niet mogen ontbreken.	We zijn het met u eens. Er is rekening gehouden met bestaande drinkwaterwinningen en reeds bekende plannen. Dit wordt toegevoegd aan de tekst. Als gebieden worden aangewezen als strategische grondwatervoorraad, gaan we dit bespreken met provincies, drinkwaterbedrijven en belanghebbenden.	Paragraaf 6.3, pagina 36, 4e alinea: na "veenoxidatie" toevoegen " , drinkwaterwinning".
19	Waterbedrijf Groningen	Paragraaf 6.4 Zoetwaterbeschikbaarheid subonderdeel 5 “Drentsche Aa”: We gaan samen met betrokkenen kijken waar in de toekomst beregening uit grondwater mogelijk is zonder dat dit schade oplevert aan de natuur (zie paragraaf 6.3), aan de KRW-opgave of aan de drinkwaterwinning." o Reactie:aan de KRW-opgave én (“én” i.p.v. “of”) aan de drinkwaterwinning.	We hebben hier bewust gekozen voor "of". Als het woord "en" wordt gebruikt lijkt het alsof we pas afzien van beregening uit grondwater als het aan alle drie de genoemde zaken schade oplevert.	Geen.
20	Waterbedrijf Groningen	Paragraaf 6.5 Beperken watergebruik, blz 43 en Hoofdstuk 10 Water en Maatschappij blz 115: o Reactie: ter informatie en ter inspiratie in de bijlage de routekaart “watertransitie”. Een routekaart met als belangrijkste doel het duurzaam veiligstellen van de drinkwatervoorziening in Groningen én het actief bijdragen aan een Groningen waarin waterwinning, natuur, landbouw, economische ontwikkelingen en leefbaarheid elkaar versterken. E.e.a. ook in samenwerking met waterschap Hunze en Aa's.	Dank u voor het toezenden.	Geen.
21	Waterbedrijf Groningen	Paragraaf 7.8 Gewasbeschermingsmiddelen, vanaf blz 64:“Er is een aantal ontwikkelingen....., bijvoorbeeld de toename van de bollenteelt in het beheergebied" (opmerking: in de tekst staat eheergebied : mist een b)“Ook wordt er berekend wat de kans op afspoeling vergrooten een toename van het aantal overschrijdingen van de norm." o Reactie: zowel binnen het Overleg Orgaan Nationaal Park Drentsche Aa en het UPDA werken wij (nauw) samen met de gebiedspartijen aan het terugdringen van uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen (GBM) naar het oppervlaktewater van de Drentsche Aa. De komst of uitbreiding van bollenteelt en daarmee een toename van het gebruik van GBM bedreigt het resultaat van onze gezamenlijke inspanning. In het kader van de huidige stikstofcrisis heeft het Rijk aangegeven om zowel de boeren die willen stoppen als boeren die door willen gaan, te helpen. Met dit in het achterhoofd: hoe ziet de toekomst van de boerenbedrijven in het Drentsche Aa gebied eruit? Bedrijfsbeëindiging leidt tot het verpachten van landbouwgrond aan bollentelers (een hoogsalderend gewas)? Extra alertheid vraagt dit: vanuit de gedachte dat wat er niet inkomt, hoeven wij er ook niet uit te halen zien wij de toename van de bollenteelt als een zorgelijke ontwikkeling van onze drinkwaterbron zowel in kwantitatieve zin (extra grondwateronttrekking ivm hoogsalderende bollenteelt) als in kwalitatieve zin.	We werken samen met de bollenteelt om tot nul-emissie te komen. Als dat niet lukt dan zijn mogelijk andere maatregelen noodzakelijk. We voegen hierover een korte tekst toe in het WBP.	Paragraaf 7.8, pagina 64: Toevoegen "Binnen het Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa (UPDA) , zie paragraaf 7.12, is een project gestart om te komen tot een nul-emissie in de bollenteelt. Als dat project niet succesvol is, zijn er mogelijk andere maatregelen noodzakelijk. Eén van de mogelijkheden is dan aanscherping van de regelgeving."

22	Waterbedrijf Groningen	Paragraaf 7.12 Drinkwaterwinning uit oppervlaktewater blz 73: zie reactie bovenstaande bullet (paragraaf 7.8). Laatste alinea “Wij kunnen niet garanderen dat er in nabije toekomst geen normoverschrijdingen van GBM’s meer zullen optreden. Een belangrijk deel van de maatregelen is afhankelijk van het landelijk GBM-beleid en het handelen van de grondeigenaar. Hier hebben we als waterschap slechts gedeeltelijk invloed op”. o Reactie: het uitvoeringsprogramma loopt af in 2021. De resultaten van de 9 projecten zijn input voor het laatste UPDA project nr 10 “actualisatie beschermingszone Drentsche Aa”. Wanneer het doelbereik niet wordt gehaald is het noodzakelijk een effectieve en noodzakelijke bescherming te realiseren. Eén van de mogelijkheden is aanscherping van de regelgeving. De provincie Drenthe is hiervoor primair verantwoordelijk.	Daarom komt er ook niet meteen een nieuw uitvoeringsprogramma. We kijken eerst wat er nodig is en voeren een evaluatie uit (2023). Dit geldt ook voor de bollenteelt. Eventuele aanscherping van regelgeving wordt dan als mogelijk scenario meegenomen in de afweging.	Zie hierboven.
23	Waterbedrijf Groningen	Hoofdstuk 8 Deltaplan Ruimtelijke adaptatie, blz 79: zie onze algemene reactie bij bullet Hoofdstuk 5 Deltaplan Waterveiligheid, blz 21. Ook van toepassing op hoofdstuk 8 en onderliggende paragrafen	Zie ons antwoord bij reactie 16.	Geen.
24	Gemeente Oldambt	In het stuk vind ik dat er te weinig aandacht is voor de volgende onderwerpen: - Vasthouden van water om zodoende beter bestand te zijn tegen droogte; - Droogteschade aan infrastructuur, (historische) bebouwing, natuur en ondergrondse infrastructuur;	Wij omschrijven op verschillende plekken in het WBP wat wij doen binnen onze watersystemen om water vast te houden en waar wij op inzetten om te kunnen omgaan met de toenemende droogte. Om de droogte te bestrijden moet ook gebruik gemaakt worden van gronden van derden, om voldoende ruimte voor het vasthouden van water te realiseren. Waar mogelijk proberen we het water in tijden van droogte, daar waar het nodig is, voldoende hoog te houden om schade aan functies te voorkomen. Wanneer wij de peilen niet meer kunnen handhaven, passen we de verdringingsreeks toe. Hierin is nadrukkelijk aandacht voor bescherming van infrastructuur in gebieden die gevoelig zijn voor bodemdaling.	Geen.
25	Gemeente Oldambt	Ook zou ik graag zien dat de handmatige stuwen die in de omgeving van Winschoten liggen en een cruciale rol spelen bij wateroverlast in Winschoten bij hevige neerslag elektrisch bedienbaar worden. Hierdoor kan makkelijker ingespeeld worden op overlastsituaties.	De wens voor elektrisch bedienbare stuwen in de omgeving van Winschoten is bij ons bekend. Wij stellen voor hierover nader in gesprek te gaan.	Geen.
26	Gemeente Oldambt	Daarnaast lijkt het mij verstandig om de afkoppelsubsidie opnieuw in het leven te roepen om zodoende een extra stimulans te bieden aan gemeenten.	De stimuleringsregeling is ooit gestart om gemeenten te stimuleren het afkoppelen breed op te pakken. Het effect van afkoppelen op het watersysteem is sterk gebiedsafhankelijk (verharding, capaciteit zuivering, waterkwaliteit etc.). In 2021 en 2022 dragen wij, in de vorm van een pilot, bij aan een subsidieregeling in de gemeente Assen, die inwoners stimuleert het hemelwater af te koppelen van de riolering. Binnen de Regionale Uitvoeringsagenda DPRA en de samenwerking in de waterketen moet de afweging gemaakt worden of afkoppelen bijdraagt aan het behalen van de doelen en hoe de verdeling van kosten moet zijn. De ervaringen uit de pilot in de gemeente Assen gebruiken wij daarbij.	Paragraaf 9.8, pagina 110, onder "Afkoppelen van hemelwater" toevoegen: "en het DPRA".
27	Gemeente Oldambt	Verder moet er weer geld beschikbaar komen voor het verder optimaliseren van de Stedelijke Wateropgave.	De stedelijke wateropgave nemen wij mee binnen de opgaven vanuit het DPRA, waarvoor een Regionale Uitvoeringsagenda wordt gemaakt, inclusief verdeling van verantwoordelijkheden en financiering. Op die manier wordt de bergingsopgave integraal benaderd en kunnen koppelkansen worden benut. In bijlage 1 (zie maatregel 8.1.2) kunt u zien dat we hier ook geld voor hebben geraamd.	Geen.
28	Belangenvereniging MEER-dorpen	Wij hebben het Voorontwerp gelezen en wat ons verbaasde is dat het waterschap geen rekening houdt met het gegeven dat Bureau Meerstad/de gemeente Groningen voornemens is om te noorden van de Middelberter Plas en de Middelberter kerk 1500 tot 2100 woningen te gaan bouwen, met een school, sport- en recreatievoorzieningen en bedrijven. De eerste woningen moeten in 2024 klaar zijn. Het lijkt ons goed dat het waterschap daarmee rekening houdt in het waterbeheersingsplan want mogelijk is dit ook relevant voor de waterbeheersing in onze dorpen Middelbert en Engelbert.	Dit is onderdeel van de ontwikkeling van Meerstad en wij zijn hierbij betrokken. We zijn met Bureau Meerstad in gesprek over de toekomstige waterhuishouding. Onze randvoorwaarden en wensen t.a.v. het waterbeheer, in brede zin, brengen wij in en we zien toe op een juiste invulling daarvan bij de uitvoering.	Geen.
29	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	Allereest de opmerking dat het een lijvig document betreft, zeker als de genoemde bijbehorende beleidsstukken ook meegelezen dienen te worden. Her en der komen er herhalingen van stukken tekst voor. Zou allemaal wat korter en beknopter kunnen. Dat heeft deels ook te maken met de structuur van het document. Door de huidige aanpak wordt op meerdere plaatsen opgeschreven dat het waterschap nu eenmaal een integraal onderdeel is van een samenleving waar zaken in hoog tempo kunnen veranderen. In z'n algemeenheid worden hier en daar erg lange samengestelde en “wollige” zinnen gebruikt. Dat maakt dat de lezer af en toe een stukje tekst meerdere keren moet lezen om de betekenis goed te kunnen doorgronden. Bij het hoofdstuk Organisatie gaat het merendeel van de tekst bijvoorbeeld niet over de organisatie. Ook ontbreken hier daadwerkelijk doelstellingen en plannen. Dat is zeer onwaarschijnlijk in deze inderdaad zeer snel veranderende wereld waarin een programma tot 2027 geschreven wordt.	We gaan nog een publieksversie maken van het WBP, zodat het voor een breder publiek makkelijker te lezen is. De organisatorische invulling is randvoorwaardelijk voor het bereiken van de beleidsdoelen. In een steeds veranderende omgeving past de organisatie zich aan die ontwikkelingen aan. De ontwikkelingen en de gewenste ontwikkelrichting van de organisatie zijn opgenomen in het hoofdstuk ‘Organisatie’. Het gaat daarbij niet om beleidsdoelen en derhalve is in dit hoofdstuk geen sprake van bestuurlijke harde doelstellingen.	Geen.
30	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	Daarnaast op pagina 5 de tekst dat na vaststelling van dit document dit automatisch leidt tot de plicht om dit ook waar te maken. Dat betekent dat doelstellingen en acties op zijn minst S(pecifiek) M(eetbaar) A(acceptabel) R(ealistisch) T(ijdgebonden) gemaakt moeten worden. Dit wordt niet overal in het document gerealiseerd.	Daar waar mogelijk hebben we geprobeerd het zo smart mogelijk op te schrijven. Gezien de lange looptijd van het waterbeheerprogramma is dat echter niet overal even goed mogelijk.	Geen.
31	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	In dit lijvige document worden veel ambities beschreven en plannen ontvouwt. Daarnaast aandacht voor de 6 houdingen de afwegingskaders. Uiteindelijk wordt echter niet duidelijk waarom bepaalde keuzes gemaakt worden zoals ze gemaakt zijn. Een voorbeeld hiervan is de problematiek rond de waterzuivering in Garmerwolde. Garmerwolde komt op meerdere plaatsen terug. Deze moet schoner als voorwaarde voor een aantal andere m.n. efficiency maatregelen (minder slib, minder doorspoelen). Als oplossing wordt daar gekozen voor een (nieuwe?) studie terwijl uit de teksten blijkt dat alle oorzaken wel ongeveer duidelijk zijn, zoals ook de oplossing. Waarom dan deze oplossing door een studie nog verder in de tijd op te schuiven? Een euro kan men maar een keer uitgeven, hoe maken jullie dan de keuze voor bijvoorbeeld hermeandering in plaats van een aanpak van de Garmerwolde problematiek.	Het gaat om veel geld (Garmerwolde). We voldoen nu aan de wettelijke eisen. Extra maatregelen kunnen alleen als er duidelijk aantoonbare problemen of verbeteringen mogelijk zijn. Het effect van hermeandering of verbetering ecologie is duidelijk aangetoond. De afwegingen worden door het bestuur gemaakt.	Geen.

32	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	Een andere is het UDPA (7.12) dat afloopt in 2021 waarvan de evaluatie pas voorzien is in 2023 terwijl in 2018 al bleek dat het niet goed ging. Waarom dan pas de evaluatie in 2023? Had men in 2018 het vervolg van het UDPA wellicht al ter discussie gesteld moeten hebben of het UDPA op zijn minst had moeten aanpassen?	De maatregelen lopen tot en met 2021. In 2022 worden de gegevens verzameld. Daarom vindt de evaluatie in 2023 plaats. In 2018 waren er door extreme weersomstandigheden vertekende resultaten. Dit lag niet aan de maatregelen.	Geen.
33	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	De maatregelen 9.2.1 en 9.2.2 zijn wel erg globaal benoemd en niet duidelijk is hoe en in hoeverre de kennelijk continue monitoring leidt tot aanpassingen in bijvoorbeeld dit programma.	Jaarlijks evalueren de onderhoudsmedewerkers van onze drie rayons hoe het maaiwerk in het afgelopen groeiseizoen is verlopen. De onderhoudsmedewerkers hanteren maaibeelden. Deze maaibeelden vormen de balans tussen het maaiwerk dat moet gebeuren voor de veiligheid van onze mensen en anderen die gebruik maken van de watergangen, de natuurwaarden in en rond de watergang en de wateraanvoer- en afvoer. Er wordt gekeken of de maaibeelden hebben voldaan of dat er toch anders gewerkt moet worden door droogte, bij wateroverlast of andere onvoorziene omstandigheden. Het kan immers jaren duren voordat veranderingen in de natuur zichtbaar zijn na aanpassing van het onderhoud. De ervaringen van de onderhoudsmedewerkers en de ontwikkelingen in de natuur die worden gevolgd door ons, maar ook door anderen, kunnen aanleiding zijn de maaibeelden aan te passen. Sinds 2013 evalueren wij jaarlijks en zien nu dat er de laatste jaren geen grote aanpassingen van de maaibeelden meer nodig zijn. Voor onze beken, kanalen en meren geldt dat ze bijzondere natuurwaarden kennen en er doelstellingen zijn geformuleerd om de ecologisch kwaliteit te waarborgen en te vergroten. Dit is vastgelegd binnen de KRW. De vaak specifieke ecologische waarden vragen aangepast onderhoud, waarbij het doel is de ecologische ontwikkelingen die ontstaan, te begeleiden in plaats van een specifieke richting op te dwingen. Zo is de stroming van het water in de beek essentieel voor de variatie in de opbouw van de beekbodem. Deze variatie geeft vervolgens weer ruimte aan heel veel planten en diersoorten. Door de beken niet volgens een vooraf bepaald beeld te maaien, maar met het onderhoud de schurende en vormende werking van het water te stimuleren, vergroten we ook de biodiversiteit. Wij leiden onze onderhoudsmedewerkers op in een dergelijk aangepast onderhoud en kijken of aanpassingen nodig zijn in de machines die we hiervoor gebruiken. Dit krijgt de komende jaren verder zijn beslag. Bovenstaande zaken worden kort verduidelijkt in het WBP.	Paragraaf 9.2, pagina 98: Toevoegen "De balans tussen deze twee opgaven wordt jaarlijks geëvalueerd en, indien nodig, aangepast." Pagina 99, maatregel 9.2.1: Toevoegen "en eventuele aanpassing". Pagina 98: Toevoegen "Voor de KRW-waterlichamen geldt dat de vaak specifieke ecologische waarden aangepast onderhoud vragen. Hierbij is het doel de ecologische ontwikkelingen die ontstaan te begeleiden in plaats van een specifieke richting op te dwingen."
34	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	9.5.1 is een doel, geen maatregel.	We zijn het hiermee eens. We passen de formulering van deze maatregel aan.	Paragraaf 9.5, pagina 105, maatregel 9.5.1: "Bereiken nul-populatie muskusratten" vervangen door "Bestrijden van muskusratten totdat nul-populatie is bereikt".
35	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	9.7: Is het beschreven doel ook daadwerkelijk een doel? Het is een gegeven dat je bij calamiteiten samenwerkt. Het waterschap heeft behalve bij overstromingssituatie ook vaak niet de lead. Het doel zou moeten zijn dat de organisatie getraind is en klaar voor het aanpakken van allerlei soorten calamiteiten. Het bewijs daarvoor lever je tijdens allerlei geplande en ongeplande oefensituaties en tests (bijvoorbeeld hebben we een noodnummer en werkt de organisatie daarachter ook daadwerkelijk) en evaluaties van daadwerkelijk calamiteiten. Een voldoende ICT security niveau “bewijs” je door bijvoorbeeld “legal hacks”.	We zijn het hiermee eens. We passen het doel aan en nemen de zin die nu als doel staat opgenomen op in de tekst.	Paragraaf 9.7, pagina 108, Doel: Huidige tekst vervangen door "We zijn goed voorbereid en getraind voor de bestrijding van verschillende soorten calamiteiten en hanteren daarbij een actueel en integraal calamiteitenplan." De zin die nu bij "Doel" staat opnemen in de 2e alinea.
36	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	Verdroging is in heel Nederland een item dat regelmatig ook de landelijk pers haalt. Ook in dit programma is het een item. Dit is bij uitstek een onderwerp waar wij, individuele burgers of woningbouwverenigingen, een bijdrage kunnen leveren door bijvoorbeeld ons hemelwater van het riool af te halen en rechtstreeks in de tuin te laten lozen. Hiermee is dan ook een bijdrage te leveren aan een efficiëntere rioolwaterzuivering. In het programma mist een meer direct op de burgers gerichte actie.	De concrete uitwerking van dit programma komt tot stand bij de uitvoering van ons werk. Dat is het moment dat we de inwoners in ons gebied erbij betrekken, door mee te denken en mee te doen in projecten of bijvoorbeeld door het voeren van themagerichte publiekscampagnes in combinatie met bepaalde acties die inwoners zelf kunnen doen. In de paragraaf over het beperken van het watergebruik (6.5) nemen we een zin op over onze inzet richting burgers in stedelijk gebied.	Paragraaf 6.5, pagina 43: Kopje opnemen "Stedelijk gebied" Toevoegen "In stedelijk, of bebouwd, gebied werken we mee aan initiatieven om burgers te motiveren en stimuleren bewust en duurzaam om te gaan met hemelwater op het eigen perceel."
37	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	In het document wordt op verschillende plaatsen het begrip “integraal” gehanteerd zonder dat dit dan verder vorm gegeven wordt. Tenslotte is de opdracht om “de kosten zo laag mogelijk te houden zonder dat dit leidt tot kwaliteitsverlies”. Deze zin staat al vroeg in het document, echter voor de lezers wordt niet duidelijk hoe dit bereikt en bewezen wordt. Hoe weten de inwoners uit dit gebied dat dit waterschap voldoet aan deze opdracht?	Met integraal bedoelen we breder kijken dan één specifieke taak, belang of opgave. Oog hebben voor verbindingen en koppelkansen en die, waar mogelijk en nodig, benutten. We zullen dit toevoegen aan de woordenlijst. Het grotendeels door de burgers gekozen algemeen bestuur van het waterschap stelt jaarlijks de begroting vast. Hierin maakt het algemeen bestuur een afweging tussen het uitvoeren van onze opgaven op een bepaald kwaliteitsniveau en een gewenste lastenontwikkeling. Een doelmatige en sobere uitvoering zijn in deze afweging voor het algemeen bestuur belangrijke ijkpunten.	Bijlage 5, pagina 166: "Integraal" opnemen in de woordenlijst.
38	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	Hoofdstuk 12 blijft daarin verder ook vaag en de vraag is wat er eigenlijk bedoeld is met de zin: “We zetten actief in op het benutten van Europese, landelijke en regionale subsidies, als dit doelmatig is”. Als die subsidie er is en gekregen kan worden, dan is ze toch altijd doelmatig?”. Uiteindelijk betalen we (de BV Nederland) daar ook met z’n allen voor en als wij (ons waterschap) dat niet aanvraagt moeten wij (de burgers binnen dit waterschapsgebied) dit alsnog bekostigen middels gestegen lasten. Niet duidelijk is in dit hoofdstuk wat de afkortingen AB en DB betekenen en wat de consequenties zijn van het bereiken van het minimum in de reserves?	Bij het aanvragen van subsidie spelen vaak allerlei voorwaarden vanuit de subsidieverstrekker. Dat kan gaan om administratieve verplichtingen (uren- en andere verantwoordingen) of inhoudelijke voorwaarden (waardoor we het werk misschien iets aangepast moeten uitvoeren). Ook is er voor subsidies nagenoeg altijd een eigen bijdrage van de aanvrager vereist. Deze bijdrage staat vaak gelijk aan de te ontvangen subsidie. Daarom vindt bij elke aanvraag een afweging plaats of de mogelijk te ontvangen subsidie opweegt tegen de te maken kosten (administratie), inhoudelijke aanpassingen en vereiste eigen bijdrage. De afkorting AB staat voor Algemeen Bestuur, DB staat voor Dagelijks Bestuur. We passen dit aan in de tekst. Als waterschap houden we een minimale reserve aan om eventuele onvoorziene omstandigheden – financieel – het hoofd te kunnen bieden. Dit is gebaseerd op een risico-inventarisatie. Als we als waterschap meer geld in de reserve hebben dan dit minimum, dan geven we dat overschot terug aan de belastingbetalers via een korting op het belastingtarief. Het overschot geven we niet in één keer terug, maar dat doen we gespreid over een aantal jaren. Hierdoor voorkomen we schommelingen in de lastenstijging. De consequentie van het bereiken van het minimum in de reserve is dat we de belastingbetalers geen tariefkorting meer kunnen geven.	Hoofdstuk 1, pagina 5: Toevoegen "algemeen bestuur (AB) en dagelijks bestuur (DB)". Bijlage 5, pagina 164: "AB" opnemen in de Woordenlijst. Pagina 165; "DB" opnemen in de woordenlijst.

39	Stichting Dorpsraad Zuidbroek	Nog een heel specifieke opmerking: Op pagina 7, eerste regel, tussen de haken: “de” weghalen. Deze “typo” viel op en blijft wat ons betreft de enige in onze reactie.	Dank u wel. We passen de tekst aan.	Hoofdstuk 2, pagina 7: "de" verwijderen.
40	Waterschap Noorderzijlvest	Over het algemeen is het een compleet stuk met een duidelijke opbouw en structuur. Wat mij niet helemaal duidelijk wordt is wie de beoogde lezer is. Ben ik dat? Is dat een ingeland? Er is een uitgebreid hoofdstuk over de KRW opgenomen. Zowel achtergrond KRW, in het verleden afgeronde maatregelen en geplande maatregelen. Hunze en Aa’s heeft een hoge ambitie én weet het mooi te verpakken.	De beoogde lezers zijn nu medewerkers van het waterschap, het bestuur en geïnteresseerden uit onze omgeving (andere overheden, maatschappelijke orgnisaties, belangenorganisaties en ingelanden). Er wordt nog een publieksversie opgesteld, zodat het voor een breder publiek makkelijker te lezen is. We zullen dit ook benoemen in het WBP.	Hoofdstuk 1, pagina 5: Toevoegen "In aanvulling op dit waterbeheerprogramma maken we een publieksversie, waarin de inhoud op overzichtelijke en laagdrempelige wijze wordt samengevat."
41	Waterschap Noorderzijlvest	Over KRW algemeen: Hunze en Aa’s verwacht de doelen te halen. Waarop wordt die verwachting gebaseerd (trends, modellen)? U gaat geen doelverlaging toepassen. En 2 regels verder legt u uit dat u doelen technisch gaat aanpassen. Volgens de bewoording van de KRW is een technische doelverlaging niet hetzelfde als een doelverlaging. Ik denk dat dit in de ogen van een leek wel hetzelfde is.	Er zijn achtergronddocumenten en een samenvatting waarin de doelaflleiding is uitgelegd. Op pagina 47 wordt verwezen naar de achtergronddocumenten. Hier wordt in het ontwerp WBP een link voor opgenomen. Evenals een link naar de KRW-factsheets. Er wordt in het WBP een uitleg opgenomen met betrekking tot de betekenis van doelverlaging.	Paragraaf 7.1, pagina 47: De zin "Conform de landelijke afspraak worden voor de periode 2022-2027 geen doelen naar beneden bijgesteld" vervangen door "Conform de landelijke afspraak passen we geen doelverlaging toe. Doelverlaging houdt in dat de doelen omlaag gaan doordat je de geplande maatregelen niet gaat uitvoeren. We voeren alle geplande maatregelen uit en nemen zelfs extra maatregelen. Dit betekent dat we de ambitie voor de verbetering van de ecologische waterkwaliteit niet gaan verlagen." Hyperlink toevoegen naar de KRW-factsheets en -achtergronddocumenten.
42	Waterschap Noorderzijlvest	Over meren: Op welke wijze wordt extra luwte in het Hondshalstermeer gecreëerd?	In het Hondshalstermeer wordt luwte gecreëerd door onder water, op verschillende plaatsen, palenrijen aan te brengen. De palenrijen zijn zo gesitueerd dat de golven gebroken worden. Er is voor gekozen om niet één lange palenrij te plaatsen, maar openingen te houden en de rijen te laten verspringen op verschillende plaatsen zodat golven wel gebroken worden, maar vissen en vogels er geen last van hebben. Rondom de eilanden wordt gekozen voor het aanbrengen van dode bomen in het water (met kruin) om luwte en structuur voor vissen en macrofauna te creëren.	Paragraaf 7.4, pagina 53, onder het kopje "Hondshalstermeer": Toevoegen ", door het aanbrengen van palenrijen en, rondom de eilanden, dode bomen."
43	Waterschap Noorderzijlvest	Over kanalen: "Langs overige kanalen die in verbinding staan met een KRW-waterlichaam grijpen we kansen aan om oevers natuurvriendelijker (minder steil en zachter) te maken via regulier beheer en onderhoud van de oevers." Het is onduidelijk hoe door regulier beheer de oevers minder steil worden.	De woorden "via regulier beheer en onderhoud van de oevers" kunnen inderdaad verwarring oproepen. Dit verwijderen we uit het WBP.	Paragraaf 7.5, pagina 55: Verwijderen "via regulier beheer en onderhoud van de oevers".
44	N.V. Nederlandse Gasunie	In het gebied liggen gastransportleidingen, afsluiters en gasstations van Gasunie. In verband hiermee vragen wij uw aandacht voor het volgende: De maatregelen die op grond van uw beheerprogramma zullen worden uitgevoerd kunnen consequenties hebben voor genoemde zaken. Misschien vereist dit aanpassingen van uw plannen maar het kan ook leiden tot bijvoorbeeld een verlegging of aanpassing van een gasleiding. Verleggingen/aanpassingen van ons gastransportnet vergen een voorbereidingstijd van minimaal twee jaar. Wij willen u verzoeken hier rekening mee te houden en voor de onderdelen van uw programma waarbij de Gasunie is betrokken, tijdig contact met ons op te nemen.	Wij houden bij de planvoorbereiding van onze maatregelen rekening met de aanwezige leidingen en kunstwerken van Gasunie. We gebruiken daarvoor de landelijk beschikbare gegevens. Eventuele knelpunten of risico's worden vroegtijdig besproken.	Geen.
45	LTO Noord	<u>Algemeen</u> In z’n algemeenheid mag worden gesteld dat het waterschap erin geslaagd is een beheersplan op te zetten waarbij rekening wordt gehouden met een ieders belangen. Of de belangen in evenwicht zijn, dat is iets waar de landbouwsector zich wel zorgen over maakt. De druk op de landbouwsector neemt steeds meer toe om bepaalde klimaat- en/of milieumaatregelen te nemen die gunstig zouden zijn voor de natuur en omgeving. Vertalend naar het plan, dan moet de landbouwsector toch weer stevig aan de bak om bepaalde doelen te halen. Verderop in de zienswijze wordt nader ingegaan op deze punten. In de voorbereidingsperiode zijn er door het waterschap verschillende gebiedssessies gehouden. In deze sessies is veel informatie opgehaald. Echter, het is niet goed duidelijk hoe de inbreng van deze sessies is meegewogen in het plan.	Door het gehele WBP heen zijn de opmerkingen vanuit de gebiedsbijeenkomsten meegenomen. Op basis van de opmerkingen in de gebiedsbijeenkomsten besteden we bijvoorbeeld voor het eerst een heel hoofdstuk aan watertekort en hebben we een apart hoofdstuk "Water en maatschappij" toegevoegd. We besteden meer aandacht dan voorheen aan biodiversiteit en ook is de tekst over beheer en onderhoud uitgebreider dan voorgaande jaren. We hebben op basis van de gebiedsbijeenkomsten nu een apart hoofdstuk over integraal beheer opgenomen om het integrale karakter van beheer, dat ook uit de gebiedsbijeenkomsten naar voren kwam, te benadrukken. We leggen meer dan voorheen uit hoe we ons werk doen, bijvoorbeeld het peilbeheer, en we hebben bijvoorbeeld meer aandacht dan voorheen voor beheer van exoten.	Hoofdstuk 1, pagina 5: Toevoegen "nadrukkelijk".
46	LTO Noord	<u>Samenwerken aan de wateropgave</u> Goed kunnen uitvoeren van beheer en onderhoud van het watersysteem blijft terecht een punt van aandacht voor het waterschap. Veel financiële middelen zijn hiervoor gereserveerd, maar wat in z’n algemeen opvalt, is dat veel geld wordt uitgegeven om de biodiversiteit te verbeteren daar waar nodig. Dit is ook typisch een aspect dat schuurt aan de belangen van de boer. Voorkomen moet worden dat verbetering van de biodiversiteit ervoor zorgt dat de onkruiddruk bijvoorbeeld wordt verhoogd. Hierbij wordt gepleit voor een goede samenwerking. Samenwerking is overigens ook een aspect dat wordt genoemd in de uitgangspunten voor de manier van samenwerken waar het waterschap voor staat. Dit juicht LTO Noord vanzelfsprekend toe. Dit is bijvoorbeeld ook nodig om aan de ambities van het waterschap te kunnen voldoen daar waar het gaat om het terugdringen van de normoverschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen (tot nagenoeg nul in het jaar 2023). Op erniveau gebeurt in het kader van het DAW-programma al jaren zeer veel om reductie van deze middelen te bewerkstelligen, maar goede ondersteuning van het waterschap is overigens nog steeds wel hard nodig om deze ambities ten uitvoer te brengen.	Biodiversiteit is geen specifieke taak van ons. Wij richten ons op het nemen van maatregelen om onze KRW-doelen te halen en te voldoen aan wet- en regelgeving, zoals de Wet Natuurbescherming en Natura 2000. Het natuurvriendelijke onderhoud richt zich voornamelijk op de taluds en de overgang van water naar land (onderin de taluds, ook wel eens aangeduid met 'snor'). De taluds van de watergangen zijn over het algemeen schraal. Extensiever onderhoud op de taluds zorgt ervoor dat er meer soorten als liesgras zich kunnen ontwikkelen. Onze ervaring is dat er geen toename van onkruiddruk te zien is door het natuurvriendelijke onderhoud, maar we houden dit goed in de gaten	Geen.

47	LTO Noord	Het waterschap wil proactief zijn op het gebied van innovatie en reactief bij omgevingsinitiatieven. Om toekomst-bestendig droogte in het gebied aan te pakken, is het verstandig om snel aan de slag te gaan met het vergroten van de gemaal- en bergingscapaciteit. Vooral de hoger gelegen gebieden zijn primair afhankelijk van regenwater. Het gebruik van IJsselmeerwater is een uitstekende oplossing, dat kan dienen als versnelde back up bij droogte. Dit is nu niet mogelijk, waardoor landbouw en natuur onnodig schade lijden. In het Drentsche Aa-gebied is inbrengen van gebiedsvreemd water uit den boze in verband met de waterkwaliteit. Voor de landbouw is de kwaliteit van IJsselmeerwater overigens goed. Dit biedt dus kansen voor het gebied om met behulp van een goede innovatieve oplossing verruiming van de beschikbaarheid aan oppervlaktewater te krijgen. Wij pleiten ervoor om in de komende periode, waarbij het beleid voor het Drentsche Aa-gebied wordt herzien, dit mee te nemen in de afwegingen ten aanzien van goed waterbeheer. Daarnaast pleiten wij ervoor onderzoek te verrichten naar de mogelijkheden van deze mogelijke watersysteemwijziging. Een dergelijke systeemwijziging kan uiteindelijk ook gunstig zijn voor de natuurkwaliteit.	Water vanuit het IJsselmeer naar de Drentsche Aa aanvoeren is niet alleen ongewenst vanwege de kwaliteit, maar ook vanwege technische moeilijkheid om water in een hooggelegen, sterk vertakt en kwel-gevoed systeem te krijgen. Het aanvoeren van gebiedsvreemd water is, ondanks de kwaliteitsverbeteringen, ongewenst in verband met de hoogwaardige drinkwater- en natuurfunctie van het gebied. Uit metingen en onderzoek blijkt nog steeds dat de waterkwaliteit van het aangevoerde water teveel afwijkt van de kwaliteit van het Drentsche Aa water.	Geen.
48	LTO Noord	Het waterschap is niet voornemens om te betalen voor maatregelen die efficiënt watergebruik kunnen stimuleren. Het lijkt LTO Noord goed om dit toch in een iets andere context te plaatsen. Medefinanciering van water-besparende middelen kan, net als een systeemwijziging, indirect ook goed zijn voor de natuur. Gepleit wordt om een structureel ‘waterfonds’ op te richten waaruit dergelijke waterbesparende middelen kunnen worden gefinancierd. Dit kan uiteindelijk ook weer een positieve bijdrage leveren aan het behoud van een goede (grond)watervoorraad. Een andere wijze van systeemdenken kan mogelijk plaatsvinden bij het innovatief inzetten van bergingscapaciteit. Zorgen voor meer bergingscapaciteit kan een gunstig effect hebben op de beschikbaarheid van beregeningswater. Dit levert ook weer een bijdrage aan de waterconservering in het gebied. Voorgesteld wordt ook anders naar de inzet van waterbergingsgebieden te kijken. Deze gebieden zijn aangelegd om in de winter en natte perioden water te kunnen bergen. Maar, in het kader van waterconservering en om droogteperioden te kunnen doorstaan, is het misschien interessant na te gaan of bergingsgebieden anders (en langer) kunnen worden ingezet en hiermee een bijdrage kunnen leveren aan dit thema. LTO Noord wil graag meedenken aan toekomstbestendige oplossingen om droogteperioden beter te kunnen pareren. Dit betekent ook nauw betrokken blijven en meewerken aan een verbeterde aanpak van het gebruik van oppervlakte- en grondwater voor beregenen.	Als er initiatieven zijn voor efficiënt watergebruik dan kan dit via het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) worden georganiseerd. Een structureel waterfonds is voor het waterschap op dit moment niet in beeld, omdat de watergebruiker zelf verantwoordelijk is voor een efficiënt watergebruik, zoals we ook in paragraaf 6.5 hebben omschreven. Het inzetten van bergingsgebieden voor droogte heeft niet veel nut. Ondanks de omvang van de bergingsgebieden zou het dan toch om relatief weinig water gaan, in relatie tot de watervraag, en zou het water al snel op zijn. Bovendien zal een groot deel van het water verdampen voordat het gebruikt kan worden. Daarnaast hebben de bergingsgebieden vaak een dubbelfunctie, waardoor er terughoudend omgegaan moet worden met het 'extra' inzetten van zo'n gebied. De waterhuishouding in een bergingsgebied is afgestemd op de functie. Afspraak is dat een bergingsgebied alleen in zeer extreme overlastsituaties kortstondig ingezet wordt. Het voorstel voor betrokkenheid en meedenken wordt op prijs gesteld. Samenwerking met de landbouw binnen dit vraagstuk is belangrijk.	Geen.
49	LTO Noord	De klimaatproblematiek is een thema dat de landbouw in de volle breedte raakt. De landbouw is op allerlei niveaus bezig om te werken aan oplossingen. Dit betekent dat we ook de nodige inspanning mogen eisen van de verschillende overheden om het waterbeheer in stedelijk gebied op orde te brengen. Het waterbeheerplan straalt te weinig ambitie uit om dit adequaat op te pakken. Er wordt zeer veel aandacht gegeven aan het landelijk gebied, maar een concrete aanpak van het stedelijk gebied ontbreekt. LTO Noord vraagt het waterschap om hierin toch meer balans te brengen.	De aandacht voor het stedelijk gebied wordt vooral uitgewerkt binnen het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie. Omdat de gemeenten pas sinds kort gereed zijn met de stresstesten, zijn de stedelijke maatregelen nog niet concreet opgenomen in dit waterbeheerprogramma. Er komt nog een Regionale Uitvoeringsagenda DPRA. Mogelijk kunnen acties hieruit in 2021 in het definitieve waterbeheerprogramma worden opgenomen.	Geen.
50	LTO Noord	Een aspect dat ook anders kan worden benaderd is het lozen van gezuiverd afvalwater uit de rioolwaterzuiverings-installaties. In het kader van aanpak verdroging zou het goed zijn dat het waterschap ernaar streeft om dit lozingswater op een andere wijze in te zetten. Een ander probleem dat met RWZI's te maken heeft is de kwaliteit van het effluent versus doorspoeling van watergangen. Indien RWZI's straks voldoen aan de gestelde lozingscriteria, zal doorspoeling van bepaalde watergangen blijikbaar worden verminderd. Het lijkt LTO Noord van belang om doorspoeling van deze specifieke watergangen ook te koppelen aan het verziltingsprobleem. Het probleem met te veel chloride in het oppervlaktewater wordt hiermee namelijk niet opgelost. Een ander bijzonder aandachtspunt in relatie tot de kwaliteit van het effluent van de RWZI Assen en Eelde is, dat de biologische doelen van het Noord-Willemskanaal niet kunnen worden gehaald. Het waterschap heeft besloten deze doelen bij te stellen naar een haalbaar niveau. Een dergelijke wijziging van doelen naar een realistischer niveau is in z'n algemeenheid ook toe te passen voor natuurgebieden. Bij veel natuurgebieden worden zeer hoge doelen gesteld die vaak financiële en ruimtelijke gevolgen hebben voor de landbouw. Even bijstellen is er dan helaas niet bij. Dit voelt als meten met twee maten.	De koppeling die gemaakt wordt tussen de verziltingsproblematiek in de landbouw en het doorspoelen voor de RWZI's is volgens ons niet aan de orde. De biologische doelen van het Noord-Willemskanaal worden niet aangepast op basis van de nutriëntenconcentraties en de invloed die de RWZI's Assen en Eelde daarop hebben. Dit is ook niet toegestaan binnen de KRW. Aanpassen van biologische doelen op basis van nutriëntenconcentraties is alleen toegestaan als er sprake is van natuurlijke achtergrondbelasting, zoals het geval is bij Kanaal Fiemel. De doelen in het Noord-Willemskanaal worden aangepast omdat de doelen voor de eerste planperiode gebaseerd waren op expert judgement en niet op biologische metingen. Inmiddels is er een beter beeld van de huidige situatie en het ecologisch en hydrologisch functioneren van dit specifieke kanalsysteem, het effect van maatregelen op de biologie en de doorwerking daarvan op de KRW-maatlatten. We kunnen de doelen nu daarom beter inschatten. In het geval van het Noord-Willemskanaal worden daarom een aantal doelen naar beneden aangepast, maar voor macrofauna wordt het doel naar boven aangepast. Deze werkwijze is voor alle waterlichamen gevolgd. Ook voor de natuurgebieden zijn haalbare en realistische doelen gesteld, rekening houdend met de functie.	Geen.
51	LTO Noord	Naast verdroging is verzilting een thema dat de landbouw steeds meer raakt. Watergangen goed doorspoelen om te voorkomen dat het chloridegehalte toeneemt blijft erg belangrijk, ook in relatie tot het kunnen gebruiken van het oppervlaktewater voor beregenen. De resultaten van de pilot Termunterzijldiep kunnen dit beeld goed bevestigen. Vermindering van doorspoeling van watergangen leidt tot verhoging van het chloridegehalte. In het waterbeheerplan wordt aangegeven dat wordt gekeken hoe de zoutlek bij de scheepvaartsluizen kan worden verminderd. In deze studie wordt nagegaan of dit gewenst is en ook kosteneffectief. Het lijkt LTO Noord goed om dan ook de landbouwschade mee te nemen in deze studie. Vaak wordt alleen gekeken naar het kostenplaatje van het waterschap maar indirecte landbouwschade blijft buiten beeld. Dit is ook het beeld dat ontstaat bij het beleid ten aanzien van beregenen. In het waterbeheerplan worden mogelijkheden voor beregenen geplaatst in samenhang met het voorkomen van schade aan natuur. Nergens wordt gesproken over schade aan de landbouw bij niet kunnen beregenen. LTO Noord pleit derhalve ook voor een betere balans bij gebruik van grondwater tussen landbouw en natuur.	Bij het kijken naar het zoutlek bij de scheepvaartsluizen wordt gekeken naar het besparen van water. Als er meer zoetwater beschikbaar is, zal dit ook een positief effect hebben op de landbouw. In algemene zin worden alle belangen meegewogen bij de aanpak van de droogte- en zoetwaterproblematiek. We hebben bij het toestaan van beregening uit grondwater gezocht naar de maximale ruimte voor beregening door de landbouw. Het landbouwbelang is daarin dus leidend geweest. We hebben als randvoorwaarde gehanteerd dat er geen schade mag zijn aan andere functies of belangen, zoals natuur. Specifiek voor het Drentsche Aa gebied gaan we, in overleg met de belanghebbenden, op zoek naar de juiste balans tussen landbouw en natuur.	Geen.

52	LTO Noord	Het waterschap geeft in het waterbeheerplan ook de ambities aan die het heeft ten aanzien van veenoxidatie bij de gebieden Hongerige Wolf en Valthermond. Binnen deze ambities is ook een doel geformuleerd dat samen met de provincie Drenthe wordt onderzocht. LTO Noord gaat er (nog) steeds van uit dat onder ‘samen’ ook wordt verstaan dat de landbouw nauw bij het proces betrokken wordt. Aangegeven wordt dat bij vernattingsproblemen in samenhang met een afgesproken peil, de knelpunten worden opgelost. Het afgesproken peil wordt niet verlaagd. Indien zich een dergelijk probleem voordoet, is het wel van belang om dit dan adequaat en snel op te lossen. Met name tijdens het teeltseizoen kan een dergelijk probleem grote financiële gevolgen krijgen voor een boer, als hij daardoor bijvoorbeeld zijn gewas niet tijdig van het land kan halen. Aansluitend aan dit probleem wordt door het waterschap aangegeven dat het probleem ten aanzien van landen die te nat zijn toeneemt. In 2020 wordt uitgezocht wat de juridische positie hierbij is van het waterschap indien een grondeigenaar een schadeclaim indient voortkomende uit dit probleem. LTO Noord wil graag weten hoe het waterschap omgaat met schadeclaims die grondeigenaren indienen voor de uitvoering van dit onderzoek? In het waterbeheerplan wordt ook gesproken over ruimtelijke consequenties. LTO Noord pleit ervoor dergelijke ruimtelijke consequenties tijdig in beeld te krijgen en ook wat dit financieel betekent voor de boeren die erbij betrokken zijn	De landbouw wordt uiteraard betrokken. Binnen de aandachtsgebieden veenoxidatie en de daarvoor te ontwikkelen strategieën wordt nauwe afstemming gezocht met de belanghebbenden in het gebied. Binnen de gebiedsprocessen willen we duidelijk in beeld hebben wat de eventuele gevolgen zijn van te nemen maatregelen en daar ook compenserende maatregelen voor afspreken. In dat geval zal schade niet meer aan de orde zijn. Als dat onverhoopt toch het geval is, kan men zich altijd tot het waterschap wenden zodat wij eventuele claims kunnen beoordelen. In de Procedureverordening schadevergoeding Hunze en Aa's 2020 is de indiening en motivering van een verzoek om schadevergoeding geregeld, alsmede de behandeling ervan en de wijze van de beoordeling.	Geen.
53	De Kompanjie	Klimaatverandering Wat ons betreft mag klimaatverandering etc. een wel wat prominenter plaats krijgen in het programma. Vooral ook in de zin van gezamenlijke en individuele verantwoordelijkheid en het feit dat ons huidige watergebruik in de toekomst echt anders moet. Hoe gaat het waterschap hier mee om, hoe stuurt zij aan op de gewenste gedragsverandering? Welke keuzes moeten hierbij gemaakt worden?	Klimaatverandering en hoe we daarmee omgaan komt uitvoerig aan bod in het WBP. Wij houden ons daar als waterschap ook al heel lang mee bezig. In het WBP leggen wij onze rol en positie uit en geven we aan welke maatregelen we treffen.	Geen.
54	De Kompanjie	Het blijft sterk landbouw georiënteerd Landbouw is een belangrijke sector in ons land en verdient veel aandacht. Veel wordt gedaan om landbouw zo optimaal mogelijk te laten functioneren, de vraag is wel hoe wenselijk dit is en of die extra kosten ook door alle ingezetenen breed gedragen moeten worden? Moeten mogelijke investeringen voor beregenen e.d. ook niet verhaald worden op die partijen die daar van profiteren? Hoe is dat nu eigenlijk geregeld/ gefinancierd? Het zou goed zijn hier een reële afweging in te maken en dit inzichtelijk te maken.	Met ons waterbeheer bedienen wij de verschillende gebruiksfuncties binnen ons werkgebied. Landbouw is een functie die prominent aanwezig is binnen ons gebied, daarom hebben we hier inderdaad veel aandacht voor. Ook omdat enkele grote opgaven, bijvoorbeeld op het gebied van de KRW, een nauw raakvlak hebben met de landbouwsector. We hebben echter ook nadrukkelijk aandacht voor de andere gebruiksfuncties en nemen ook daarvoor, indien nodig, maatregelen. Voor het stedelijk gebied worden maatregelen uitgewerkt in de Regionale Uitvoeringsagenda DPRA, waarin wordt samengewerkt met de gemeenten. De taken van het waterschap zijn, kort gezegd, zorgen voor veiligheid, voldoende en schoon water. Binnen deze taken voeren wij ons werk uit en passen wij ons werk aan bijzondere situaties aan die zich kunnen voordoen. Denk aan de inzet van bergingsgebieden (bij wateroverlast) en de inzet van noodpompen (bij watertekorten). Pas als we heel specifiek voor het behartigen van een groep belanghebbenden structureel maatwerk leveren komt het in rekening brengen van kosten bij die groep mogelijk in beeld. De mogelijkheden hiertoe zijn nu nog beperkt tot het invoeren van een baatbelasting en een privaatrechtelijke overeenkomst.	Geen.
55	De Kompanjie	Schade aan bebouwing, infrastructuur, groen, natuur door droogte Droogteschade lijkt vooral te gaan over landbouwschade en hoe die te voorkomen door extra te beregenen? Uitzakken van peil heeft ook verregaande consequenties voor bebouwing, infra en beplanting. Wat zijn de afwegingen precies en hoe werkt de verdringingsreeks in de praktijk? Moet je niet (veel) eerder stoppen met beregenen, het verlies van landbouw gewas voor lief nemen (als boer voor verzekeren?) om andere in potentie veel grotere schades te voorkomen? Moet dit niet in een bredere maatschappelijke context of afwegingskader worden geplaatst alvorens er een besluit genomen wordt?	Waar mogelijk proberen we het water in tijden van droogte, daar waar het nodig is, voldoende hoog te houden om schade aan functies te voorkomen. Wanneer wij de peilen niet meer kunnen handhaven, passen we de verdringingsreeks toe. Bebouwing, infrastructuur en beplanting zijn nadrukkelijk meegenomen in het toepassen van de verdringingsreeks. Voor oppervlaktewater hebben bebouwing, infrastructuur en kwetsbare natuur (zoals gedefinieerd in de verdringingsreeks) een hogere prioriteit dan landbouwgrond. Voor grondwateronttrekkingen is er een bufferzone gemaakt rondom bebouwd gebied.	Geen.
56	De Kompanjie	Langebosch/ Borgerswold (in mindere mate Plan Zuid Oude Pekela) wordt niet genoemd Is toch water met veel oppervlak met zijn eigen problemen, kansen en uitdagingen. Er is sprake van blauwalg problematiek, lange verblijftijd (hierdoor slechtere kwaliteit) en stilstaand water. Het zijn ook waterpartijen met veel recreatie en mogelijkheden. Mogelijk dat hier met wat hogere peilen aan extra waterberging gedaan kan worden? Daarnaast zou het meer doorspoelen van de waterpartijen in Veendam de kwaliteit van het water zeker ten goede komen.	Individuele (zwem)locaties worden inderdaad niet besproken. Over de plas Langebosch specifiek is veel overleg geweest tussen waterschap en gemeente. Er zijn onderzoeken uitgevoerd en rapporten opgesteld waarin geadviseerd wordt over maatregelen die problemen met blauwalgen kunnen verminderen. Dit zijn voornamelijk door de gemeente uit te voeren inrichtingsmaatregelen om de groei van onderwaterplanten te stimuleren. Extra doorspoelen van de plas helpt in dit geval niet tegen blauwalgen en brengt extra belasting van nutriënten op het systeem. Er is in 2018 een pilot uitgevoerd met extra doorspoelen van water, om de concurrentiepositie van de in de huidige situatie dominante blauwalg te verminderen ten opzichte van andere algen. Dit had slechts beperkt effect.	Geen.
57	De Kompanjie	Water in ruimtelijke ordening Water nog te veel gezien als een probleem dat technisch opgelost kan worden. Volgens ons kunt u nog meer benadrukken en benoemen dat water gewoon sturend is. Niet alles kan overal, niet elke ruimte is geschikt voor gewenste activiteiten. Los daarvan hoe zou de ruimtelijke ordening om moeten gaan met de klimaatverandering? Moet de DPRA niet een veel prominenter plaats krijgen in de ruimtelijke ordening?	We zijn blij om te lezen dat een gemeente dit zegt. Het is inderdaad van belang dat ruimtelijke ordenaars water zien als sturend element. Wij dragen dit ook al jaren uit. In, onder andere, de Nationale Omgevingsvisie, het Nationaal Water Programma en het Deltaprogramma 2021 wordt de (sturende) rol van water ook benadrukt. In het WBP proberen we dit op verschillende plekken duidelijk te maken, zoals in hoofdstuk 6 over de zoetwatervoorziening en in hoofdstuk 8 over het DPRA.	Paragraaf 8.5, pagina 91, toevoegen: "Ook in het nieuwe Deltaprogramma 2021 is veel aandacht voor de verbinding tussen ruimte en water en wordt de urgentie van een klimaatadaptieve aanpak benadrukt. De wateropgaven moeten meer sturend worden en randvoorwaarden aangeven voor de keuzes in de ruimtelijke inrichting van Nederland. Meer dan voorheen moeten we in Nederland bij de ruimtelijke inrichting en keuze van ons landgebruik rekening gaan houden met droogte, hitte, wateroverlast en overstromingsrisico's. In het Deltaprogramma is aangegeven dat dit bijvoorbeeld betekent dat grote watervragende activiteiten, zoals het telen van bepaalde gewassen, bij voorkeur niet meer in droogtegevoelige gebieden moeten plaatsvinden. Ook moet er bij de locatiekeuzes en de gebiedsinrichting van nieuwe woonwijken rekening gehouden worden met de klimaatverandering. Bij plannen en maatregelen voor bijvoorbeeld nieuwe en bestaande infrastructuur, natuur, landbouw en energie moet water onderdeel uitmaken van de ruimtelijke afwegingen en planuitwerking. Water stuurt, in plaats van water volgt."

58	De Kompanjie	DPRA (ruimtelijke adaptatie) De stresstesten zijn vaak nog in uitvoering. Over de uitkomsten kan dan een dialoog gevoerd worden. Wij verwachten voor beide gemeenten geen hele grote opgaven. Beide zijn plattelandsgemeenten met veel water en groen en waarschijnlijk weinig grote problemen. Bij de praktijktesten (clusterbuien en langdurige droogte) van de afgelopen jaren hebben wij geen grote schades of problemen gehad. Toch kan er veel geleerd worden van dergelijke onderzoeken zeker in relatie met de (toekomstige) ruimtelijke ordening en het beheer, onderhoud en omvormen van de openbare ruimte. Het herhalen van dit soort onderzoeken om de 6 jaar is natuurlijk wel een vraag. Niet omdat het moet maar als er behoefte aan is.	Wij zijn het ermee eens dat er veel kan worden geleerd van de onderzoeken in het kader van de stresstesten. De herhalingstijd van 6 jaar is afgesproken binnen het DPRA. Wij gaan ervan uit dat dit in onze regio op een doelmatige en doeltreffende wijze wordt ingevuld door de betrokken partijen.	Geen.
59	De Kompanjie	KRW, gewasbeschermingsmiddelen Wij gaan er van uit dat boeren liever niet spuiten. Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kost tijd, energie en geld. Het doel is om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen maar vaak heeft de boer weinig keus. (te weinig financiële ruimte, teveel verplichtingen). Wil je dit effectief terugdringen dan moet daar voor boeren ook meer ruimte voor gevonden worden.	Op het gebied van beschermingsmiddelen werken we nauw samen met de landbouw en andere gebruikers , om te zoeken naar mogelijkheden om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen.	Geen.
60	De Kompanjie	PFOS De wateren (bodem, oever)voldoen nu aan de norm. Kobalt wordt ook als probleemstof genoemd zonder een specifieke bron te noemen, is dit dan diffuus?	Kobalt is inderdaad van verschillende bronnen afkomstig. De belasting wordt gedomineerd door atmosferische depositie afkomstig van verbrandingsprocessen van elektriciteitsopwekking, wegtransport en zeescheepvaart. In Nederland is de atmosferische depositie in de emissieregistratie niet nader gespecificeerd. Andere mogelijke relevante bronnen zijn uitspoeling (inclusief van nature optredende pyriet-oxidatie) en directe lozingen bij afvalverbranding. Verder is kobalt een sporenelement in mest. Door deze verspreide toepassing, is de bijdrage van deze bronnen en de totale belasting nog niet volledig in beeld.	Geen.
61	De Kompanjie	Afkoppelen Het waterschap wil dit stimuleren. In adviserende zin of ook financieel?	Op dit moment bestaat het uit adviseren. Binnen de Regionale Uitvoeringsagenda DPRA en de samenwerking in de waterketen moet de afweging gemaakt worden of en in welke mate afkoppelen bijdraagt aan het behalen van onze doelen en hoe de verdeling van kosten moet zijn.	Geen.
62	De Kompanjie	Financiën/kosten Wij missen een grove indeling van hoe de kosten verhaald worden. Wat is de verdeling tussen bebouwd en onbebouwd. Hoe worden kosten doorberekend? Voor bebouwd op basis van vervuilingseenheden (v.e.’s) of via de hoogte OZB? Hoe zit dat bij onbebouwd? Verschil tussen gebieden?	In hoofdstuk 12 nemen we een toelichting op waarin we uitleggen hoe alle kosten van het waterschap over de diverse belanghebbenden worden verdeeld. Een uitgebreide uitleg hierover staat in onze kostentoeedelingsverordening.	Paragraaf 12.2, pagina 131: Opnemen uitleg over de verdeling van lasten. <i>De wijziging in deze paragraaf is te omvangrijk om in zijn geheel in deze reactienota op te nemen. In het ontwerp-WBP is de nieuwe tekst te lezen.</i>
63	Het Groninger Landschap	Anders omgaan met water U benoemt in het voorliggende Waterbeheerprogramma de grote uitdagingen waar we op het gebied van water voor staan. Zeespiegelstijging, lange en intensieve perioden van droogte, heftige piekbuien, waterkwaliteit, veenoxidatie en invasieve exoten zijn daar passende voorbeelden van. Op dit moment worden we aan de urgentie daarvan herinnerd door de langste hittegolf sinds het start van de metingen, met grote gevolgen voor de grondwaterstand en de waterstand in beken. Zodoende onderschrijven we de gerichte inzet van uw waterschap op deze thema’s. Naar onze mening is het echter nodig om al een stap verder te gaan. De genoemde uitdagingen vragen een andere manier van omgaan met water dan zoals dat voorheen het geval was. De proef om te stoppen met het doorspoelen van de Oldambtboezem, om daarmee zoet water te besparen en niet langer tegen natuurlijke waterstromen in te werken, toont bijvoorbeeld dat het waterschap bereid is tot het nemen van ingrijpende maatregelen. Maar het adagium van lage peilen en water afvoeren in de winter, en dat van water aanvoeren in de zomer, is naar onze mening niet duurzaam houdbaar en vereist een omslag in het denken over het watersysteem. We beseffen dat het bereik van het Waterbeheerprogramma met een looptijd tot en met 2027 te kort is om dergelijke uitdagingen op te lossen, maar gelet op de urgentie is een koerswijziging op dit moment noodzakelijk. Zoals gezegd wordt aan elk van de relevante thema’s aandacht besteed, maar naar onze mening blijft het teveel bij mooie woorden, is het dus te vrijblijvend en wordt de noodzakelijke koerswijziging niet operationeel en toetsbaar gemaakt. We vragen uw waterschap om haar rol als waterautoriteit te pakken en voorop te lopen in de zo noodzakelijke veranderingen om onze samenleving op het gebied van water duurzaam in te richten.	Het toekomstbestendig maken van de zoetwatervoorziening vergt een samenwerking tussen vele verschillende partijen. Waarbij iedere partij vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid stappen moet zetten. Wij zullen vanuit onze taak als waterbeheerder onze verantwoordelijkheid nemen. Wij kunnen in veel gevallen echter slechts adviserend of richtinggevend zijn. Als het bijvoorbeeld gaat om keuzes in de ruimtelijke inrichting, het aanpassen van teelten of het veranderen van gebruiksfuncties, dan vallen deze zaken buiten de verantwoordelijkheid van het waterschap. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de provincies en gemeenten. Binnen onze taken nemen wij onze verantwoordelijkheid en wegen alle belangen daarin mee. Buiten onze taken adviseren en stimuleren wij anderen. In juni 2020 is door het dagelijks bestuur besloten om in 2020 weer te starten met het doorspoelen van de Oldambtboezem. De resultaten van de proef moeten eerst aan de omgeving worden voorgelegd en er moet een watersysteembrede afweging over doorspoeling komen voordat definitief besloten kan worden of het waterschap wil stoppen met het doorspoelen. De tekst in het WBP wordt geactualiseerd op basis van dit bestuursbesluit.	Paragraaf 6.2, pagina 35: De zin "In 2020 evalueren we de resultaten van deze doorspoelproef en neemt het bestuur een besluit over hoe we hier in de toekomst mee omgaan." vervangen door "In het voorjaar van 2020 heeft ons bestuur besloten om weer te starten met het doorspoelen van het Oldambt. Voordat een definitief besluit genomen kan worden over het eventueel stoppen met doorspoelen, bespreken we eerst in een gebiedsproces de resultaten van de proef met de omgeving en wordt een watersysteembrede afweging gemaakt." Paragraaf 6.4, pagina 40, onder het kopje "3. Oldambt": De zin "en is in 2020 deze proef geëvalueerd." vervangen door "In het voorjaar van 2020 heeft ons bestuur besloten om weer te starten met het doorspoelen van het Oldambt. Voordat een definitief besluit genomen kan worden over het eventueel stoppen met doorspoelen, bespreken we eerst in een gebiedsproces de resultaten van de proef met de omgeving en wordt een watersysteembrede afweging gemaakt."
64	Het Groninger Landschap	Water vasthouden Als onderdeel van het anders omgaan met water zien we vooral urgentie om het grondwatersysteem anders te benaderen. Door steeds lagere grondwaterstanden, die tevens steeds vroeger in het jaar optreden, staat zowel de natuur als ons landbouwsysteem onder druk. De druk op grondwater is door particulier en agrarisch gebruik sterk toegenomen en we denken dat het waterschap hier meer kan bereiken dan zoals nu beschreven in het beheerprogramma. Uw streven is om water in de lage beekdalen vast te houden, terwijl juist de hoge (zand)gronden de grootste kwetsbaarheid vertonen. Tevens gaat dat voorbij aan de rol die de rest van het watersysteem kan spelen. Wij dragen de volgende opties voor om tot een robuuster grondwatersysteem te komen: Behoud en vergroot natte natuurgebieden die gelegen zijn in infiltratiegebieden. Juist op de zandgronden is infiltratie van het neerslagoverschot in de winter van belang om de grondwatervoorraad aan te vullen en natte natuurgebieden kunnen deze infiltratiecapaciteit vergroten. Bufferzones rondom kwetsbare gebieden kunnen bijdragen aan de robuustheid van kwetsbare gebieden.	We nemen dit wel al mee. Dit is ook kort omschreven op pagina 41. Daarnaast nemen we in het ontwerp WBP een maatregel op gericht op het beheer van de grondwatervoorraad.	Paragraaf 6.3, pagina 37. Toevoegen maatregel: "6.3.4 Onderzoek naar grondwatervoorraad-beheer". Gereed in 2022.
65	Het Groninger Landschap	Stem de drooglegging van landbouwgebieden niet af op de laaggelegen delen maar bijvoorbeeld op het gemiddelde maaiveld. Of maak de peilgebieden kleiner om meer maatwerk te leveren.	Binnen de problematiek van veenoxidatiee wordt naar dergelijke opties gekeken	Geen.

66	Het Groninger Landschap	Het voorstel om het moment van instellen van het zomerpeil te vervroegen, gaat ons inziens niet ver genoeg. Verhoog winterpeilen structureel, waarbij het winterpeil bij voorkeur hoger is dan het zomerpeil en zodoende grondwaterbuffers worden opgebouwd. Dynamische waterpeilen maken het tevens mogelijk om op snel veranderende weersomstandigheden in te spelen. Kijk hierbij verder dan de rol van de beekdalen en betrek het hele watersysteem, met de nadruk op de hoge gronden.	Wij hanteren flexibel peilbeheer. Voor landbouwgebieden is het van belang het water in de zomer hoog te houden zodat de gewassen optimaal kunnen profiteren van het water. Tijdens de oogstperiode brengen we de oppervlaktewaterstand naar beneden, zodat de machines het land op kunnen. Als het droog is gaan we na de oogst, indien mogelijk, weer omhoog met het peil, om deze vervolgens in het voorjaar weer te laten zakken, zodat het land bewerkt kan worden. In de haarvaten een dergelijk flexibel peilbeheer uitvoeren is voor het waterschap ondoenlijk. We proberen bij het peilbeheer een optimum te vinden in het voorkomen van wateroverlast en watertekort. Om beter voorbereid te zijn op droge perioden proberen we al eerder in het voorjaar water te conserveren door het zomerpeil al met gebiedseigen water op te zetten. Wij realiseren ons dat een meer natuurlijk peilbeheer vooral in de meren aan de KRW-doelen kan bijdragen. Daarom is voor de meren zoals het Schildmeer, het Zuidlaardermeer en het Oldambtmeer gekeken naar de mogelijkheden voor een meer natuurlijk peilbeheer. Het Schildmeer en het Oldambtmeer hebben al een wat natuurlijker peilregime gekregen binnen de randvoorwaarden van de andere functies van het meer. Voor het Zuidlaardermeer is uit onderzoek gebleken dat de mogelijkheden zeer beperkt zijn, vanwege de boezemfunctie en de continue aanvoer van water uit de Hunze. We hebben oog voor het belang van een natuurlijker peilbeheer. Dit wordt, onder andere, op pagina 35 benoemd.	Geen.
67	Het Groninger Landschap	Specifiek voor gebieden die kampen met veenoxidatie is de urgentie voor een aanpassing in het watersysteem hoog. Uw beschreven inzet beperkt zich tot het onderzoeken van de aanpak om het oxidatieproces tegen te gaan, terwijl hier per direct aanpassingen nodig zijn. Het onderzoek juichen we uiteraard toe, maar tussentijdse maatregelen zijn wat ons betreft noodzakelijk. We adviseren het waterschap om al in de komende beheerperiode af te stappen van het ‘peil volgt functie’ principe, in ieder geval in de voor veenoxidatie kwetsbare gebieden.	We onderschrijven de noodzaak om te komen tot concrete maatregelen. Dit wordt ook in het (concept) Nationaal Water Programma benadrukt. Nu is het belangrijk dat de betrokken partijen gezamenlijk op zoek gaan naar financiering van de noodzakelijke maatregelen. Het volledig loslaten van ‘peil volgt functie’ is een grote verandering. De keuze hiertoe ligt grotendeels buiten onze bevoegdheid. Ons waterbeheer moet erop gericht zijn de functie te bedienen. Daar is ons peilbeheer met zomer- en winterpeilen ook op gericht. Wij zijn het met u eens dat er in sommige gebieden, zoals de aandachtsgebieden veenoxidatie, met urgentie moet worden gekeken naar de houdbaarheid van dit adagium. Zoals u leest in het WBP voeren wij deze discussie ook reeds met onze gebiedspartners. Het loslaten van ‘peil volgt functie’ kan grote gevolgen hebben voor de ruimtelijke inrichting en het landgebruik, wat onder de verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten valt.	Geen.
68	Het Groninger Landschap	Houdt het gebruik van grondwater in eigen hand. Met de voorgestelde limiet voor gebieden waar berekening tot max 150 m3/uur is toegestaan, is geen grip op het totaal aan onttrekkingen aan de grondwatervoorraad. Door een maximale hoeveelheid grondwateronttrekking per hectare vast te stellen kan ook daadwerkelijk gestuurd worden op het behoud van grondwater.	In het WBP zijn verschillende maatregelen opgenomen om een beter beeld te krijgen van het gebruik van grondwater en de balans tussen het gebruik van grond- en oppervlaktewater voor berekening. Het gaat, onder andere, om de maatregelen 6.1.1 en 6.1.2. We voegen daar nu de maatregelen 6.3.4, 6.3.5 en 6.3.6 aan toe.	Paragraaf 6.3, pagina 37: Toevoegen "Omdat het beregeningsbeleid hier nu een aantal jaren in werking is, gaan we onderzoeken wat het effect is van deze grondwateronttrekkingen." Toevoegen: "Effecten grondwateronttrekking. In de Drentsche Aa, Veenkoloniën en Westerwolde onderzoeken we, zoals eerder aangegeven, wat het effect is van de grondwateronttrekking ten behoeve van beregning. Uit deze evaluatie volgt inzicht waarmee we vervolgonderzoek doen naar de mogelijkheden van grondwatervoorraad-beheer binnen het gehele beheergebied. Om de effecten goed in beeld te kunnen brengen is het ook van belang om inzicht te hebben in hoeveel grondwater er per deelgebied onttrokken wordt ten behoeve van beregning. We werken een voorstel uit om grondwateronttrekkingen, voor ons hele beheergebied, goed in beeld te kunnen brengen. Bij de maatregelen nieuwe maatregelen toevoegen: "6.3.3 Opnemen nieuwe kaart "Beregenen uit grondwater" in de nieuwe waterschapsverordening". Gereed in 2022. "6.3.4 Onderzoek naar het effect van grondwateronttrekking voor beregning in de watersystemen Veenkoloniën en Westerwolde" Gereed in 2023. "6.3.5 Onderzoek naar mogelijkheden grondwatervoorraad-beheer" Gereed in 2023. "6.3.6 Voorstel uitwerken voor het in beeld brengen van de totale grondwateronttrekking ten behoeve van beregning" Gereed in 2023.
69	Het Groninger Landschap	Genoemde voorstellen dragen bij aan versterking van grondwatersystemen, hetgeen natuur en landbouw uiteindelijk ten goede komt. We zijn ons ervan bewust dat dergelijke maatregelen een transitie in het waterbeheer inluiden en dat dit tijd kost. We verlangen niet dat deze maatregelen al in de komende beheerperiode worden afgerond, maar de benodigde veranderingstijd maakt het des te belangrijker dat de maatregelen nu in gang worden gezet. Dit gaat tevens hand in hand met het vasthouden van water in bovenstroomse gebieden. U streeft naar het bovenstrooms vasthouden van water om de 10% verwachte extra neerslag te kunnen bergen, maar hetzelfde principe is ook een middel om een robuust grondwatersysteem en een voorraad aan zoetwater op te bouwen. Door water in de winter minder snel af te voeren en vast te houden, kunnen zomerse tekorten beter opgevangen worden. Op deze manier wordt voorkomen dat de grondwatervoorraad snel aangesproken wordt voor beregning en wordt verdroging van kwetsbare natuurgebieden aangepakt.	We begrijpen uw vragen en opmerkingen. Naast de door u aangegeven 'veranderingstijd' hebben we ook te maken met het feit dat drastische ingrepen in het waterbeheer grote gevolgen kunnen hebben voor, bijvoorbeeld, het landgebruik. Keuzes hierin liggen buiten de verantwoordelijkheid van het waterschap. In de natte maanden van het najaar en de winter moeten we voldoende ruimte in de watergangen hebben om overtollig water af te voeren. Een te hoog peil beperkt de ruimte in ons watersysteem en kan leiden tot wateroverlast. We proberen het water zoveel mogelijk bovenstrooms vast te houden en zo vroeg mogelijk in het voorjaar de peilen op te zetten. We zoeken hierin altijd naar een optimum.	Geen.

70	Het Groninger Landschap	Water aanvoeren Op dit moment kunnen we in de droge maanden putten uit de voorraad zoetwater die jaarlijks in het IJsselmeer wordt opgebouwd. Van deze aanvoer profiteren we allemaal en we ondersteunen de inspanning die het waterschap stelt te gaan leveren om aandacht te vragen voor de waterkwaliteit van het aangevoerde IJsselmeerwater. We zijn namelijk enthousiast over de verbetering van de waterkwaliteit in het beheergebied van Hunze & Aa's en zien de mindere waterkwaliteit van het IJsselmeerwater als risico voor onze gebieden, met name rondom het Zuidlaardermeer. U geeft tevens aan dat de zekerheid van wateraanvoer tot 2050 gegarandeerd is en dat wateraanvoer de meest kosteneffectieve manier is voor voldoende water. Wij zien in die afhankelijkheid echter een risico, helemaal in het licht van continu veranderende klimaatscenario's en de aanpassingstijd die voor ingrijpende veranderingen nodig is. De beschikbaarheid van zoet water zal de komende jaren afnemen en daarom is dit het moment om de daarvoor benodigde aanpassingen in gang te zetten. Het IJsselmeerwater is afkomstig uit de grote rivieren en als trends doorzetten zal de beschikbaarheid op lange termijn afnemen en zal een steeds groter deel van dit water nodig zijn in het stroomgebied van de Rijn, waaronder de volledige Randstad. Uw inzet op het vergroten van de aanvoercapaciteit is een manier om dat aan te passen, maar in dat geval blijft er een vorm van afhankelijkheid ontstaan die het watersysteem in tijden van waterschaarste kwetsbaar maakt. Wij zien daarom graag dat het waterschap dit nieuwe beheerprogramma aangrijpt om de afhankelijkheid van aan te voeren water stapsgewijs te verkleinen en om oplossingen binnen het eigen beheergebied te zoeken. De oplossingen kunnen gezocht worden in vergelijkbare maatregelen als die we eerder in deze brief benoemden: het garanderen van een robuuste voorraad aan grondwater en een dynamisch peilbeheer van de boezem. Het uitgangspunt daarbij is om het beschikbare water zo efficiënt mogelijk te benutten en het hele watersysteem daar op in te richten.	Binnen het thema zoetwaterbeschikbaarheid zetten wij in op verschillende sporen: We optimaliseren de wateraanvoer, zodat we de voor ons beschikbare hoeveelheid water vanuit het IJsselmeer ons beheergebied in kunnen laten stromen en op een goede manier kunnen verdelen over de verschillende watersystemen. Daarnaast zetten we in op het conserveren van water, door het water zoveel mogelijk bovenstrooms vast te houden en te laten infiltreren in de bodem. Het derde spoor richt zich op het voorkomen van inefficiënt watergebruik. Het vierde spoor is het optimaliseren van het gebruik van grondwater, zonder dat dit schade brengt aan andere gebruiksfuncties. Tot slot stimuleren wij efficiënt watergebruik en optimaal bodembeheer, om zodoende het watergebruik te beperken. Verandering in het zoetwater gebruik is iets dat het waterschap niet alleen kan bewerkstelligen. Keuzes over aanpassingen in het landgebruik vallen bijvoorbeeld buiten onze verantwoordelijkheid. Daarvoor is de samenwerking tussen vele partijen noodzakelijk. Als waterschap hebben wij maar beperkt invloed op keuzes die andere partijen maken. Wij richten ons binnen dit thema op datgene wat wij kunnen doen en werken graag samen met anderen om ook in de toekomst te zorgen voor voldoende zoetwaterbeschikbaarheid. In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma is opgenomen dat er een voorkeursvolgorde is voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. Hierin is aangegeven dat als eerste gekeken moet worden naar een slimme ruimtelijk inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water. We gaan dit ook benoemen in het WBP en onderzoeken hoe we dit kunnen verwerken in ons beleid.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisico op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)." Pagina 31, onderaan. Toevoegen nieuwe maatregel: "6.0.1 Uitwerken en opnemen van de beleidsuitgangspunten uit het Deltaprogramma en het NWP in ons eigen beleid. Gereed 2022."
71	Het Groninger Landschap	Overige opmerkingen U schrijft dat het waterschap in de komende beheerperiode verschillende strategieën voor de Groninger kustzone gaat verkennen, met betrekking tot zeespiegelstijging. We juichen deze verkenning toe en bieden onze deelname aan. Vooral concepten van natuurinclusieve dijken en een met de zeespiegel meegroeiende kustzone, in het bijzonder vanwege het overschot aan slib in de Eems-Dollard, lijken ons kansrijk.	In de Groninger kustzone werken wij binnen het programma Eems-Dollard 2050 al jaren samen met Groninger Landschap. Bij toekomstige verkenningen zullen wij waar nodig de samenwerking weer zoeken.	Geen.
72	Het Groninger Landschap	We worden enthousiast van uw voornemen om zich voor biodiversiteit in te spannen. Aan de beleidsvisie biodiversiteit die u op wil stellen werken we dan ook graag mee. Binnen de eigendommen en werkzaamheden van het waterschap zien we namelijk veel ruimte om winst voor biodiversiteit te behalen, zoals natuurvriendelijk beheer van oevers en schouwpaden.	De beleidsvisie biodiversiteit is eind 2020 opgesteld. Hierin wordt omschreven wat wij nu al doen ter bevordering van de biodiversiteit. Deze beleidsvisie is vooral gericht op de biodiversiteit gerelateerd aan de eigen taken en assets. In 2022 wordt een bijbehorend maatregelenplan opgesteld. Het is nu nog niet duidelijk hoe wij andere partijen hierbij gaan betrekken. Maar samenwerking met verschillende partijen binnen dit thema ligt voor de hand.	Geen.
73	Het Groninger Landschap	We onderschrijven uw streven om waterschapswerken voor medegebruik open te stellen. Onze organisatie en bezoekers profiteren hier bijvoorbeeld van doordat onze natuurgebieden op deze manier toegankelijk worden. In de praktijk ervaren we echter dat het waterschap het medegebruik niet stuurt en ook geen toezicht houdt, waardoor er ook sprake is van ongewenste vormen van medegebruik. Graag zouden we de samenwerking op gebiedsniveau willen versterken als het gaat om recreatieve openstelling, heldere toegangsvoorwaarden en toezicht en handhaving.	Wij staan positief tegen over recreatief medegebruik. Het is mogelijk dat in het broedseizoen delen worden afgesloten in verband met de Wet natuurbescherming. Onze infrastructuur is beschikbaar voor de omgeving. Op basis van klachten en calamiteiten zullen we repressief handhaven. Wij staan open voor een gesprek om samen te kijken naar de mogelijkheden en daarmee zorgen we dat handhaving niet nodig is.	Geen.
74	Het Groninger Landschap	Om dijschade door gravers te beperken zet het waterschap in op beheer van gravende diersoorten, maar wij zouden graag zien dat het waterschap zich ook inspant voor graafbestendige waterkeringen. Wij onderschrijven namelijk uw standpunt dat het uitgangspunt in beheer moet zijn om zo weinig mogelijk dieren te doden. Preventieve maatregelen om graafschade door dieren te voorkomen blijven in het voorliggende Waterbeheerprogramma echter volledig onderbelicht.	Hunze en Aa's beschikt over een beleidsvisie Dierenwelzijn (2016). Als uitvoerend beleid is hier in 2018 het document Uitvoeringsmaatregelen gravende dieren voor opgesteld. In ons beheergebied hebben we te maken met gravende dieren. Graafschade aan waterkeringen en taluds van watergangen is ongewenst. Om de waterveiligheid en een veilige werkomgeving voor onze medewerkers te garanderen is het noodzakelijk graafschade te voorkomen. Voor muskusratten en beverratten hebben we een wettelijke verplichting om populaties te beheren. Ook hebben we te maken met graafschade van beschermde diersoorten, als das en bever. Andere algemeen voorkomende dieren als vossen, konijnen en muizen kunnen ook schade aan waterkeringen aanbrengen. In de Uitvoeringsmaatregelen gravende dieren maken we per categorie onderscheid in maatregelen. Voor beschermde soorten zijn deze meer preventief gericht, voor algemeen voorkomende soorten een combi van preventief en beheermaatregelen en voor invasieve exoten passen we beheermaatregelen toe om populaties zo klein mogelijk te houden. Het toepassen van preventieve maatregelen zoals gaas ingraven in waterkeringen is meestal maatwerk en wordt per situatie beoordeeld waarbij effectiviteit, waterveiligheid en kosten belangrijke randvoorwaarden zijn. Bij nieuwbouwprojecten van bijvoorbeeld waterkeringen worden preventieve maatregelen ter voorkoming van graafschade standaard in het de ontwerpafwegingen meegenomen.	Paragraaf 9.5, pagina 104: Toevoegen "Voor beschermde soorten zijn deze maatregelen meer preventief gericht, voor algemeen voorkomende soorten een combinatie van preventieve en beheermaatregelen en voor invasieve exoten passen we beheermaatregelen toe om populaties zo klein mogelijk te houden." Pagina 105: Toevoegen "Het toepassen van preventieve maatregelen, zoals gaas ingraven in waterkeringen, is meestal maatwerk en wordt per situatie beoordeeld. Hierbij zijn effectiviteit, waterveiligheid en kosten belangrijke randvoorwaarden. Bij nieuwbouwprojecten van bijvoorbeeld waterkeringen worden preventieve maatregelen ter voorkoming van graafschade standaard in de ontwerpafwegingen meegenomen."
75	Het Groninger Landschap	Samen met uw waterschap zijn er honderden hectares ingericht voor waterberging en dragen natuurgebieden bij aan een betere waterkwaliteit. Naast eenmalige kosten voor inrichting zien we graag ook dat grondeigenaren beloofd worden voor de levering van dergelijke blauwe diensten, om een duurzame voortzetting voor de lange termijn mogelijk te maken.	Door realisatie van bergingsgebieden en in brede zin het zorgen voor een goed functionerend boezemsysteem met veilige dijken, beschermt het waterschap zijn beheergebied en zijn inwoners en gebruikers, waaronder ook de eigendommen van Het Groninger Landschap. Hiermee dragen we ook bij aan het realiseren van doelen en belangen voor de functie natuur. Dit zorgt in onze ogen voor een goede balans en maakt een duurzame voortzetting mogelijk.	Geen.
76	Het Groninger Landschap	Onze eigendommen Aangaande onze eigendommen en projecten hebben we tot slot nog enkele aanvullingen: Uw waterschap is betrokken bij onderzoeken naar verbeterde vismigratie tussen het Eemskanaal en de Eems, mogelijk via een toekomstige omlegging van de spuilocatie en de realisatie van een meer geleidelijke zoet-zout overgang. In het beheerprogramma wordt deze ontwikkeling niet genoemd.	De ontwikkeling van een nieuwe spuilocatie en een zoet-zout overgang is de wens/initiatief van een externe partij. Hier kijken we mee maar hebben we geen directe trekkersrol of beleidsopgave die dit noodzakelijk maakt.	Geen.
77	Het Groninger Landschap	De beschrijving van het Zuidlaardermeer als Natura 2000 gebied klopt niet. Het gebied wordt weergegeven als Vogel Habitat Richtlijn gebied, terwijl het gebied in feite enkel aangewezen is als Vogelrichtlijn gebied. Voor de andere Natura 2000 gebieden geldt dat ze (ook) zijn aangewezen als gebied voor de Habitatrichtlijn.	De beschrijving van het Zuidlaardermeer moet inderdaad zijn Vogelrichtlijngebied. We passen dit aan.	Paragraaf 7.13, pagina 74: "Vogel Habitat Richtlijn gebied Zuidlaardermeer" vervangen door: "Vogelrichtlijngebied Zuidlaardermeer"

78	Het Groninger Landschap	Voor het Zuidlaardermeer wordt aanvullend gesteld dat de doelen voor waterkwaliteit naar beneden worden bijgesteld, omdat ze in 2008 te positief zijn ingeschat. De inhoud en het bereik van deze aanpassing zijn ons echter onduidelijk en we verzoeken om een toelichting. De gevolgen van deze beleidsaanpassing kunnen namelijk vergaand zijn, terwijl uw inspanningen van de laatste jaren juist tot een grote verbetering in de waterkwaliteit hebben geleid, hetgeen ook tot indrukwekkende resultaten in onze gebieden leidt.	De uitleg van de technische doelaanpassing is gegeven in het achtergronddocument Zuidlaardermeer. Op pagina 47 wordt al verwezen naar de achtergronddocumenten. Deze zijn nu in concept gereed en zullen binnenkort definitief gereed zijn. Een link naar deze documenten komt in het ontwerp WBP. De aanpassingen zijn slechts technisch van aard. De ambitie voor het Zuidlaardermeer is onveranderd. Er worden veel maatregelen genomen om de waterkwaliteit verder te verbeteren.	Paragraaf 7.1, pagina 47: Link toevoegen naar de KRW-achtergronddocumenten. Hoofdstuk 1, pagina 6: Toevoegen "De KRW-factsheets en -achtergronddocumenten worden als losse bijlagen bij dit WBP gevoegd."
79	Het Groninger Landschap	U beschrijft dat er in de komende beheerperiode een inventarisatie plaats gaat vinden naar stedelijk water. Zonder om een aanpassing in het beheerprogramma te vragen, willen we de raakvlakken met ons project Stad aan de Hunze graag benadrukken. Het project biedt kansen om een bijdrage te leveren aan de stedelijke wateropgave en tevens om uw ingezetenen te betrekken bij het belang van goed waterbeheer.	Wij kennen uw project Stad aan de Hunze en hebben daarover ook reeds gesprekken gevoerd met u.	Geen.
80	Natuurmonumenten	Op 13 augustus zond het Groninger Landschap u haar commentaar. Natuurmonumenten onderschrijft geheel de daarin gemaakte opmerkingen	Wordt ter kennisgeving aangenomen.	
81	Natuurmonumenten	Het waterschap staat van oudsher ruwweg voor drie majeure opgaven; Voorkomen van te veel water, voorkomen van te weinig water/zorgdragen voor voldoende water en zorgdragen voor een goede waterkwaliteit. Met de derde droge zomer op rij is het duidelijk dat op dit moment het voorkomen van te weinig water, cq het voorkomen van droogte(schade) de hoogste urgentie kent. Het heeft ons dan ook verbaasd te lezen dat u in uw beheerplan er vanuit gaat dat droge zomers tot 2050 slechts 1 maal in de 30 jaar plaatsvinden. Door van zo’n lage frequentie uit te gaan miskent u ons inziens toch echt de klimatologische veranderingen die nu al plaatsvinden.	We gaan in het WBP ook 2020 benoemen als droog jaar. De zin over 'eens in de 30 jaar' is statistisch gezien, op basis van de huidige modellen, juist, maar komt inderdaad raar over gezien de drie achtereenvolgende droge jaren. We verwijderen deze zin.	Op meerdere pagina's in het WBP 2020 benoemen als droog jaar in aanvulling op 2018 en 2019. Hoofdstuk 6, pagina 31: Verwijderen "Droge zomers zoals 2018 en 2019 komen nu één keer per 30 jaar voor. De verwachting is dat zulke jaren vanaf 2050 één keer per 20 jaar zullen voorkomen."
82	Natuurmonumenten	Het is daarom gewenst dat u in uw beleid er vanuit gaat dat in de toekomst droge zomers eerder regel dan uitzondering zullen zijn. Inzetten op bijvoorbeeld het vasthouden van water verdient vanaf nu dan ook de allerhoogste prioriteit van uw waterschap.	Vasthouden van water vinden wij zeker een belangrijk onderwerp, zoals u ook in het WBP heeft kunnen lezen. Hoe de prioriteit van deze opgave is t.o.v. van andere opgaven is ter beoordeling van ons bestuur.	Geen.
83	Natuurmonumenten	U geeft aan dat u watergebruikers inzicht wil geven in de zoetwaterbeschikbaarheid en hen wil verzoeken de bedrijfsvoering daarop aan te passen. Wat ons betreft mag u hierop veel steviger inzetten. Maak bijvoorbeeld duidelijk in uw beheerplan dat het uitgangspunt “peil volgt functie” voorbij is. Het watersysteem, en -beheer behoort de kaders te stellen voor het landgebruik. Niet alles kan overal. Heel concreet betekent dat bijvoorbeeld dat voor alle nog resterende landbouw in de beekdalen er een inundatienorm van 1:10 zou moeten gelden.	Het volledig loslaten van ‘peil volgt functie’ is een grote verandering. De keuze hiertoe ligt grotendeels buiten onze bevoegdheid. Ons waterbeheer moet erop gericht zijn de functie te bedienen. Daar is ons peilbeheer met zomer- en winterpeilen ook op gericht. Wij zijn het met u eens dat er in sommige gebieden, zoals de aandachtsgebieden veenoxidatie, met urgentie moet worden gekeken naar de houdbaarheid van dit adagium. Dit wordt ook bevestigd in het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma. Zoals u leest in het WBP voeren wij deze discussie ook reeds met onze gebiedspartners. Het loslaten van ‘peil volgt functie’ kan grote gevolgen hebben voor de ruimtelijke inrichting en het landgebruik, wat onder de verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten valt. Bewustwording dat niet alles overal kan is inderdaad belangrijk. Dat hebben wij ook op meerdere plekken in het WBP duidelijk proberen te maken en we verwijzen daarbij ook naar het landelijk beleid op dit punt.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisico op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)."
84	Natuurmonumenten	Uw uitgangspunt om in het voorjaar water te conserveren door zoveel mogelijk met gebiedseigen water de peilen op te zetten is een goede eerste aanzet. Echter u gaat er dan nog steeds vanuit dat er in de winter sprake is van lage peilen, waarna in de zomerperiode het peil wordt opgezet. Dit is een geheel onnatuurlijke situatie die ook nog eens afbreuk doet aan het behalen van KRW-doelen. Met de lage winterpeilen tot in het voorjaar wordt onnodig veel water afgevoerd. Juist deze aanpak heeft risico's voor droogteschade in zich. Het is daarom gewenst dat u in het kader van het Beheerplan inzet op mogelijkheden om het peilregime om te draaien; hoge(re) winterpeilen, waarna in de zomer de peilen uit kunnen zakken. Goed voor de – ecologische - waterkwaliteit en minder kans op droogteschade.	We proberen bij het peilbeheer een optimum te vinden in het voorkomen van wateroverlast en watertekort. Om beter voorbereid te zijn op droge perioden proberen we al eerder in het voorjaar water te conserveren door het zomerpeil met gebiedseigen water op te zetten. Wij realiseren ons dat een meer natuurlijk peilbeheer, vooral in de meren, aan de KRW-doelen kan bijdragen. Daarom is voor de meren zoals het Schildmeer, het Zuidlaardermeer en het Oldambtmeer gekeken naar de mogelijkheden voor een meer natuurlijk peilbeheer. Het Schildmeer en het Oldambtmeer hebben al een wat natuurlijker peilregime gekregen binnen de randvoorwaarden van de andere functies van het meer. Voor het Zuidlaardermeer is uit onderzoek gebleken dat de mogelijkheden zeer beperkt zijn, vanwege de boezemfunctie en de continue aanvoer van water uit de Hunze. We hebben oog voor het belang van een natuurlijker peilbeheer.	Geen.
85	Natuurmonumenten	In het voorontwerp-Beheerplan stelt u meer in te willen zetten op beregening uit grondwater. U geeft aan daarvoor beleidsregels op te stellen. Op voorhand geven wij u aan dat wij van mening zijn dat het gewenst is zeer terughoudend met beregening uit grondwater om te gaan en dus een streng beleid te voeren. Hoe je het went of keert, beregening uit grondwater kan grondwaterstanden doen dalen. Juist in het gebied waar beregening uit grondwater het meest voorkomt; het Drentse Aa-gebied, is sprake van kwetsbare natuur. Het toestaan van beregening uit grondwater kan ook tot gevolg hebben dat agrariërs onvoldoende incentive voelen om gewassen te gaan te telen die minder gevoelig voor droogte zijn en daarmee duurzamer zijn. Een verruiming van beregening uit grondwater in de gebieden Duurswold, Fiemel-Noord en Westerwolde-Noord – zoals u voorstaat – wijzen wij dan ook af. Ook in die gebieden is kwetsbare natuur gelegen.	Voor de Drentsche Aa wordt nog een gebiedsproces opgestart om dit onderwerp te bespreken. Daar wordt u bij betrokken. We hebben bij de afweging met betrekking tot beregening uit grondwater in de gebieden Duurswold, Fiemel-Noord en Westerwolde-Noord rekening gehouden met de verschillende functies en belangen, waaronder ook natuur. Het uitgangspunt dat we gehanteerd hebben is dat er geen schade mag optreden aan andere functies en belangen, zoals ook verwoord is in paragraaf 6.3. De kaart op pagina 38 is de nieuwe kaart met betrekking tot beregening uit grondwater, die in de gebiedsprocessen van Waterdrager met de omgeving is besproken. Deze kaart wordt ook opgenomen in de waterschapsverordening. We verduidelijken dit in de tekst. Daarnaast nemen we enkele nieuwe maatregelen op gericht op het onderzoeken van het effect van gondwateronttrekkingen en het in beeld brengen van de totale grondwateronttrekking ten behoeve van beregening.	Paragraaf 6.3, pagina 37: Toevoegen "Omdat het beregeningsbeleid hier nu een aantal jaren in werking is, gaan we onderzoeken wat het effect is van deze grondwateronttrekkingen." De zin "In 2020 wordt ... Westerwolde-Noord." vervangen door "In 2020 is een nieuwe kaart gemaakt waarin de mogelijkheden voor beregening uit grondwater zijn aangegeven voor Duurswold, Fiemel-Noord en Westerwolde-Noord. Deze kaart wordt opgenomen in de nieuwe waterschapsverordening." Toevoegen: " Effecten grondwateronttrekking . In de Drentsche Aa, Veenkoloniën en Westerwolde onderzoeken we, zoals eerder aangegeven, wat het effect is van de grondwateronttrekking ten behoeve van beregening. Uit deze evaluatie volgt inzicht waarmee we vervolgonderzoek doen naar de mogelijkheden van grondwatervoorraad-beheer binnen het gehele beheergebied. Om de effecten goed in beeld te kunnen brengen is het ook van belang om inzicht te hebben in hoeveel grondwater er per deelgebied onttrokken wordt ten behoeve van beregening. We werken een voorstel uit om grondwateronttrekkingen, voor ons hele beheergebied, goed in beeld te kunnen brengen. Bij de maatregelen nieuwe maatregelen toevoegen: "6.3.3 Opnemen nieuwe kaart "Beregemen uit grondwater" in de nieuwe waterschapsverordening". Gereed in 2022. "6.3.4 Onderzoek naar het effect van grondwateronttrekking voor beregening in de watersystemen Veenkoloniën en Westerwolde" Gereed in 2023. "6.3.5 Onderzoek naar mogelijkheden grondwatervoorraad-beheer" Gereed in 2023. "6.3.6 Voorstel uitwerken voor het in beeld brengen van de totale grondwateronttrekking ten behoeve van beregening" Gereed in 2023.

86	Natuurmonumenten	U geeft in de nota aan dat de waterlopen in de brakke kustgebieden eerst moeten worden doorgespoeld met zoet water voordat hieruit kan worden beregend. Hiervoor wordt veel zoet water ongebruikt naar zee afgevoerd en komt maar 10 tot 50% van het aangevoerde water bij de gewassen. U concludeert terecht dat het aanvoeren van zoet water voor beregenen naar deze gebieden erg inefficiënt is. Om die reden bent u voornemens grondgebruikers te adviseren hier geen gewassen te verbouwen die afhankelijk zijn van beregening met zoet oppervlaktewater. Door o.a. zeespiegelstijging zal het zoutgehalte van het oppervlaktewater binnendijs alleen maar hoger worden. Vanuit een oogpunt van duurzaamheid is het gewenst dat agrariërs hierop inspelen en zich meer richten op zouttolerante gewassen. Aan de aanvoer van zoet water naar deze gebieden, met ook nog eens veel verlies door afvoer naar zee, zou daarom – op termijn – een einde moeten komen. Het is gewenst dat in het Beheerplan hiervoor een tijdpad wordt uitgestippeld. Minder inzetten op de aanvoer van gebiedsvreemd IJsselmeerwater zal in algemene zin ook gunstig zijn voor de waterkwaliteit in de rest van uw beheergebied.	Er zal voor het gebied Oldambt een gebiedsproces komen om de resultaten van de doorspoelproef te bespreken. Het bestuur heeft besloten om eerst een watersysteembrede afweziging te maken voordat een definitief besluit hierover wordt genomen. We gaan tekst van het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 overnemen in het WBP waarin wordt aangegeven dat er een voorkeursvolgorde is voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. Hierin is aangegeven dat als eerste gekeken moet worden naar een slimme ruimtelijke inrichting die rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisiko op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)."
87	Natuurmonumenten	Wat betreft waterkwaliteit; het is goed te lezen dat in principe geen KRW-doelen naar beneden worden bijgesteld. Daarover moet worden opgemerkt dat als het gaat om waterkwaliteitsdoelen de provincie het bevoegd gezag is. Wij gaan er daarom vanuit dat u hiermee bedoelt dat u de provincie zal adviseren de KRW-doelen niet naar beneden bij te stellen. Wij gaan er daarbij vanuit dat dat ook betekent dat u de provincie zal adviseren in principe niet over te gaan op zgn. technische doelaanpassingen. Onze indruk is dat in het verleden te gemakkelijk van dit instrument gebruik is gemaakt.	We hebben de provincie voorgesteld om de doelen technisch aan te passen, omdat - zoals uitgelegd in het WBP en tijdens de gebiedsbijeenkomsten - eerdere doelen op inschattingen en niet op metingen waren gebaseerd en er geen kennis was over effectiviteit van de maatregelen. Onze ambitie om de ecologie te verbeteren wordt echter niet naar beneden bijgesteld, omdat we overal de geplande maatregelen uitvoeren en zelfs op meerdere plaatsen meer maatregelen gaan nemen dan oorspronkelijk bedoeld en afgesproken was. De technische aanpassing hebben wij in tegenstelling tot andere waterschappen eerder vrijwel niet gedaan (alleen bij aanpassing van de maatlatten) en gaan we nu wel doen, omdat we nu beschikken over betere meetgegevens. We zullen in de tekst van het WBP nog duidelijker maken dat we de ambitie niet omlaag doen, maar wel technische doelaanpassing gaan uitvoeren.	Paragraaf 7.1, pagina 47: "Conform de landelijke afspraak worden voor de periode 2022-2027 geen doelen naar beneden bijgesteld" vervangen door: "Conform de landelijke afspraak passen we geen doelverlaging toe. Doelverlaging houdt in dat de doelen omlaag gaan doordat je de geplande maatregelen niet gaat uitvoeren. We voeren alle geplande maatregelen uit en nemen zelfs extra maatregelen. Dit betekent dat we de ambitie voor de verbetering van de ecologische waterkwaliteit niet gaan verlagen."
88	Natuurmonumenten	Het valt ons op dat u in het Pagediep en Mussel Aa vanwege het feit dat hier sprake is van een landbouwfunctie niet over wil gaan op het aanleggen van paai- en opgroeigebieden. Ook geplande vispassages gaan niet door. Wij vinden dat uiterst teleurstellend. Wij vinden het van belang dat op zijn minst de beleidsintentie om deze maatregelen hier te treffen, overeind blijft en opgenomen blijft in het beheerplan.	Wat betreft het Pagediep en Mussel Aa kwam in de gebiedsbijeenkomsten naar voren dat duidelijkheid gewenst is over wat realistisch verwacht kan worden in de komende planperiode. Voor de KRW is vanwege de landbouwfunctie altijd ingezet op geen maatregelen: geen hermeandering en geen vispassages. In de visie Vismigratie zijn wel 4 vispassages opgenomen. In de visie Vismigratie is ook opgenomen dat de aanleg van vispassages geen zin heeft wanneer er geen habitat is aangelegd voor de gewenste vissoorten. Zonder hermeandering dus ook geen vispassages. In het Pagediep ligt nog wel een opgave om ruimte te zoeken om water vast te houden. Omdat in een deel van dit waterlichaam vanwege de natuurlijke laagte wel kansen liggen om water vast te houden en het gebied wat anders in te richten, hebben we in het voorontwerp één vispassage overeind gehouden en drie laten vervallen. Bij nader inzien worden eventuele inrichtingsmaatregelen voor het vasthouden van water de komende 6 jaar niet verwacht, temeer omdat de opgave voor meer water vasthouden in het Pagediep pas voor 2050 geldt. Het voorstel is nu om de vier vispassages in het Pagediep wel op de kaart te houden, maar dan voor de periode na 2027. Wanneer er door de provincie nieuwe kansen worden gecreëerd en de provincie toch een verbindingzone wil aanleggen, zullen de vispassages daar weer naar voren komen. Dit zal echter niet op de korte termijn van de derde planperiode gaan gebeuren. Maar als er zich kansen voordoen dan benutten we die.	Paragraaf 7.6, pagina 57: Verwijderen "In het Pagediep en Mussel Aa Daar wordt nu niet vanuit gegaan". Toevoegen "In het Pagediep en Mussel Aa zijn voor de Kaderrichtlijn geen vispassages opgenomen, omdat er in verband met de landbouwfunctie voor de KRW geen herinrichtingsmaatregelen zijn opgenomen en er dus geen habitat voor de vis wordt aangelegd. Wanneer er door de provincie nieuwe kansen worden gecreëerd en de provincie toch een verbindingzone wil aanleggen, zullen de vispassages daar weer naar voren komen. Dit zal echter niet in de komende planperiode gaan gebeuren. Maar als er kansen zijn dan benutten we die. Voor de periode na 2027 laten we de ambitie voor vier vispassages uit de visie Vismigratie staan, ook omdat er in de toekomst wordt gezocht naar ruimte om water vast te houden in het Pagediep." Pagina 58, bij maatregel 7.6.1. "c. Mussel Aa/Pagediep 1 vispassage" verwijderen. Pagina 59: Kaart met vispassages aanpassen. De oorspronkelijk geplande vier vispassages in het Pagediep op de kaart zetten voor de periode na 2027.
89	Natuurmonumenten	Er wordt nu al vele jaren gesproken over de wens om het waterbeheer in te zetten om veenoxidatie tegen te gaan. Wij hadden gehoopt dat in het voorontwerp-beheerplan nu eindelijk eens concreet beleid zou zijn geformuleerd om veenoxidatie aan te pakken. Veenoxidatie is immers een belangrijke bron van CO2-emissie en zorgt voor vele andere problemen, waaronder verzuuring van natuurgebieden. Wij vinden het dan ook teleurstellend te lezen dat in 2020 samen met de provincies en Noorderzijvest zal worden gewerkt aan een plan van aanpak. “In de tweede helft van 2020 wordt gestart met de projecten en onderzoeken die uit het plan van aanpak komen. Samen met de provincies gaan we onderzoeken in welke gebieden er kansen liggen veenoxidatie te vertragen en waar mogelijk te stoppen in combinatie met daarop afgestemd beleid, functies, normen en maatregelen”. Het lijkt er daarmee op dat de aanpak van veenoxidatie opnieuw vooral een onderzoeksobject wordt. Het nemen van maatregelen wordt daarmee opnieuw vooruitgeschoven. Uw aanname dat peilbesluiten in een veenoxidatie-aandachtsgebieden pas in 2027 worden opgesteld, spreekt wat dat betreft boekdelen. Wij vinden het daarom gewenst dat in het beheerplan nu al concrete maatregelen worden opgenomen die veenoxidatie moeten stoppen. Inzet van natschadevergoedingen moet daarbij tot de mogelijkheden behoren.	Het waterschap kan niet zomaar ingrijpende maatregelen treffen in de veenoxidatiegebieden. Wijziging van peilen heeft gevolgen voor de gebruiksfunctie van het land. Er moeten beslissingen worden genomen die niet onder de verantwoordelijkheid van het waterschap vallen, maar bijvoorbeeld bij provincies of gemeenten liggen. Wij zijn het met u eens dat het een urgent vraagstuk is en dat het noodzakelijk is maatregelen te treffen. Deze maatregelen moet echter wel in gezamenlijkheid en met zorgvuldigheid worden genomen, waarbij de rol en verantwoordelijkheid van de verschillende betrokken partijen moet worden gerespecteerd. Wij nemen het probleem serieus en hebben met het karteren van de aandachtsgebieden dit beter in beeld gebracht.	Geen.

90	Natuurmonumenten	In het voorontwerp-beheerplan wordt ingegaan op de Westerwoldse Aa Noord. Het is volgens het beheerplan vooral een diep en breed boezemkanaal, bedoeld voor de afvoer van water uit het achterland van de Veenkoloniën en Westerwolde. Er wordt nu gewerkt aan de uitvoering van de laatste “wagon” van de hermeandering van de Ruiten Aa. Dit project heeft veel opgeleverd. Natuur, landschap, recreatie hebben hier duidelijk van geprofiteerd. Wij vinden het gewenst het hier niet bij te laten, maar te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om ook verder naar het noorden toe het watersysteem een meer natuurlijker karakter te geven. Ook daar zal natuur, landschap, recreatie maar ook de landbouw van kunnen profiteren. Vanaf Wedde naar het noorden begint het poldergebied en het boezemsysteem van de Westerwoldse Aa. De oude loop van de beek liep meer oostelijk door het gebied langs het vestingdorp Oudeschans. Het zou goed als in het beheerplan wordt opgenomen dat het waterschap in samenwerking met andere partijen als de gemeente zou onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor herstel van de oude loop van de Westerwoldse Aa. Dat kan een meerwaarde zijn voor verschillende functies: • Landbouw. Versterking van de landbouwstructuur in de regio. Deze kan door herverkaveling verder worden geoptimaliseerd; • Waterberging. In de toekomst zal er meer ruimte nodig zijn voor het bergen van water. Door de oude loop van de Westerwoldse Aa te herstellen ontstaat een watersysteem met veel meer afvoer- en bergingscapaciteit; • Natuur. Realisatie van een deltabeek met langzaam stromend water en natuurlijke rietoevers; • Recreatie. Herstellen van “Oudeschans aan het water” waardoor de recreatieve aantrekkelijkheid wordt vergroot en Oudeschans bereikbaar wordt voor de recreatieve pleziervaart.	Hier wordt gesproken over het poldergebied ten Oosten van het gekanaliseerde traject van de Westerwoldse Aa Zuid. De oorspronkelijke loop liep hier vanuit het huidige Veendiep noordwaarts via Oudeschans in de richting van Nieuweschans. In de huidige situatie is dit gebied intensief landbouwkundig in gebruik en heeft daarvoor een geschikte verkaveling. De waterstanden liggen ca. 2,4 meter lager dan de huidige Eemskanaal-Dollard boezem. Herstel van een natuurlijk riviertje door dit gebied zou betekenen dat water er aan de zuidzijde wel vrij in kan stromen maar er vervolgens aan de noordzijde weer in de boezem gepompt moet worden. Of de keuze moet gemaakt worden om een meanderend riviertje opgesloten tussen twee kaden wordt gerealiseerd. Dit wordt niet als een robuust systeem gezien en de verwachting is dat de baten niet opwegen tegen de kosten.	Geen.
91	Provincie Drenthe	Ten eerste de complimenten voor het overzichtelijke, goed leesbare en van duidelijke kaarten voorziene waterbeheerprogramma waarin alle zaken met betrekking tot het waterbeheer aan de orde komen.	Dank u wel.	Geen.
92	Provincie Drenthe	<u>2. Watervisie / Passend in de omgeving (blz. 8)</u> In de watervisie wordt aangegeven dat het waterschap daar waar mogelijk koppeling zoekt met integrale gebiedsontwikkelingen. Wij onderschrijven het zoeken naar die koppeling ieder vanuit zijn eigen bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Verwachting is dat die samenhang alleen maar zal toenemen kijkend naar ontwikkelingen op gebied van klimaat, Natura2000, stikstof etc.	Wij zijn het met u eens.	Geen.
93	Provincie Drenthe	<u>3. Uitgangspunten voor onze manier van werken / Koepelafspraken (blz. 12)</u> Goed dat het waterschap zich actief wil opstellen bij de totstandkoming en uitvoering van koepelafspraken. Die afspraken krijgen een steeds belangrijkere invloed op het waterbeleid.	Dank u wel.	Geen.
94	Provincie Drenthe	<u>5.3 Boezem / normen regionale keringen (blz. 27)</u> De hier gepresenteerde kaart roept vragen op. In de POV Drenthe staan de regionale keringen weergegeven met een norm van 1:100. De enige regionale keringen in het gebied zijn gesitueerd langs het Noord Willemskanaal en aan de zuidoostzijde van het Zuidlaardermeer. Waarschijnlijk moeten de keringen op de kaart van het waterschap worden beschouwd als “overige keringen”.	We zijn het met u eens en passen de kaart aan.	Paragraaf 5.3, pagina 27: Kaart "Norm regionale keringen" aanpassen.
95	Provincie Drenthe	<u>6. Deltaplan zoetwater / 6.1 Wateraanvoer (blz. 32)</u> Evenals het waterschap is de provincie van mening dat in het licht van klimaatverandering de waterverdeling vanuit het IJsselmeer van groot belang voor optimale waterbeschikbaarheid in tijden van droogte. In dat verband is het goed te horen dat waterschap nader onderzoek doet naar de mogelijkheden van het vergroten van de wateraanvoer. Dit onderzoek sluit goed aan bij het Delta Programma Zoetwater en het Waterakkoord Drentse kanalen waar sprake is van een mogelijke uitbreiding van de aanvoercapaciteit met 10%.	Dat is goed om te horen.	
96	Provincie Drenthe	<u>6. Deltaplan zoetwater / 6.2 Conserveren van water en optimalisatie van de waterverdeling (blz. 35)</u> Het conserveren van water staat vanwege de afgelopen droge zomers meer dan ooit in de belangstelling. Het is daarbij de vraag of alleen het opzetten van het peil in het voorjaar daarbij voldoende is of dat jaarrond moet worden gezocht naar een optimale aanvulling van de grondwatervoorraad.	In de natte maanden van het najaar en de winter moeten we voldoende ruimte in de watergangen hebben om overtollig water af te voeren. Een te hoog peil beperkt de ruimte in ons watersysteem en kan leiden tot overlast. We proberen zo vroeg mogelijk in het voorjaar de peilen op te zetten en zoeken hierin naar een optimum.	Geen.
97	Provincie Drenthe	<u>6. Deltaplan zoetwater / 6.4 Zoetwaterbeschikbaarheid (blz. 40)</u> In deze paragraaf wordt gewezen op de regelgeving vanuit het waterschap. Om verwarring te voorkomen stellen wij voor om ook te verwijzen naar regelgeving vanuit de Wet Natuurbescherming. Dat geeft nadere restricties aan ten aanzien van het plaatsen van nieuwe beregeningsputten. Om een voorbeeld te noemen: Vanuit het waterschap gelden bepaalde beperkingen niet voor kapitaalintensieve teelten. Vanuit de Wet Natuurbescherming kan een nieuwe put voor beregening alleen geplaatst worden als met goed gevolg een voorttoets is uitgevoerd en eventueel een vergunning is verleend op basis van diezelfde wet. Het te beregenen gewas is daarbij niet relevant.	Wij zijn het met u eens en voegen dit toe.	Paragraaf 6.3, pagina 36, toevoegen: "Voor Natura 2000-gebieden zijn in de Wet natuurbescherming ook restricties opgenomen ten aanzien van het plaatsen van nieuwe beregeningsputten."
98	Provincie Drenthe	<u>6. Deltaplan zoetwater / 6.5 Beperken watergebruik (blz. 43)</u> Zowel het stimuleren van efficiënt watergebruik als optimaal bodembeheer zouden een vervolg kunnen krijgen in de voortzetting van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer / blauwe diensten. We pleiten er dan ook voor het instrument DAW / blauwe diensten op te nemen in het beheerplan.	DAW is een initiatief vanuit de landbouwsector. Wij hebben daar faciliterend in opgetreden, door gebruik te maken van POP3 gelden. Zodra duidelijk wordt hoe het nieuwe GLB en POP4 eruit gaat zien, gaan we kijken hoe we dit kunnen faciliteren.	Geen.
99	Provincie Drenthe	<u>7. Europese Kaderrichtlijn Water / 7.1 Kaderrichtlijn Water (blz. 47)</u> Wij ondersteunen de keuze om vooralsnog niet uit te gaan van doelverlaging. In de rapportage is sprake van een mogelijk negatieve invloed vanuit het grondwater op de Drentsche Aa voor gewasbeschermingsmiddelen en fosfaat. • De invloed vanuit grondwater op de Drentsche Aa veroorzaakt door gewasbeschermingsmiddelen lijkt toch vooral veroorzaakt te worden door afspoeling over maaiveld na hevige neerslag (resultaten onderzoek Topsoil) en minder door afvoer van grondwater. Daarmee is dit geen grondwater gerelateerde problematiek. • Lokale fosfaatuitspoeling vanuit het grondwater kan zeker aan de orde zijn. Voor de toestandsbeoordeling van het grondwater is conform de KRW relevant of het fosfaatdoel in de Drentsche Aa als geheel wordt gehaald en dat is het geval.	U heeft gelijk dat het fosfaatdoel in de Drentsche Aa is bereikt en dat uit het model Topsoil niet is gebleken dat gewasbeschermingsmiddelen uit het grondwater komen. We zullen de zinsneden over de Drentsche Aa verwijderen.	Paragraaf 7.1, pagina 47: "Voor twee waterlichamen is een mogelijke negatieve invloed van grondwater op het oppervlaktewater vastgesteld: kanaal Fiemel en de Drentsche Aa. Voor kanaal Fiemel betreft het de hoge belasting van fosfaatrijke kwel en voor de Drentsche Aa betreft het de invloed van fosfaat en gewasbeschermingsmiddelen. Hier wordt in de paragrafen over nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen verder op ingegaan (7.7 en 7.8)." Vervangen door: "Voor het waterlichaam kanaal Fiemel is een mogelijke negatieve invloed van grondwater op het oppervlaktewater vastgesteld. Het betreft hier een hoge belasting van fosfaatrijke kwel. Hier wordt in de paragraaf over nutriënten verder op ingegaan (7.7)."

100	Provincie Drenthe	<u>7. Europese Kaderrichtlijn Water / 7.3 Herstel van de beek (blz. 51)</u> Er wordt aangegeven dat 24 km beekherstel gaat plaats vinden. Dat moet opgeteld (5,8 Drentsche Aa en 20,2 Hunze) 26 km zijn. De pilot beekbodemverhoging die volgens planning in 2021 is uitgevoerd vraagt om een nauwkeurige monitoring van de effecten voordat besluitvorming over verdere trajecten kan plaats vinden. Daar past het voorstel in om in 2025 een evaluatie plaats te laten vinden.	U heeft gelijk. We passen de getallen aan.	Paragraaf 7.3, pagina 51: "24 km" veranderen in "circa 23 km", "5,8 km" veranderen in "5 km" en "20,2 km" veranderen in "18,2 km". Zowel in de tekst als bij de maatregelen (7.3.1 en 7.3.2).
101	Provincie Drenthe	<u>7. Europese Kaderrichtlijn Water / 7.7 Nutriënten (blz. 61)</u> Het waterschap richt zich vooral op pilots voor kringlooplandbouw in veehouderijgebieden. Naast de Groningse gebieden die genoemd zijn zouden we ook graag met het waterschap de opties in Drenthe verkennen. Daarnaast zien we ook een nutriënten problematiek in akkerbouwgebieden. Graag zouden wij hier ook aandacht voor zien in het beheerplan.	We willen ons met de maatregelen richten op de gebieden waar we problemen hebben. Daarom richten we ons bij de pilots voor kringlooplandbouw op de genoemde gebieden in Groningen. In Drenthe zijn er op beperkte schaal ook veehouderijgebieden, maar daar vinden we geen overschrijdingen.	Geen.
102	Provincie Drenthe	<u>7. Europese Kaderrichtlijn Water / 7.13 Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland' (blz. 74)</u> Zoals aangegeven is de provincie verantwoordelijk voor de beleidsopgave Natura2000 en het realiseren van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Tegelijkertijd is het waterschap verantwoordelijk voor het peilbeheer gericht op het realiseren van de functies. Ook een gebied met de functie natuur moet in staat worden gesteld om een dusdanige waterhuishouding te realiseren dat daarmee zo goed mogelijk aan de natuurwensen kan worden voldaan. Als het peil in de hoofdwatergangen daar onvoldoende invulling aan geeft ligt daar ook een taak voor het waterschap. De interne waterhuishouding in het natuurgebied zelf is natuurlijk de verantwoordelijkheid van de terreineigenaar waarbij de opgave veelal bij de provincie terecht komt. Om zowel de opgaven van provincie, waterschap als terreinbeheerder zo optimaal mogelijk te bedienen zijn we met waterschap van mening dat samenwerking gewenst is. In deze paragraaf wordt ook aangegeven dat de provincie onderzoek doet naar de mogelijkheden om de paaitrek van rivierprikken tussen de zee en de benedenloop van de Drentsche Aa te verbeteren. Het zou kunnen gaan om de provincie Groningen maar in ieder geval niet Drenthe. Wel doen we onderzoek naar de consequenties van de bever op de rivierprik.	In het beheerplan voor het Natura 2000 gebied Drentsche Aa is door het bevoegd gezag (Provincie Drenthe) een opgave opgenomen om nader onderzoek te verrichten naar de migratiemogelijkheden van rivierprikken tussen de Drentsche Aa en de zee (Eems-Dollard). Tusen waterschap en provincie is afgesproken dat waterschap en provincie de opgaven m.b.t. aquatische doelen (vier vissoorten en habitatype 'waterranonkels') in gezamenlijkheid oppakken. De formele verantwoordelijkheid voor Natura 2000 doelstellingen en bijbehorend onderzoek ligt echter bij het bevoegd gezag (Provincie Drenthe).	Geen.
103	Provincie Drenthe	<u>8. Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie / 8.2.1 Wateroverlast landelijk gebied (blz. 84)</u> In deze paragraaf wordt aangegeven dat de provincie verantwoordelijk is voor de gevolgen van normwijziging. Dit is niet correct. De provincie bepaalt in de verordening wat de normen zijn, op grond van de zorgplicht zijn deze leidend voor het waterschap bij de inrichting van het gebied. Uit de jurisprudentie volgt dat het waterschap - indien de norm wordt overschreden - financieel aansprakelijk is (tenzij een uitzonderingsgrond van toepassing is), maar deze aansprakelijkheid kan op geen enkele wijze op de provincie worden 'afgeschoven'. Zowel uit de wettelijke bepalingen als uit de jurisprudentie zijn geen voorbeelden te halen waarbij de provincie dan aansprakelijk zou worden gehouden.	U haalt in uw reactie normwijziging en normoverschrijding door elkaar. Als de norm wordt overschreden zijn wij, bij horizontale wateroverlast, verantwoordelijk. Bij verticale wateroverlast niet (bovennormatieve situatie). Het gaat ons echter om de normwijziging. Bij een normwijziging gaat het feitelijk om een wijziging van het landgebruik. De provincie heeft een aantal jaren geleden ervoor gekozen om de functie "landbouw met beperkingen" te verwijderen uit de provinciale omgevingsverordening. Dit heeft ervoor gezorgd dat het waterschap de functie landbouw, in casu akkerbouw, in de beekdalen moet bedienen. We stellen voor om gezamenlijk te kijken hoe we op termijn kunnen komen tot een meer robuust watersysteem in de beekdalen.	Geen.
104	Provincie Drenthe	<u>9. Integraal Beheer / 9.9 Grondwaterbeheer (blz. 112)</u> In de tabel staan bij Provincie / Strategisch de Provinciale omgevingsvisies. Verzoek is om daarnaast ook de Provinciale Omgevingsverordening (POV) te noemen.	Bedankt. We voegen dit toe.	Paragraaf 9.9, pagina 112: "Provinciale Omgevingsvisies" veranderen in "Provinciale omgevingsvisie en -verordening".
105	Provincie Drenthe	Bij Tactisch / Vergunningen, toezicht en handhaving aanvullend ook de Gebiedsdossiers en Uitvoeringsprogramma's grondwaterbeschermingsgebieden noemen.	Dit klopt. We voegen dit toe.	Paragraaf 9.9, pagina 112: Toevoegen ", gebiedsdossiers en uitvoeringsprogramma's grondwaterbeschermingsgebieden".
106	Provincie Drenthe	Bij Tactisch / Beheerder Landelijk Grondwater Register (LGR) Beheerder Landelijk Grondwater is de omschrijving niet correct. Voorstel om daarvan te maken "Bijhouden Register voor adequaat overzicht grondwateronttrekkingen ten behoeve van het grondwaterbeheer".	Wij nemen dit over in de tabel.	Paragraaf 9.9, pagina 112: "Bijhouden landelijk register i.v.m. heffingen van leges" vervangen door "Bijhouden Register voor adequaat overzicht grondwateronttrekkingen t.b.v. het grondwaterbeheer".
107	Provincie Drenthe	Onder grondwateronttrekkingen staat dat het waterschap vergunningen verleend voor grondwateronttrekkingen verleent sinds 2007 vergunningen voor grondwateronttrekkingen tot 150.000 m3/jaar. Voor bronneringen kunnen de onttrekkingen waarvoor het waterschap bevoegd gezag is ook groter zijn dan 150.000 m3/jaar.	Dit klopt. We passen de tekst aan.	Paragraaf 9.9, pagina 112: "tot 150.000 m3 per jaar" tussen haakjes plaatsen, daarna "en bronneringen" toevoegen.
108	AVEBE	U kunt onze reactie zien als aanzet om in een positieve grondhouding het gesprek aan te gaan. Onze reactie is op hoofdlijnen en bestaat uit de volgende punten: - In de watercascade voor de benutting van het schaars beschikbare zoete water pleit Avebe er voor om rekenschap te geven van het economische belang van de voortbrengingsketen van aardappelzetmeel en aardappeleiwit. De zetmeelaardappelteelt is een (economisch) hoogrenderende teelt. De huidige indeling waarbij voor de landbouw onderscheid gemaakt tussen reguliere en hoogrenderend is toe aan modernisering. - Avebe kan een zeer grote rol spelen om de beschikbaarheid van zoet water in de zomer periode te vergroten. Dit vereist wel een integrale visie van landbouw, de industrie en waterschap waar oplossingsrichtingen o.i. soms verder gaan dan wat nu is gepresenteerd in het programma 2022-2027.	In regionaal verband wordt hieraan gewerkt, vanuit het Deltaprogramma Zoetwater. De mogelijkheid om het regionale economische belang op een goede manier in te brengen is volgens ons ook zeer van belang. Wij zullen dit bespreken met de provincies en inbrengen in het regionaal overleg. We gaan graag met u in gesprek om dit verder te verkennen.	Geen.
109	AVEBE	Waterberging in de regio zal een belangrijk onderwerp zijn voor de toekomst. Avebe roept op om rekenschap te nemen van het economisch belang van de beschikbaarheid van voldoende geschikt areaal voor de akkerbouw. Graag werken we mee aan slimme oplossingen die soms meerder belangen combineren.	Omdat waterberging(sgebieden) maar sporadisch ingezet hoeven te worden, wordt bij aanleg veelal gezocht naar functiecombinaties. Het is goed om te vernemen dat u daarin wilt meewerken.	Geen.

110	AVEBE	Van groot belang voor de hele keten is het onderwerp gewasbeschermingsmiddelen. De doelstelling uit het voorontwerp onderschrijven we kwalitatief. We zien echter weinig concrete aanknopingspunten om te voorkomen dat residuen van de middelen in het oppervlaktewater terecht komen. Dit terwijl het waterschap bekend is met het bijvoorbeeld het z.g. watercorridor concept, dat is ontwikkeld in de InnovatieVeenkolonien. We pleiten voor een hernieuwde discussie over dit onderwerp. Te meer omdat de '0'-optie voor emissies reeds in 2023 te bereiken, de facto een verbod zou kunnen betekenen, met desastreuze effecten niet alleen voor Avebe en haar telers maar voor de hele akkerbouw sector.	We staan open voor verdere gesprekken over het watercorridor concept.	Geen.
111	AVEBE	Avebe ziet veel positieve aanknopingspunten in het voorontwerp. Kwalitatief goed en voldoende zoet water is essentieel voor de natuur, landbouw en industrie. Graag willen we met u in gesprek over hoe het voorontwerp en de Avebe strategie elkaar raken en hoe we gezamenlijk kunnen werken aan een optimaal watersysteem voor onze regio.	Wij staan open voor een gesprek met u.	Geen.
112	Staatsbosbeheer	Visie Staatsbosbeheer op waterbeheer Staatsbosbeheer beheert het groene erfgoed van Nederland; natuur die we beschermen, die je kunt beleven en die we samen met en voor anderen duurzaam benutten. Natuur heeft een belangrijke waarde in onze samenleving, deze is zowel economisch maar ook maatschappelijk uit te drukken. Staatsbosbeheer heeft een eigen visie op en hecht een eigen waarde aan het waterbeheer. In onze optiek gaan we voor robuuste en natuurlijke watersystemen. Met natuurlijke watersystemen bedoelen we dat de wateren een zo natuurlijk mogelijke inrichting, beheer en peildynamiek kennen. Er is volop plaats voor inheemse soorten. Waar zeldzame soorten of waardevolle ecosystemen voorkomen wordt een stap extra gedaan om deze te beschermen. Zowel waterkwantiteit als - kwaliteit zijn van groot belang voor onze terreinen. De natuurlijke inrichting en beheer versterken ook de recreatieve functie van water. De robuustheid van de watersystemen zorgt er voor dat ze tegen een stootje kunnen. Maatregelen worden genomen op stroomgebiedsniveau en omvatten het gehele watersysteem inclusief grondwater. Door de optimale natuurlijke processen en robuuste inrichting en beheer kunnen de wateren ook benut worden voor verschillende doelen, zolang de maatregelen geen afbreuk doen aan de natuurlijkheid en robuustheid van de watersystemen. De robuustheid omvat ook duidelijk een grondwaterbeleid, waarin het zorgvuldig omgaan met grondwater het uitgangspunt is. In tijden van wateroverschot infiltrert gebiedseigen water in de ondergrond en vult het grondwater aan tot natuurlijke waarden. Op momenten van droogte is er langer grondwater beschikbaar voor natuur en andere functies. Staatsbosbeheer staat midden in de maatschappij en heeft oog voor andere belangen, maar ook een wettelijke opdracht van Rijk en provincies. We hebben de opgave de door de provincies vastgestelde natuurbeheertypen in onze terreinen in stand te houden en worden via de SNL-regeling hiervoor deels vergoed. Het waterbeheer en de keuzes daarin zijn direct van invloed op het in stand houden van deze natuurbeheertypen. Het is daarom voor ons van groot belang dat het waterbeheer is afgestemd op deze taak en provinciale opdracht, en dat goede afstemming en besluitvorming hierover plaatsvindt. Als terreinbeheerder weet Staatsbosbeheer dat naast een robuust systeem beheer en onderhoud maatwerk is. Elk waterlichaam vraagt per locatie een specifieke aanpak. Goed contact en afstemming blijft daarom ook in het veld nodig.	Bedankt voor deze duidelijke uiteenzetting van uw taak en rol. U vraagt om goede afstemming van het waterbeheer op uw taak. Wij stemmen het waterbeheer af op de functie in een bepaald gebied. Voor uw gebieden zal de functie veelal natuur zijn. We hebben in de praktijk veel afstemming en samenwerking met uw organisatie.	Geen.
113	Staatsbosbeheer	Staatsbosbeheer waardeert dat waterschap Hunze en Aa's veel onderzoek doet en belangrijke thema's agendeert. Het waterschap gaat hierbij niet over een nacht ijs. Een aantal thema's zijn al langer onderwerp van onderzoek en discussie. Staatsbosbeheer vraagt het waterschap om zich te richten op het concluderende onderzoek en het daarna nemen van beleidsmatige besluiten. Een voorbeeld is het al jarenlang spelende onderwerp veenoxidatie en de daaraan gekoppelde bodemdaling. Voor veel veenbodems is de tijd van handelend optreden echt aangebroken.	U refereert aan de vele onderzoeken die door of namens het waterschap worden uitgevoerd en vraagt ons op de uitkomsten daarvan te richten en het vervolgens nemen van beleidsmatige besluiten. Dat doen wij. Dat is hoe wij de (uitkomsten van) onderzoeken gebruiken. Met betrekking tot veenbodems / veenoxidatie merken wij op dat het waterschap niet zomaar ingrijpende maatregelen kan treffen in de veenoxidatiegebieden. Wijziging van peilen heeft gevolgen voor de gebruiksfunctie van het land. Er moeten beslissingen worden genomen die niet onder de verantwoordelijkheid van het waterschap vallen. Wij zijn het met u eens dat het een urgent vraagstuk is en dat het noodzakelijk is maatregelen te treffen. Deze maatregelen moet echter wel in gezamenlijkheid en met zorgvuldigheid worden genomen, waarbij de rol en verantwoordelijkheid van de verschillende betrokken partijen moet worden gerespecteerd. Wij nemen het probleem serieus en hebben met het karteren van de aandachtsgebieden dit beter in beeld gebracht.	Geen.
114	Staatsbosbeheer	Ik realiseer mij dat het Waterbeheerprogramma een plan op hoofdlijnen is. Staatsbosbeheer reageert ook op hoofdlijnen en hoopt dat op lokaal en operationeel niveau het goede contact blijft bestaan. Graag geef ik hieronder opmerkingen en aanvullingen gerangschikt naar de volgorde van het waterbeheerprogramma (vanaf hier: WBP).	Ook wij hopen op blijvend goed contact op lokaal en operationeel niveau.	Geen.

115	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 2. Watervisie Positief is de steeds terugkomende oproep tot het invullen van de klimaatopgave. Staatsbosbeheer is er ook van overtuigd dat dit één van de grootste opgaven voor de komende jaren is. De ecologische component in het thema Robuust en duurzaam is hierbij van belang. Vaak zien we dat het begrip Robuust anders wordt uitgelegd, maar in dit WBP geeft het waterschap een passende invulling aan het begrip. Staatsbosbeheer vraagt aandacht voor het principe ‘natuurinclusieve oplossingen’. Met dit principe bedoelen we dat de natuur een integraal onderdeel vormt van een ontwerp en constructie. Overweeg bijvoorbeeld om de kades natuurvriendelijk aan te leggen op locaties grenzend aan of volledig in natuurgebieden en/of waardevolle landschappen. Hiermee kan een kade passend in het landschap gemaakt worden, geschikt gemaakt worden voor diverse begroeiing (al dan niet ingezaaid met een natuurlijk mengsel) en extensief worden onderhouden. Een voorbeeld waar het natuurinclusief ontwerpen naar ons idee goed is gelukt, zijn de westoeveren van het gebiedje ‘Annermoeras’. Kades die natuurinclusief kunnen worden aangepast zijn de kades langs de benedenloop van de Drentsche Aa en de Hunze. Het ontwerp van de kades is ook bepalend voor het vestigingsklimaat van de bever. Wellicht is het op specifieke locaties mogelijk om door middel van functieverandering (van landbouw en/of wonen naar natuur) de noodzaak tot kade- en dijkversterking op te heffen. Hierdoor kan worden bespaard op inrichtingskosten.	Goed om te lezen dat onze interpretatie van het begrip 'robuust' overeenkomt met de uwe. We zoeken altijd naar een ontwerp dat passend is in de omgeving. Wanneer dit natuur is nemen we dit ook mee in het ontwerp en stemmen dit af met aangrenzende beheerders/eigenaren. We kijken waar nodig ook naar verlegging van kades en de best mogelijke oplossing binnen een gebied.	Geen.
116	Staatsbosbeheer	In het WBP toont het waterschap een open en toekomstgerichte houding ten opzichte van de houdbaarheid van ‘altijd overal voldoende water’ en ‘peil volgt functie’. In onze ogen betekent dit dat er de mogelijkheid is tot het ter discussie stellen van de wenselijkheden en mogelijkheden (grondwater)peilbeheer in relatie tot gebruik gronden. De overtuiging dat grondwater vanwege zijn specifieke kwaliteit/samenstelling vrijwel nooit vervangen kan worden door oppervlaktewater is daarbij van belang. Dat geldt voor het diepere grondwater ten behoeve van drinkwater maar ook voor het ondiepere/freatische grondwater voor natuur. Systeemeigen water is de grootste waarde in het landschap van de 21e eeuw. We denken specifiek aan eisen en wensen vanuit de intensieve landbouw of uitbreiding van stedelijk gebied, waarbij aanvullende eisen aan het peilbeheer worden gesteld. Een voorbeeld waar Staatsbosbeheer graag een verandering van houding en beleid in ziet is de toename van bloembollenteelt op de hogere delen van de Drentsche Aa. Staatsbosbeheer ziet graag dat de beperkte houdbaarheid van ‘peil volgt functie’ nog stiller wordt genoemd in dit WBP. Het huidige beleid zorgt ervoor dat kapitaalintensieve teelten juist toenemen op de kwetsbare locaties.	Wij zijn het met u eens dat grondwater vanwege zijn specifieke kwaliteit/samenstelling vrijwel nooit vervangen kan worden door oppervlaktewater. Dat is ook de reden dat wij alleen water aanvoeren als het echt noodzakelijk is. Gebiedseigen water heeft altijd de voorkeur. Onze ecologen en waterkwaliteitsadviseurs zijn betrokken bij het droogteoverleg over eventuele wateraanvoer. We nemen in het ontwerp WBP tekst op uit het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma waarin wordt gezegd dat er een voorkeursvolgorde bestaat voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. Het eerste aandachtspunt daarbij is het landgebruik, door slimme ruimtelijke inrichting, meer afstemmen op de zoetwaterbeschikbaarheid. Het zal nog tijd vragen om te bekijken hoe dit bereikt kan gaan worden, maar de intentie is er. Voor wat betreft de bloembollenteelt wordt in de tekst nog duidelijker aangegeven dat er nu een pilot loopt om samen met de bollentelers te komen tot nul-emissie. Wanneer dat niet gaat lukken dan is een van de mogelijkheden een strengere regelgeving.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisiko op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)." Paragraaf 7.8, pagina 64: Toevoegen "Binnen het Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa (UPDA), zie paragraaf 7.12, is een project gestart om te komen tot een nul-emissie in de bollenteelt. Als dat project niet succesvol is, zijn er mogelijk andere maatregelen noodzakelijk. Eén van de mogelijkheden is dan aanscherping van de regelgeving."
117	Staatsbosbeheer	Staatsbosbeheer onderstreept het belang van de waterbergingsopgave (54 miljoen m3 water + 10% extra) als gevolg van extra klimaatverandering. Waterberging vindt ook vaak plaats binnen de terreinen van Staatsbosbeheer, door het beschikbaar stellen van gronden in bijvoorbeeld de beekdalen van de diverse Drentse en Groningse beken. In veel gevallen zijn opgaven van Staatsbosbeheer en het waterschap daarbij goed te combineren. Staatsbosbeheer vraagt daarbij aandacht voor de volgende zaken: Naast terreinbeherende organisaties kunnen andere partijen - zoals gemeenten en (agrarische) bedrijven - een grotere bijdrage leveren aan deze (ruimtelijke) opgave. Immers waterberging en vasthouden is juist in het belang van de bebouwde omgeving en het voorkomen van waterschade. Op deze manier wordt de ruimtelijke claim eerlijker verdeeld over de belanghebbenden. Inbreng van grond laat ook zien dat belanghebbenden betrokken zijn bij deze gezamenlijke opgave. Ook op de lange termijn dient het onderhoud, beheer en inzet van de bergingsgebieden conform de gemaakte ontwerpafspraken te blijven, zodat lange termijn doelen van natuur en de door de provincie vastgelegde natuurdoelen gerealiseerd worden. Waterkwantiteit en -kwaliteit, onderhoud en beheer zijn zeer bepalend voor de effecten op natuurdoelen. Staatsbosbeheer benadrukt dat er vooral gedeelde kansen zijn in de optie van het vasthouden van gebiedseigen water. Bergen is voor natuur niet effectief en kan in het groeiseizoen negatieve gevolgen hebben voor natuurwaarden.	Gemeenten en (agrarische) bedrijven leveren een bijdrage aan de (ruimtelijke) opgave voor waterberging, vanwege het belang dat ze erbij hebben. Onderhoud, beheer en inzet bergingsgebieden blijven conform de gemaakte afspraken.	Geen.
118	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 6. Deltaplan zoet water Helaas moeten we constateren dat in toenemende mate grondwater wordt gewonnen om Landbouwareaal te beregenen. Voor de afgelopen drie jaren is dit te verklaren door droge en hete groeiseizoenen. In de afgelopen winterperiode is de natuurlijke aanvulling van dieper grondwater helaas niet voldoende gebleken, waardoor het aantal grondwaterputten juist is toegenomen. Dit effect is versterkt door de, terechte, beperkingen van oppervlaktewateronttrekkingen door de landbouw in de voorgaande zomers. Een goede en complete registratie van alle grondwateronttrekkingen vanuit de landbouw is belangrijk en onderschrijft het belang van de vervolgstudie naar de gecombineerde effecten van de grondwateronttrekkingen op regionaal niveau. De samenhang tussen de infiltratiegebieden en kwellocaties dient ons inziens veel sterker in beeld te komen en meer sturend te worden bij het waterbeleid. Omdat grondwater tot op heden een gratis grondstof is, is extra zorgvuldigheid vereist.	Gezien de groeiende problematiek gaan we ons beraden of een registratie haalbaar is. We nemen hiervoor maatregelen in het WBP op.	Paragraaf 6.3, pagina 37: Toevoegen maatregelen "6.3.5 Onderzoek naar grondwatervoorraad beheer." Gereed in 2023 . "6.3.6 Voorstel uitwerken voor het in beeld brengen van de totale grondwateronttrekking ten behoeve van beregening" Gereed in 2023.
119	Staatsbosbeheer	<u>Ontwikkelen beleid voor passende functies en teelten</u> Door aan de wateraanvraag te voldoen, blijft er minder gebiedseigen water over voor onder andere natuur en moet meer gebiedsvreemd water worden aangevoerd. Een voorbeeld wordt in het voorontwerp WBP aangehaald in de vorm van het stroomgebied Drentse Aa. In de tekst staat genoemd dat de beperking van de hoeveelheid toegestane grondwateronttrekking niet geldt voor kapitaalintensieve teelten. Staatsbosbeheer betreurt het dat een dergelijke keuze wordt gemaakt op basis van economische motieven in plaats van haalbaarheid, duurzaamheid of gebiedspecifiek landgebruik, zeker in een stroomgebied zoals de Drentsche Aa waar hoge Natura2000-doelstellingen gehaald moeten worden. In voorgaande situaties vraagt het waterschap landbouwbedrijven om de bedrijfsvoering daarop aan te passen. Deze vrijblijvendheid is echter onvoldoende gebleken zodat de vraag naar zoet water in droge periodes aan het toenemen is. Daarmee bestaat het risico dat uitbreiding van kapitaalintensieve teelt ontstaat met een daarmee bijhorende grotere grondwatervraag.	De verantwoordelijkheid ligt primair bij de grondeigenaar. Bij toenemende watervraag in gebieden waar zoetwaterbeschikbaarheid geen vanzelfsprekendheid is, kunnen wij dit niet faciliteren. Hierover zullen wij duidelijk communiceren, ook richting de ruimtelijke ordening en binnen het DPRA. We nemen in het ontwerp WBP de voorkeursvolgorde voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek over uit het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal water Programma 2022-2027 (NWP). Het eerste punt daarin is een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water. Het landgebruik moet dus meer afgestemd worden op de zoetwaterbeschikbaarheid. Beide provincies gaan hun omgevingsvisies nog actualiseren en moeten nog komen met een regionaal waterprogramma. We zullen hen vragen de uitgangspunten uit het NWP over te nemen.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisiko op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)."

120	Staatsbosbeheer	Het verminderen van de watervraag is een goed preventief principe en altijd kosteneffectiever dan wateraanvoer van IJsselmeerwater en het vergroten van de hiervoor benodigde aanvoercapaciteit. Voor het berekenen van de watervraag richting 2050 zou dus ingezet moeten worden op het verminderen van het gebruik van lokaal grondwater, juist al in het stadium van een vergunningaanvraag.	In verschillende maatregelen binnen hoofdstuk 6 wordt hierop ingegaan, zoals de maatregelen 6.1.1, 6.3.1 en 6.5.4.	Geen.
121	Staatsbosbeheer	Opmerking over bladzijde 40 van het WBP: Op de kaart van de zoetwaterbeschikbaarheid staat het Achterste Diep ook aangegeven als deelstroomgebied zonder wateraanvoer. Dit is niet correct.	Er is inderdaad een technische mogelijkheid om water aan te voeren naar het Achterste Diep. Deze wordt echter nauwelijks gebruikt, om invloed van gebiedsvreemd water zoveel mogelijk tegen te gaan.	Geen.
122	Staatsbosbeheer	<u>Water conserveren</u> In het WBP wordt genoemd dat water wordt geconserveerd door in het voorjaar (eerder) over te gaan op een hoog peil. Op deze manier wordt een bescheiden hoeveelheid water vastgehouden voor een later moment. Hoewel het toepassen van waterconserveringsmethodes in de eigen processen wordt gewaardeerd, vraagt Staatsbosbeheer zich af in hoeverre deze maatregel kosteneffectief is. Het vroege voorjaar van 2020 was bijvoorbeeld redelijk nat; vastgehouden water wordt dan alsnog afgelaten om te hoge peilen te voorkomen. Het beleid dient daarom gericht te zijn op het maximaal infiltreren van regenwater op de hogere gronden in het natte seizoen. Veelal is de inrichting juist in neerslagrijke periodes ingesteld op het versneld afvoeren van water. Staatsbosbeer beheert in opdracht van de provincies natuur en heeft als een van de taken om een aantal natuurdoelen te behalen. Veel van de te bereiken doelen hangen af van de wijze van waterbeheer. Reden om deze maatregel bespreekbaar te maken is het feit dat de hoge onnatuurlijke peilen in de zomer negatief kunnen uitwerken op bepaalde natuurdoeltypen zoals moerasnatuur. Door het nog langer instellen van dit onnatuurlijke peil in water met moeraszones wordt de negatieve invloed nog meer vergroot. Een ander effect van dit breed toegepaste peilregime is dat het er toe kan leiden dat provincies het natuurdoeltype ‘moeras met vast peil’ naar een type met ‘dynamisch moeras’ aanpassen. Naast de verandering van natuurwaarden heeft dit ook een economisch effect en vraagt dit een ander beheer. We willen daarom graag in overleg met het waterschap voor het maken van gebiedspecifieke afspraken.	We zoeken in ons peilbeheer naar een goede balans tussen water afvoeren en water vasthouden of conserveren. Dit laatste is de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden vanwege de toenemende droogte. Hierbij moeten wij de verschillende functies in ons beheergebied zo goed mogelijk bedienen. De verschillende functies stellen verschillende eisen aan het peilbeheer, waardoor niet altijd aan alle wensen voldaan kan worden. Een overleg met betrekking tot gebiedsspecifieke afspraken is altijd mogelijk.	Geen.
123	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 7. Europese Kaderrichtlijn Water Staatsbosbeheer waardeert de samenwerking met het waterschap. Op deze manier worden zowel doelen van het waterschap als ook die van Staatsbosbeheer behaald. Staatsbosbeheer realiseert zich dat het KRW-beleid een separaat traject doorloopt. Zover het nog mogelijk is, maken we graag gebruik van de gebiedsprocessen rond het beleidsthema KRW om onze visie en wensen aan te geven. Een verkenning naar een meer fluctuerend waterpeil in het Schildmeer zou kunnen helpen de ontwikkeling van waterplanten in het Schildmeer te stimuleren. Wij pleiten ervoor naast de uitgevoerde oeverbescherming om meer maatregelen te verkennen om daadwerkelijke groei van onderwaterplanten en drijfbladplanten te stimuleren. We zien nog wel kansen specifiek voor natuurvriendelijke oevers in kanalen. Voor de periode 2022-2027 staat nog 12 km gepland (3 km in het Noord-Willemskanaal en 9 km in de kanalen Hunze/Veenkoloniën). Staatsbosbeheer vraagt het waterschap de locaties van deze natuurvriendelijke oevers zo goed mogelijk te laten aansluiten op bestaande natuur. Extra aandacht vragen we voor faunauittreedplaatsen. Goed geplaatste faunauittreedplaatsen dragen zo optimaal mogelijk bij aan herstel van het natuurnetwerk in de regio. Staatsbosbeheer vraagt het waterschap om gebruik te maken van de aanwezige kennis omtrent migratieroutes van wild. Graag delen we deze kennis om de juiste locatie te vinden voor de faunauittreedplaatsen.	De waardering is wederzijds. Voor het Schildmeer en de Duurwold-boezem is onderzocht wat de mogelijkheden zijn voor een natuurlijker peilbeheer. Inmiddels zijn er peilbesluiten genomen en is er een natuurlijker peilbeheer. In de zomer is het peil iets lager dan in de winter. De mogelijkheden blijven echter beperkt in verband met andere functies in het gebied (waterveiligheid, landbouw). We kijken graag samen met Staatsbosbeheer naar mogelijke maatregelen om de groei van onderwaterplanten in de ondiepere delen te stimuleren. Een van de criteria waar we bij de realisatie van natuurvriendelijke oevers naar kijken is inderdaad de aansluiting op bestaande natuur. Bijvoorbeeld bij kanalen Hunze / Veenkolonien zien we daarvoor wel kansen. We gaan eventuele kansen bespreken met Staatsbosbeheer, zoals dat in het verleden ook is gedaan. Bestaande uittreedplaatsen houden we in stand. Waar nodig voegen we toe. Meestal ontstaat met het aanleggen van een NVO al een faunauittreedplaats, behalve als er sprake is van een harde vooroever. In dat geval nemen we een aparte faunauittreedplaats op in het bestek.	Geen.
124	Staatbosbeheer	<u>Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland</u> In het WBP is goed uiteengezet welke N2000-gebieden er in het beheergebied van Hunze en Aa’s liggen. Ook is aangegeven dat voor drie van de vijf N2000-gebieden er geen verdere opgaven vanuit de waterbeheerder liggen. Voor het N2000-gebied Drentsche Aa geldt dat het waterschap wel nadrukkelijk aan zet is. Staatsbosbeheer is positief over de samenwerking in dit gebied om de N2000-doelen te bereiken. Nogmaals wordt hier aandacht gevraagd voor de specifieke vissoorten grote modderkruiper en rivierdonderpad. Deze vissoorten zijn gebaat bij roofvisvrije leefgebieden. Staatsbosbeheer hoopt dat het waterschap in overweging neemt om delen van het (beoogde) leefgebied juist te isoleren van de andere vrij optrekbare delen van het beekstelsysteem, zodat de kwetsbare soorten niet ten prooi vallen aan roofvissen zoals snoek. Daarnaast vraag ik aandacht voor doelsoort waterranonkel. In het WBP wordt terecht genoemd dat het voorkomen van waterranonkel is gekoppeld aan de hoeveelheid beschikbare nutriëntenconcentraties. Concluderend begrijpt Staatsbosbeheer dat de hoeveelheid aan doelsoorten ook een dilemma vormt waarbij de verschillende habitateisen van rivierprik, bevers en overgangs- en trilvenen tot complexe situaties leidt. Graag blijft Staatsbosbeheer in overleg om een oplossing te zoeken voor alle doelsoorten en beschermde habitats.	Goed om te weten dat Staatsbosbeheer mee wil denken en adviseren met betrekking tot doelsoorten en beschermde habitats. Waar nodig gaan wij met u in gesprek, zoals u ook van ons gewend bent. De afgelopen jaren heeft het waterschap in goede samenwerking met Staatsbosbeheer, RAVON en de Provincie Drenthe op actieve wijze bijgedragen aan het in kaart brengen van de huidige verspreiding van de Grote Modderkruiper en Rivierdonderpad. Voor de Grote Modderkruiper heeft dat geresulteerd in het opsporen van de nog aanwezige relictpopulaties in het gebied. Hiervoor zijn maatregelen geformuleerd om de nog aanwezige dieren te beschermen en deze populaties weer uit te breiden. Op diverse locaties zijn ondertussen ook fysieke onderhoudsacties uitgevoerd ten behoeve van dit doel. De habitats waarin de resterende Grote Modderkruipers zich bevinden blijven (voorlopig) geïsoleerd maar zullen bij hoogwater situaties in contact staan met de hoofdloop van de beek. Dit is ook het natuurlijke mechanisme waarop deze soorten zich in de natuur verspreiden. De onderzoeken naar de Rivierdonderpad hebben laten zien dat deze soort vermoedelijk niet meer aanwezig is in de Drentsche Aa. Alhoewel predatie voor iedere vissoort een risico kan betekenen, leven in beken soorten als Rivierdonderpad en Snoek naast elkaar. Een gezonde populatie van Rivierdonderpadden kan hier prima mee omgaan. Isolatie ten behoeve van behoud van de ene soort kan sterke achteruitgang veroorzaken bij soorten die gebaat zijn bij goede verbindingen, zoals de Rivierprik. Afsluiten van beektrajecten wordt dan ook als ongewenst gezien.	Geen.
125	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 8. Deltaplan ruimtelijke adaptatie <u>Wateroverlast door veenoxidatie</u> Staatsbosbeheer deelt de visie op het probleem van veenoxidatie in het beheergebied. Staatsbosbeheer is blij met het feit dat het waterschap een open en realistisch standpunt heeft ten aanzien van de langetermijnvisie op peilbeheer in veengebieden. We onderstrepen het belang van onderzoek naar de mogelijkheden tot vertragen en stoppen van de veenoxidatie met niet alleen beleid en normen maar met maatregelen. In onze ogen is veenoxidatie een probleem met verschillende gevolgen, waarbij wij als terreinbeheerder in dit document vooral kijken naar de effecten voor natuur en klimaat. Voor de nog aanwezige veengebieden is veenoxidatie desastreus. Daarom ziet Staatsbosbeheer het liefst minimaal een standstill voor het verder laten dalen van oppervlaktewaterpeilen.	Het stand-still principe hanteren wij nu. Dit levert in de praktijk echter mogelijk problemen op met vernatting. In het WBP is aangegeven dat nader moet worden onderzocht hoe we hiermee om moeten gaan. Het stand-still beginsel is geen duurzame oplossing. Daarom zoeken we met alle betrokkenen naar concrete maatregelen, waarbij we uitgaan van gebiedsgericht maatwerk en passend gebruik van lager gelegen gronden.	Geen.

126	Staatsbosbeheer	We vragen - naast in het WBP genoemde veengebieden - aandacht voor aanwezig veen in beekdalen. Veen heeft diverse natuurlijke functies in beekdalen. Zo werkt veen als een spons en heeft - vooral in de boven- en zijlopen - een belangrijke functie om jaar rond een gedempte afvoer te krijgen. Deze vertraagde afvoer past zeer goed in de trits vasthouden, bergen en afvoeren. Door afbraak van veen komen beeklopen vaak lager in het beekdal te liggen waardoor er geen goede hydrologische aansluiting meer is met het omringende landschap. Het nog aanwezige veen in het stroomgebied van de Westerwoldse Aa kan op deze manier ook een bijdrage leveren aan de nog bestaande waterschapsopgave voor het bergen van aanvullend 1,1 miljoen m water.	Veen in beekdalen komt inderdaad voor. Op grote schaal in de Hunze, wat ook opgenomen is in de aandachtsgebieden. Voor sommige beekdalen geldt dat het onderdeel is van natuurgebied en dat het daarom niet is opgenomen op de kaart van aandachtsgebieden. In het Pagediep wordt gekeken naar mogelijkheden voor het vasthouden van water in het beekdal, waar ook op kleine schaal veen voorkomt.	Geen.
127	Staatsbosbeheer	In het waterbeheerprogramma wordt het Pagediep als niet kansrijk gezien voor het nemen van KRW maatregelen. Staatsbosbeheer vraagt Hunze en Aa's om dit te heroverwegen met het oog op de nog aanwezige veenpakketten. In stand houden van landbouwpeilen (en het nog verder verlagen hiervan) hebben zeker tot gevolg dat de nog resterende veenpakketten zullen verdwijnen.	KRW-maatregelen voor het Pagediep zijn niet opgenomen, omdat hermeandering niet mogelijk is vóór 2027. De KRW houdt namelijk rekening met de bestaande functie. De bestaande functie in dit gebied is landbouw. In het Pagediep ligt nog wel een opgave om ruimte te zoeken voor het vasthouden van water. Er liggen in een deel van dit waterlichaam namelijk, vanwege de natuurlijke laagte, wel kansen om water vast te houden en het gebied anders in te richten. Eventuele inrichtingsmaatregelen worden de komende 6 jaar echter niet verwacht, temeer omdat de opgave voor water vasthouden in het Pagediep gericht is op 2050. Wanneer er door de provincie nieuwe kansen worden gecreëerd en de provincie toch een verbindingszone wil aanleggen, zullen we samen met de provincie kijken wat er verder mogelijk is. Voorzichtige verkenningen zijn al gestart. Concrete acties zullen niet op de korte termijn (komende planperiode) worden ondernomen, maar als er zich kansen voordoen dan benutten we die.	Geen.
128	Staatsbosbeheer	Voor al het nog aanwezige veen geldt dat verdere veenoxidatie een afname van het opnemen van CO2 betekent. Standstill van de veenafbraak of zelfs op lange termijn laten toenemen van de hoeveelheid veen zijn interessante kansen voor de gestelde doelen voor duurzaam waterbeheer, robuuste watersystemen en klimaatneutraliteit. Er zijn diverse locaties in het beheergebied waar herstelmogelijkheden voor veen zijn. Een voorbeeld is de Holmers- Halkenbroek, Staatsbosbeheer wil graag in overleg met het waterschap gaan over de andere kansrijke plekken. Staatsbosbeheer vraagt ook aandacht voor kleinere locaties met een veenpakket. Deze kleinere gebiedjes zijn vaak zeer interessant en waardevol vanuit het oogpunt van natuurbeheer. We vragen het waterschap ook kleinere gebieden mee te nemen in haar aanpak om veenoxidatie tot stilstand te brengen. In het WBP wordt op basis van nog aanwezige veenpakketten en de ligging daarvan ten opzichte van gemiddelde grondwaterstanden onderscheid gemaakt in drie gebieden. Staatsbosbeheer betreurt het dat de nadruk lijkt te liggen op de al ingecalculeerde effecten bij veenoxidatie, terwijl in de voorafgaande tekst juist de nadruk wordt gelegd op het belang van conserveren van het veen.	We zetten niet in op het herstel van veen, omdat wij hier geen concrete opaven voor hebben. Wij vinden dat dit meer ligt binnen de verantwoordelijkheid van provincies en natuurbeherende organisaties. Bovendien zijn dan drastische peilaanpassingen nodig. Omdat we niet overal, gebiedsdekkend, grondboringen hebben gedaan zijn niet alle kleine veengebieden in beeld.	Geen.
129	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 9. Integraal beheer In het algemeen is Staatsbosbeheer tevreden over het uitgevoerde beheer en onderhoud door het waterschap. Zeker in specifieke stroomgebieden zoals de Drentsche Aa is er goed en constructief overleg. Dit is prijzenswaardig aangezien de doelstellingen van onze beide organisatie niet altijd 100% overeenkomen. We zijn blij dat er volop mogelijkheden zijn tot maatwerk. Naar ons idee en ervaring met meerdere waterschappen wordt dit zeker veroorzaakt door het feit dat waterschap Hunze en Aa's werkt met vaste onderhoudsmedewerkers. Kennis en ervaring is aanwezig in het waterschap. Ook bij gezamenlijk onderhoudsprojecten is het positief dat er met vaste medewerkers overlegd kan worden. We vragen aandacht voor de kwaliteit van inhuur en begeleiding van inhuur bij het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden. We merken zeker bij het zorgvuldig omgaan met kwetsbare vegetatie dat er verschil is tussen inhuur en vaste medewerkers waarbij eigen personeel meer aandacht en feeling heeft voor beschermde en kwetsbare flora en fauna. Staatsbosbeheer merkt dat de schouw soms erg strikt wordt toegepast. We zijn het eens met de heroverweging van de criteria voor het toekennen van het label 'schouwsloot' . We vragen wel aandacht voor de uitwerking en uitvoering van veranderingen rond de schouw in relatie tot natuurdoelen.	Dank voor het compliment. Wij werken volgens onze gedragscode. In ons Onderhoudsbeheerplan (OBP) hebben wij helder omschreven hoe wij met onze watergangen omgaan. We hebben oog voor kansen voor ecologie. De medewerkers die wij inhuren worden door ons begeleid in de werkzaamheden op basis van het OBP en de gedragscode. Schouwsloten zijn sloten waar het belang van water aan- en afvoer door meerdere eigenaren wordt gedeeld. Het waterschap ziet toe op de onderhoudstoestand van deze sloten. Hiervoor zijn in het schouwbeleid criteria bepaald. Mocht het zo zijn dat door verandering van eigendom van gronden het belang van meerdere eigenaren niet meer van toepassing is, dan kan conform het huidige beleid een heroverweging van de status van de schouwsloot plaatsvinden.	Geen.
130	Staatsbosbeheer	<u>Beheer van exoten</u> De samenwerking met de Duitse burens omtrent de gezamenlijke bestrijding van muskus- en beverratten heeft positieve resultaten. De effecten (afname populaties) is goed te vernemen. Voor het beheer en bestrijden van de overige voorkomende exoten vraagt Staatsbosbeheer extra aandacht. Het waterschap zal - met het oogpunt op de eigen taakuitvoering - zich vooral richten op het bestrijden van exoten op die locaties waar exoten het (peil)beheer in de weg zitten. Het is echter wenselijk nog meer aan exotenbestrijding te doen, ook wanneer deze zich niet in hoofdwatersysteem bevinden. Vanuit zijwateren kunnen exoten zich alsnog in hoofdwatersystemen verspreiden. We vragen het waterschap volop mee te denken en te werken aan het ontwikkelen en het uitvoeren van een passend beheer van invasieve exoten waarbij de keuze voor elimineren, bestrijden of tolereren gezamenlijk gemaakt wordt onder leiding van de provincies.	Ons exotenteam richt zich in eerste instantie op invasieve exoten die in onze watergangen en waterpartijen aanwezig zijn. Als we invasieve exoten in aangrenzende watergangen signaleren dan informeren wij de eigenaar en vragen of ze de planten willen verwijderen. Wij zijn in overleg met de provincie Groningen, gemeenten en terreineigenaren, waaronder Staatsbosbeheer, om een gezamenlijke strategie te ontwikkelen voor de aanpak van invasieve exoten. Inmiddels zijn wij al enkele jaren actief aan de slag om de invasieve exoten te beheersen en waar mogelijk terug te dringen.	Geen.

131	Staatsbosbeheer	<u>Visstandbeheer</u> Staatsbosbeheer vraagt het waterschap om Staatsbosbeheer te betrekken in de overlegstructuur van de VBC. Staatsbosbeheer heeft belang bij een goed visbeleid in de vorm van plannen rond visonttrekking en visuitzet. Hierbij denken we ook aan de uitgifte van aalvisrechten. Sportvisserij heeft in de huidige vorm vaak een negatieve invloed op stilstaande plassen: dit is het geval in die situaties waarin met lood gevist wordt. Lood blijft lang in het systeem aanwezig en zorgt voor een langdurige loodverontreiniging. Ook het veelvuldig gebruik van Lokvoer zorgt voor een extra druk op de nutriëntenconcentraties in het water. Staatsbosbeheer ziet graag een green deal met de sportvisserij in de regio om het gebruik van loodhoudende producten te stoppen en de hoeveelheid lokvoer te verminderen.	Op dit moment is er voor afstemming van zaken rondom het visstandbeheer een regelmatig terugkerend afstemmingsoverleg tussen het waterschap en Sportvisserij Groningen Drenthe. Het onttrekken en uitzetten van vis is door het waterschap vastgelegd in het visbeleid en wordt alleen onder strenge voorwaarden toegestaan. In Nederland is een Green Deal afgesloten waarbij ook de Unie van Waterschappen , als vertegenwoordiger van o.a. waterschap Hunze en Aa's, mede ondertekenaar is. In dit kader wordt er nu gewerkt aan het opzetten van enkele pilot locaties in Nederland. Het waterschap onderschrijft de noodzaak om het loodverbruik af te bouwen. Lood laat in onze regio echter geen normoverschrijdingen zien, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld gewasbeschermingsmiddelen. Om de beschikbare financiële en personele middelen efficiënt in te zetten wordt er voorlopig de prioriteit gelegd bij de aanpak van deze normoverschrijdende stoffen. Gebruik van lokvoer wordt in de grote regionale watersystemen niet gezien als een grote bron van nutriënten. Dit kan op kleine geïsoleerde wateren wel het geval zijn. Het is dan aan de eigenaar om hiervoor in de pachtovereenkomst aanvullende voorwaarden voor op te stellen.	Geen.
132	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 10. Water en maatschappij <u>Duurzaamheid</u> Onderdeel van het thema duurzaamheid is de energietransitie van fossiele brandstof naar duurzame en hernieuwbare energiebronnen. Er is nog veel onduidelijk over de effecten van de verschillende energiebronnen. Tegelijkertijd staat de realisatie van alternatieve energiebronnen niet stil. In toenemende mate wordt de energietransitie vermarkt. Staatsbosbeheer vraagt aandacht voor de component ecologie in het toetsen van vergunningsaanvragen. Landelijk zien we een toename van aanleg van zonnepanelen op oppervlaktewater. Specifiek voor dit type energievoorzieningen vraagt Staatsbosbeheer aandacht voor ecologie en niet alleen vanuit een afwachtcende houding. Er zijn namelijk situaties waar het realiseren van een drijvend zonnepark een aanvulling of plus voor natuurwaarden kan zijn. We denken hierbij aan zonneparken op grote diepe meren, vaak voormalige zandwinlocaties. Op deze meren zijn drijvende zonnepanelen te combineren met onderwaterstructuren, die een nieuw leefgebied kunnen bieden in de vaak lege onderwaterwoestijnen. Staatsbosbeheer is ingenomen met het besluit van het waterschap om niet zonder meer waterkrachtcentrales toe te staan.	Als wij vergunningsaanvragen krijgen met betrekking tot energieprojecten wegen wij ook de impact op de, voor ons relevante, ecologische parameters af. Bij drijvende zonneparken op diepe plassen, zoals voormalige zandwinlocaties, is onze rol en verantwoordelijkheid zeer beperkt. We zijn terughoudend met het toestaan van zon op water binnen onze KRW-waterlichamen en in alle situaties zullen wij een integrale afweging maken.	Geen.
133	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 11. Organisatie De grondhouding van het waterschap in het integraal benaderen van doelrealisatie in de watersystemen is positief te noemen. Het sterkt het vertrouwen dat het waterschap thema's zoals duurzaamheid, biodiversiteit en ecologie in het algemeen ter harte neemt.	Dank u wel.	Geen.
134	Staatsbosbeheer	Hoofdstuk 12. Financiën In het WBP staat een passage over een voorziene heroriëntering op het belastingstelsel van het waterschap. Voor de duidelijkheid gaat Staatsbosbeheer er van uit dat dat kan betekenen dat de verdeling van de belastingen over de diverse belangengroepen kan gaan veranderen. Uiteraard hoopt Staatsbosbeheer dat er geen verhoging van de tarieven voor 'Natuur' komt. Wanneer een verandering van tarief wel negatief uit valt, dan gaan we er van uit dat de invloed en effecten voor natuur ook evenredig vergroten. Daarnaast gaan we ervanuit dat in een nieuw stelsel niet alleen kosten maar ook baten (zoals water vasthouden en bergen) van natuur als opbrengst worden meegewogen.	De heroriëntatie op het belastingstelsel van de waterschappen vond in alle openheid plaats en was te volgen via de website van de Unie van Waterschappen: www.uvw.nl/thema/financien-belastingen/aanpassing-belastingstelsel/ . In deze heroriëntatie was er ruimte voor de inbreng van alle belanghebbenden. Over de definitieve voorstellen vond in december 2020 besluitvorming binnen de Unie van Waterschappen plaats. De voorstellen staan eveneens op de genoemde website van de Unie van Waterschappen. De categorie Natuur blijft in de voorstellen een zelfstandig betalende categorie. De komende tijd zal eventueel een vervolgtraject gestart worden dat tot aanpassing van de Waterschapswet moet leiden. Voor het verloop hiervan verwijzen we naar de genoemde website.	Geen.
135	Gemeente Assen	Algemene reactie In algemene zin hebben we de volgende opmerkingen op het stuk: De notitie komt enigszins defensief over en is sterk naar buiten gericht. In het stuk zou het strategisch beleid nadrukkelijker naar voren mogen worden gebracht. Hierbij moet gedacht worden aan het concreet (SMART) formuleren van doelen, beoogde effecten en resultaten. De acties die worden opgevoerd zijn in tijd ver naar achteren gezet, de redenen hiervoor wordt niet genoemd.	In het WBP omschrijven wij wat wij zelf doen en hoe wij onze houding en rol invullen. Daarnaast maken we duidelijk wat we van anderen verwachten. Wat ons betreft zit daar balans in en is het WBP niet 'sterk naar buiten gericht'. In hoofdstuk 2 en 3 is de strategische hoofdlijn beschreven. In de verschillende hoofdstukken zit een opbouw van strategisch naar operationeel (maatregelen). Beoogde effecten en resultaten van maatregelen zijn beschreven. Sommige maatregelen worden aan het eind van de planperiode uitgevoerd, anderen aan het begin, of halverwege. Wij hebben telkens afgewogen wat een realistische en haalbare planning is. Dat is inderdaad niet altijd onderbouwd, maar waar relevant is dat wel gedaan.	Geen.
136	Gemeente Assen	Er staan veel algemene beschrijvingen in. Dergelijke informatie hoeft niet uitgebreid opgenomen te worden, of hooguit in een bijlage. Daarmee wordt het document korter en krachtiger. Het is een behoorlijke worsteling om door het stuk te gaan.	Het is een lijvig document. Er worden echter ook veel verschillende onderwerpen besproken, die allemaal relevant zijn voor onze taak als waterschap. Door een overzichtelijke indeling in hoofdstukken en paragrafen te hanteren kan men makkelijk vinden wat men zoekt. Er wordt later nog een kortere publieksversie gemaakt. Hier wordt in de inleiding naar verwezen.	Hoofdstuk 1, pagina 5: Toevoegen " In aanvulling op dit waterbeheerprogramma maken we een publieksversie, waarin de inhoud op overzichtelijke en laagdrempelige wijze wordt samengevat."
137	Gemeente Assen	Wat ons inziens nog onvoldoende is uitgewerkt in het stuk is wat nu de eigen rol en agenda van het waterschap precies is en hoe die vorm moet krijgen. Te denken valt aan de eigen verantwoordelijkheid in de stedelijke wateropgave, actieve bevordering van afkoppelen (ook bedrijven en particulieren), voorlichting over waterkwaliteitsbeheer, ondersteunende voorlichtende en financiële rol in stedelijke klimaatmaatregelen (denk b.v. aan toename van vegetatiedaken en regentonnen bij particulieren), toepassing van duurzame materialen en realisatie van maatregelen ter bevordering van stedelijke waterkwaliteit en grondwaterbeheer. De notitie is te veel een opsomming van wat moet, zonder dat het waterschap inzicht geeft welke rol zij hierin wil nemen en hoe zij hier invulling aan gaat geven.	Wij hebben dat juist zoveel mogelijk wel proberen aan te geven. U noemt als voorbeeld de stedelijke wateropgave. Op pagina 87 en 88 van het voorontwerp leggen we uit hoe de verantwoordelijkheden verdeeld zijn en gaan specifiek in op onze eigen verantwoordelijkheid en rol. Daarnaast leggen we uit dat we actief deelnemen aan het DPRA, waarin we samen met de gemeenten en andere betrokken partijen opgaven binnen het stedelijk gebied integraal oppakken.	Geen.
138	Gemeente Assen	Concrete opmerkingen Stedelijk waterbeheer komt in het stuk nauwelijks aan bod. Ook staat in het stuk niet aangegeven hoe het waterschap de stedelijke watertaken (zie Waterwet) inhoudelijk en financieel op pakt. Bij de startbijeenkoms in Veendam is door Assen al aangegeven dat we het onderwerp stedelijk waterbeheer miste en gevraagd of het waterschap zich daar dan niet verantwoordelijk voor voelt. De aanwezige bestuurder, mevr. Eshuis, gaf aan dat het waterschap die opmerking ter harte zou nemen. Na de notitie te hebben doorgenomen wordt door ons geconcludeerd dat dit helaas niet is gebeurt.	Het toekomstig waterbeheer in het stedelijk gebied hangt af van de uitkomsten van de stresstesten en deze stresstesten zullen leiden tot acties in de Regionale Uitvoeringsagenda Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. We verwachten dat daar in de loop van 2021 meer duidelijkheid over is en willen concrete acties dan meenemen in de definitieve versie van het waterbeheerprogramma.	Geen.

139	Gemeente Assen	In de visie wordt geen relatie gelegd met de functie van het grondgebruik terwijl dat een essentieel uitgangspunt vormt voor het te voeren waterbeheer	In het WBP wordt op meerdere plekken het verband gelegd tussen gebruiksfunctie en het waterbeheer. Wij bedienen de aanwezige functies. Daar waar we in de toekomst problemen verwachten om de functie te bedienen, bijvoorbeeld in veenoxidatiegebieden, benoemen we dat ook. In de Watervisie komt dit onder het kopje "Passend in de omgeving", meer algemeen aan de orde.	Geen.
140	Gemeente Assen	In de visie wordt klimaatverandering alleen genoemd in relatie tot stedelijk gebied maar deze heeft zeker ook gevolgen voor landbouw en natuur! Ook staat niet aangegeven hoe het waterschap de gemeenten inhoudelijk en financieel gaat ondersteunen bij de klimaatopgaven van de klimaatverandering. Het stedelijk gebied levert de laatste jaren een groter aandeel in de waterschapinkomsten, daar mag dan ook wat meer tegenover staan.	Klimaatverandering en het omgaan met de gevolgen daarvan komt in meerdere hoofdstukken aan de orde. Het waterschap houdt zich immers ook al vele jaren bezig met klimaatadaptatie. Dit doen we in het landelijk gebied en in bebouwd gebied, ongeacht de functie. Dit komt in het WBP voldoende naar voren. Wij herkennen uw opmerking met betrekking tot klimaatverandering daarom ook niet. Wij werken samen met de gemeenten binnen het DPRA aan de klimaatopgaven. Daar brengen wij onze kennis in en pakken de opgaven integraal en in samenwerking op. De vele maatregelen die wij in ons gebied hebben genomen de afgelopen jaren en die we ook in de komende planperiode nog zullen nemen, spelen ook een belangrijke rol in de klimaatbestendigheid van het stedelijk gebied.	Geen.
141	Gemeente Assen	Wij zien graag dat het waterschap samen met ons de samenwerking oppakt gebaseerd op de 1- overheidsgedachte zoals beschreven in de 6 houdingen in het afwegingskader voor de manier van werken. In de praktijk zien we dat nu niet altijd terug (discussie toekomstvisie RWZI Assen) en ook in deze beleidsnotitie zien we op verschillende punten dat het waterschap worstelt met dit thema. Vaak wordt nog door het waterschap de rol gekozen waarbij aan andere overheden eisen worden opgelegd en niet in samenwerking naar maatwerk oplossingen wordt gezocht. U geeft tenslotte op blz. 11 in de notitie aan dat u bij de uitvoering van uw wettelijke taken zich ook richt op de wensen van de omgeving en rekening houdt met de maatschappelijke meerwaarde.	Wij herkennen ons niet in uw opmerking. Wij zijn juist zeer gericht op samenwerking en een integrale benadering van opgaven. Wij vinden het daarbij wel belangrijk dat ieder in de basis vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijk opereert. Anders ontstaat immers onduidelijkheid, in de samenwerking en naar de buitenwereld toe. De discussie rondom de RWZI Assen is een op zichzelf staande discussie, waar we nu inhoudelijk niet op ingaan.	Geen.
142	Gemeente Assen	Het stuk bevat veel beschrijvingen van huidige situaties en taken en rolverdelingen maar weinig inzicht in ambities en welke rol waterschap nu oppakt. Illustratief is de beschrijving op blz. 87 par 8.2.2. wateroverlast stedelijk gebied. Wat gaat het waterschap nu doen? Welke rol neemt zij hierin? Kan dit worden verduidelijkt?	Vanwege de planning en implementatie van het DPRA is het op dit moment nog niet mogelijk om in het WBP concrete acties en ambities te benoemen. De rol en positie van het waterschap wordt naar onze mening duidelijk beschreven.	Geen.
143	Provincie Groningen	Passend in de Wateromgeving (Watervisie) "Het watersysteembelang moet integraal onderdeel zijn van de afwegingen binnen ontwikkeling van de fysieke leefomgeving". Sluit naadloos aan op de visie van de provincie Groningen.	Mooi dat we hierin op een lijn zitten.	Geen.
144	Provincie Groningen	H3 Uitgangspunten voor onze manier van werken In het hoofdstuk "uitgangspunten voor onze manier van werken" staat het afwegingskader dat wordt uitgewerkt per categorie vraagstuk. De terminologie van het afwegingskader en de soorten houdingen komen niet helemaal in de beschrijving per categorie terug. Het is daar niet uit af te lezen wat concreet het resultaat van het toepassen van het afwegingskader is. Omdat in de hoofdstukken daarna per vraagstuk/opgave niet is aangegeven wat de houding is per vraagstuk en ook niet onder welke categorie het vraagstuk valt, is het lastig te achterhalen wat nu de houding is .	De nadere uitwerking van het het afwegingskader is niet benoemd in de verschillende hoofdstukken. De uitgangspunten zijn wel toegepast, maar vanwege de leesbaarheid niet zichtbaar gemaakt in een opsomming.	Geen.
145	Provincie Groningen	Begrijp de relatie 'afwegingskader' versus 'houding en rol' en 'ambitie' niet. Ofwel zie het afwegingskader niet terugkomen in de beschrijving van de 'houding en rol' en 'ambitie' binnen de vijf categorieën. Dat staat wel aangegeven: "Het afwegingskader passen we toe op vraagstukken en thema's waar wij mee te maken hebben. Deze delen we in vijf categorieën in. Door het afwegingskader toe te passen op deze vijf categorieën wordt inzichtelijk wat onze houding en rol is ten opzichte van vraagstukken en thema's binnen een categorie."	Bij de beoordeling van de vijf categoriën is het afwegingskader toegepast. Hoe we dit precies gedaan hebben is inderdaad niet uitgeschreven, omdat dat wat te ver zou gaan voor een WBP. Zo komt bijvoorbeeld bij de categorie "Wettelijke autonome taken" de functionele houding duidelijk naar voren. We leggen uit hoe we hierin omgaan met onze samenwerkende houding, die we daarbij relateren aan onze functionele houding. Bij de ambitie wordt benoemd dat we proactief willen zijn op het gebied van innovatie, waar de professionele houding naar voren komt. Op deze manier komt het afwegingskader terug in de vijf categoriën. Bij het opstellen van de inhoudelijke hoofdstukken is dit ook telkens op deze manier toegepast.	Geen.
146	Provincie Groningen	Verduidelijken status koepelafspraken en hoe ga je er als waterschap mee om, mede vanuit doorwerking naar wat de koepelpartners in de regio kunnen verwachten. Voorbeeld pag. 12 'Koepelafspraken zijn over het algemeen geen wettelijke taken, maar kunnen wel in meer of mindere mate zijn opgenomen in het Coalitieakkoord'.	Onder het kopje "Ambitie" is uitgelegd hoe we hier de komende planperiode mee om willen gaan en wat anderen dus ook van ons kunnen verwachten.	Geen.
147	Provincie Groningen	Blz. 15 Functies (natuur) Zuidlaardermeergebied wordt hier niet genoemd als Natura 2000 maar als Vogel en habitatrictlijngebied. Is dat wel correct?	Het Zuidlaardermeer is ook een Natura 2000 gebied en het moet zijn "Vogelrichtlijngebied" in plaats van "Vogelhabitatrichtlijngebied". Dit passen we aan.	Hoofdstuk 4, pagina 15: "drie" vervangen door "vier". Toevoegen ":" Verwijderen "kennen we ". "Vogel-habitatrictlijngebied" vervangen door "Vogelrichtlijngebied".
148	Provincie Groningen	Hoofdstuk 5 Staat bij doel 'Levensbedreigende situaties voor mensen mogen niet plaatsvinden'. Is het vanuit bewustwording en zoals het Deltaplan Waterveiligheid is ingestoken beter te verwoorden in mag maar eens in de 100.000 jaar plaatsvinden. Vanuit bewustwording is het afgelopen jaar juist aangegeven dat die 100% veiligheid niet kan worden gegarandeerd en dat daarom de meerlaagsveiligheid van belang is.	Technisch gezien is dat waar. Maar we stellen het wel als doel en streven. We leggen in de tekst voldoende uit dat we geen 100% veiligheid kunnen garanderen.	Geen.
149	Provincie Groningen	Hoofdstuk 5 Ambitie Wie is de doelgroep van het waterbeheerprogramma? Deze vraag wordt gesteld omdat de ambitie op blz. 21 lastig leesbaar/begrijpelijk is.	De beoogde lezers zijn nu medewerkers van het waterschap, het bestuur en geïnteresseerden uit onze omgeving (andere overheden, maatschappelijke organisaties, belangenorganisaties en ingelanden). Er wordt nog een publieksversie opgesteld, zodat het voor een breder publiek makkelijker te lezen is. We zullen dit ook benoemen in het WBP.	Hoofdstuk 1, pagina 5: Toevoegen "In aanvulling op dit waterbeheerprogramma maken we een publieksversie, waarin de inhoud op overzichtelijke en laagdrempelige wijze wordt samengevat."
150	Provincie Groningen	ROR Overstromingsrisico-beheersplannen worden straks niet meer per stroomgebied gerapporteerd maar er komt 1 landelijk rapportage over alle stroomgebieden.	Dit zullen we aanpassen	Paragraaf 5.1, pagina 22: "verwerkt tot een overstromingsrisicobeheerplan (ORBP) voor het stroomgebied Eems" vervangen door : "verwerkt in een landelijk overstromingsrisicobeheerplan (ORBP)."
151	Provincie Groningen	Detailopmerking streepje weg tussen ROR en lidstaten....	Tekstueel, dat passen we aan	Paragraaf 5.1, pagina 22: Streepje weghalen tussen "ROR" en "lidstaten".
152	Provincie Groningen	Blz. 28 1,1 mln m3 waterberging in Westerwolde: kan Pagediep hierin een rol spelen?	Het is zeker de bedoeling dat hiervoor ook gekeken wordt naar het Pagediep.	Geen.

153	Provincie Groningen	Bovenstrooms vasthouden Bezieet het waterschap alleen de oplossing door bovenstrooms vasthouden (alleen) in het watersysteem en natuurgebieden te bewerkstelligen. Wat kunnen andere partners daarin betekenen, opdat je mogelijk minder de oplossing in het watersysteem hoeft te zoeken. O.a. in de landbouw (bodem), slooteigenaren, perceelseigenaren, de burger in het algemeen die waterschapsbelasting betaalt....	In paragraaf 6.5 beschrijven we maatregelen die de landbouw kan treffen en die wij willen stimuleren op het gebied van bodembeheer en efficiënt watergebruik. Tevens zal in de nadere uitwerking van het DPRA hier met de gemeenten en andere belanghebbenden over worden gesproken. We zien hierin ook een belangrijke rol voor de provincie.	Geen.
154	Provincie Groningen	Verdringingsreeks De verdringingsreeks bij droogte wordt wel genoemd, maar hoe zal die concreet worden toegepast: wat is de uitwerking per deelgebied?	We zijn hier in de regio IJsselmeergebied, samen met de provincie, mee bezig en zullen ook voor onze eigen regio bij watertekort de lokale verdringingsreeks toepassen. Deze staat al vermeld in het draaiboek watertekort.	Geen.
155	Provincie Groningen	Deltaprogramma Zoetwater Doel is niet concreet. Onder ambitie staan de doelen concreet geformuleerd.	Doel en ambitie vullen elkaar aan. De inleiding van het hoofdstuk moet als geheel gelezen worden en dan ontstaat een duidelijk beeld van waar we naartoe werken.	Geen.
156	Provincie Groningen	Blz. 35 Stresstest stoppen wateraanvoer: wel aandacht voor het punt van (kwetsbare) wateraanvoer vanuit IJsselmeer. Maar een stresstest om gevolgen van stopzetting duidelijk te maken, zou nuttige inzichten kunnen opleveren. Zo'n test wordt al voorbereid? Anders: svp als voornemen toevoegen.	Dit scenario zit nu niet in de stresstesten. Volledig stoppen met wateraanvoer uit het IJsselmeer wordt niet als reëel gezien.	Geen.
157	Provincie Groningen	Blz. 36 en 107 Beregenen uit grondwater Om een beter inzicht te krijgen in hoeveelheid onttrokken grondwater is het landelijk grondwaterregister een goed instrument, bovendien zijn de gegevens dan ook beschikbaar voor andere partijen. Bovendien wordt het registreren van meldingen en vergunningen straks een basisregistratie. De waterschappen moeten dus ook nadenken hoe hier invulling aan te geven.	Wij maken zelf geen gebruik van het LGR. We rapporteren onze gegevens aan de provincie. De provincie voert het in het LGR in.	Geen.
158	Provincie Groningen	6.3 Beregenen uit grondwater Verzoek om in het nieuwe beleid rekening te houden met het voorkomen van meerdere droge jaren achter elkaar. Daarnaast is het wenselijk dat er regels worden opgenomen over wanneer het waterschap een beregeningsverbod uit grondwater afkondigt. Essentie daarbij is dat er geen schade ontstaat aan andere functies en het grondwater zich weer moet kunnen herstellen. Belangrijk zijn hierbij ook die gebieden waar alleen uit grondwater beregend mag worden wanneer er onvoldoende oppervlaktewater beschikbaar is. Ervanuit gaande dat er in dat geval al sprake is van droogte is verdere onttrekking van grondwater mogelijk niet gewenst (aangezien dit juist gebieden zijn waar wel effect op andere functies wordt verwacht).	Deze punten nemen wij inderdaad mee in het nieuwe beleid. Wij houden rekening met andere belangen. We zijn aan het onderzoeken (met name in de Drentsche Aa) of we bij het instellen van een beregeningsverbod uit grondwater kunnen werken met een grenswaarde voor de grondwaterstand. Daarnaast nemen we in het ontwerp WBP een maatregel op gericht op het beheer van de grondwatervoorraad.	Paragraaf 6.3, pagina 37. Toevoegen maatregel: "6.3.5 Onderzoek naar mogelijkheden grondwatervoorraad-beheer". Gereed in 2023.
159	Provincie Groningen	Blz. 36 2e alinea Standpunt waterschap is 'benadrukken...'. Wat houdt dat in? Verderop is het standpunt van het waterschap coulanter. Op blz. 43 onderaan.	Op beide pagina's wordt hetzelfde bedoeld. We maken duidelijke dat de sector er zelf ook aan moet werken en dat we elkaar hierin opzoeken.	Geen.
160	Provincie Groningen	Blz. 38 Beregeningskaart Worden de bestaande beregeningsvergunningen hierop getoetst.	Dit is en wordt in onze waterschapsverordening opgenomen en wordt dus gehanteerd bij vergunningverlening en handhaving. De kaart op pagina 38 is de nieuwe kaart met betrekking tot beregening uit grondwater, die in de gebiedsprocessen van Waterdrager met de omgeving is besproken. Deze kaart wordt opgenomen in de nieuwe waterschapsverordening. We verduidelijken dit in de tekst.	Paragraaf 63, pagina 37: De zin "In 2020 wordt gewerkt aan een kaart waarin de mogelijkheden voor beregening uit grondwater worden aangegeven voor Duurswold, Fiemel-Noord en Westerwolde-Noord." vervangen door "In 2020 is een nieuwe kaart gemaakt waarin de mogelijkheden voor beregening uit grondwater zijn aangegeven voor Duurswold, Fiemel-Noord en Westerwolde-Noord." Daarna een zin toevoegen: "Deze kaart wordt opgenomen in de nieuwe waterschapsverordening." Bij de maatregelen een nieuwe maatregel toevoegen: "6.3.3 Opnemen nieuwe kaart "Beregenen uit grondwater" in de nieuwe waterschapsverordening". Gereed in 2022.
161	Provincie Groningen	Blz. 41 Mogelijkheden grondwateraanvulling Met prov Drenthe werken aan beleid om ondiep draineren te realiseren. Is voor de veenoxidatieaanpak in Groningen mogelijk interessant.	Ja, dit is voor de aanpak in Groningen mogelijk ook interessant. Binnen de projectgroep voor de veenoxidatie in Groningen, waar de provincie Drenthe ook in is vertegenwoordigd, zal dit besproken worden.	Geen.
162	Provincie Groningen	Blz. 43 Stimuleren efficiënter watergebruik Het waterschap '...gaat niet betalen voor het op grote schaal toepassen van maatregelen..'. Wel stimuleren. Op welke wijze gaat het waterschap andere partijen stimuleren tot efficiënter watergebruik?	Dat doen we via pilots en kennisuitwisseling en -verspreiding. Zie ook de maatregelen 6.5.2 en 6.5.3.	Geen.
163	Provincie Groningen	Blz. 45 Europese KRW Bij mijn weten is de Delta aanpak (niet Deltaplan) waterkwaliteit en Zoetwater niet vastgesteld door de 2e kamer. Het is een convenant dat door de verschillende partijen is ondertekend en aan de minister is aangeboden. Wordt op landelijke niveau uitvoering aan gegeven maar op maatregelniveau door de verschillende partijen.	We veranderen dit in de tekst.	Hoofdstuk 7, pagina 45: "Deltaplan" vervangen door "Delta-aanpak". Verwijderen "door de Tweede kamer".
164	Provincie Groningen	Blz. 46 KRW Vermoedelijk een typefout: "In 2000 is de KRW vastgesteld met als doel een verbetering van de ecologische toestand van stroomgebieden tot stand te brengen". Denk dat hier nog iets over wateren tussen hoort.	U heeft gelijk. We passen dit aan.	Paragraaf 7.1, pagina 46: "het oppervlaktewater in de".
165	Provincie Groningen	Grondverwerving door provincies: slaat met name op Drenthe. Speelt in Groningen niet zozeer.	U heeft gelijk. We veranderen "provincies" in "provincie Drenthe."	Paragraaf 7.1, pagina 46: "provincies" vervangen door "provincie Drenthe".
166	Provincie Groningen	Blz. 47 KRW Evaluatie doelrealisatie met provincies in 2024 en in 2025 met provincies besluiten tot extra maatregelen of doelverlaging. Hier op anticiperen (in jaarplanning en (mogelijk financiële)middelen).	We zullen dit in de bestuurlijke voortgangsgesprekken met de provincies bespreken	Geen.
167	Provincie Groningen	Blz. 57 Vismigratie Gebruik van waterkracht (voor energieopwekking) alleen toegestaan als kan worden aangetoond dat er geen schade of risico is voor vismigratie. Goed om bewust van te zijn bij water en energie plannen/onderzoeken.	De visie vismigratie, waar dit in staat, is vastgesteld door het algemeen bestuur. We zullen dit intern goed communiceren.	Geen.
168	Provincie Groningen	Blz. 64 Deltaplan Agrarisch Waterbeheer Het instrument Deltaplan Agrarisch Waterbeheer kan voor meerdere kaders worden ingezet naast de KRW. T.a.v. DP Zoetwater en DPRA kan het instrument benut worden om maatregelen op het gebied van efficiënt waterbeheer en water vasthouden te stimuleren. Hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld duurzaam bodembeheer. De provincie ziet graag deze bredere inzet van het DAW-instrument terug in het waterbeheerprogramma van het waterschap.	Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer is een initiatief vanuit de landbouwsector. Wij hebben daar faciliterend in opgetreden, door gebruik te maken van POP3 gelden. Zodra duidelijk wordt hoe het nieuwe GLB en POP4 eruit gaat zien, gaan we kijken hoe we dit kunnen faciliteren. In bijlage 1, het kostenoverzicht, is te zien dat er wel geld is opgenomen voor pilots duurzaam bodembeheer bij DP zoetwater, KRW en bij DP ruimtelijke adaptatie.	Geen.

169	Provincie Groningen	Blz. 74 Maatregelen Liefdingsbroek "al uitgevoerd" maar er komen meer maatregelen met N2: hierop anticiperen svp. Zuidlaardermeergebied: naast N2000 ligt hier ook weidevogelgebied Onnerpolder: H&Aa's hebben het Actieplan Weidevogels (2018) ondertekend: graag meer aandacht voor hydrologische maatregelen om het weidevogelgebied nat te houden.	Het waterschap heeft het Actieplan Weidevogels niet ondertekend. We zijn natuurlijk bereid te praten over de optimalisatie van het peilbeheer en het beheer en onderhoud in dit gebied.	Geen.
170	Provincie Groningen	Blz. 79 Hier staat 'betere invulling van onze rol binnen de RO..'. Waarom moet die beter en wat houdt die betere invulling in voor een waterschap?	We willen graag zo vroeg mogelijk bij ruimtelijke plannen en ontwikkelingen betrokken worden om het waterbelang goed in te kunnen brengen. Dat lukt in veel gevallen al. Vanuit het DPRA worden maatregelen getroffen en keuzes gemaakt die in ruimtelijke visies en plannen moeten worden vastgelegd. Door onze actieve deelname aan het DPRA speelt het water(belang) vanaf het begin belangrijke rol bij het bepalen van deze maatregelen en keuzes. Daarmee kunnen we onze rol binnen de ruimtelijke ordening dus (nog) beter invullen.	Geen.
171	Provincie Groningen	Hoofdstuk 8 Deltaplan RA De verschillende onderdelen van het DPRA (risico op overstromingen, droogte, wateroverlast en hittestress) raken de reguliere taken van het waterschap. Uw waterschap heeft de keuze gemaakt om hiervoor een separaat hoofdstuk van te maken, met daaraan toegevoegd enkele onderdelen die niet onder het DPRA vallen. Deze indeling zorgt voor versnippering van de informatie over deze onderdelen ofwel versnippering van de infomatie voor de lezer van het waterbeheerprogramma over wat de rol en het handelen is van het waterschap t.a.v. deze onderdelen. zie tevens eerste punt bij de reacties.	Er kunnen verschillende keuzes worden gemaakt met betrekking tot de indeling en opbouw van het WBP. Ieder met zijn eigen voor- en nadelen. In hoofdstuk 8 hebben wij ervoor gekozen het DPRA als leidraad te nemen en het hoofdstuk op te bouwen rond de vier hoofdthema's van het DPRA: - Kwetsbaarheid voor en de gevolgen van overstroming. - Wateroverlast - Hittestress - Droogte Per thema geven wij aan wat wij doen en hoe het raakt aan het DPRA. Er worden inderdaad ook zaken genoemd die niet, of niet volledig, binnen het DPRA worden opgepakt, maar daar wel nadrukkelijk aan raken. Daarom vonden wij het goed om deze zaken in dit hoofdstuk te benoemen.	Geen.
172	Provincie Groningen	Waarom neemt het waterschap de NBW-normering regionale overlast mee in hoofdstuk 8 dat handelt over het DPRA en niet bijv. waterveiligheid. Is nl geen onderdeel van het DPRA, waarbinnen het om lokale overlast gaat.	Dit hebben wij gedaan omdat het thema 'wateroverlast' een belangrijk onderwerp is binnen het DPRA. We geven in dit hoofdstuk in de breedte aan wat wij allemaal doen binnen het thema wateroverlast en hoe dit raakt aan het DPRA. Het biedt tevens de mogelijkheid om duidelijk het verschil tussen horizontale en verticale wateroverlast uit te leggen.	Geen.
173	Provincie Groningen	Blz. 84 Wateroverlast Begrijp zin niet van 'Daarom hebben we ons meer kunnen richten op de effecten van zomerse piekbuien.' t.o.v. de rest van de tekst over NBW-normering regionale wateroverlast. Wordt dan bedoeld zomerse piekbuien i.r.t. NBW-normering? En waarom alleen zomerse piekbuien?	Hiermee wordt verwezen naar de beschikbare tijd van onze specialisten op dit gebied. Omdat ze zich in de vorige planperiode niet hoefden bezig te houden met het opleveren van een NBW-toetsing aan de provincie, konden ze meer tijd besteden aan onderzoek naar het effect van (zomerse) piekbuien. Dit staat in principe los van de NBW-normering, omdat het gaat over verticale wateroverlast. De meest extreme piekbuien vinden in de zomerperiode plaats.	Geen.
174	Provincie Groningen	In de 3e alinea gaat het over nadeelcompensatie voor de Drentse beekdalen en wie daar voor verantwoordelijk is. Onafhankelijk of dat klopt. Geldt de laatste zin over de claims alleen voor de provincie Drenthe of beide provincies?	De beschreven situatie doet zich alleen in de provincie Drenthe voor.	Geen.
175	Provincie Groningen	Blz. 85 Kaart kwetsbaarheid piekbuien landelijk gebied Opvallend veel overlap met de veenaandachtsgebieden kaart.	In de tekst staat ook dat bodemtype en maaiveldhoogte zeer bepalend zijn voor de mate van kwetsbaarheid.	Geen.
176	Provincie Groningen	Blz. 86 Ruimtelijke consequenties Is 'bewustwording' bij andere organisaties voldoende om aandacht te krijgen voor de problematiek (bij alinea ruimtelijke consequenties) of dient het 'agenderen' te zijn?	Bewustwording' moet in deze zin breed geïnterpreteerd worden. Het agenderen van de problematiek is een manier om hier invulling aan te geven.	Geen.
177	Provincie Groningen	Blz. 87 Knoppen t.a.v. klimaatadaptieve oplossingen Wat bedoelt het waterschap met "... dan zal er ook aan de andere knoppen gedraaid moeten worden..."? Wanneer moet dat gebeuren en wie moet er aan de knoppen draaien? Is het waterschap zich ervan bewust dat er meer knoppen zijn om aan te draaien? Bijvoorbeeld wat gemeenten en burgers kunnen betekenen? is het waterschap zich bewust dat het draaien aan de knoppen een goed samenspel vereist van alle betrokkenen? Hoe kijkt het waterschap daar tegenaan?	De knoppen zijn hier illustratief opgenomen om uit te leggen dat wateroverlast niet alleen te voorkomen is door aanpassingen aan het watersysteem. Natuurlijk gaat dat in overleg en samenwerking met onze omgeving. Dat komt nadrukkelijk genoeg naar voren in de gehele tekst van hoofdstuk 8.	Geen.
178	Provincie Groningen	Blz. 89 en andere pagina's Het uitgangspunt "functie volgt peil" heeft landelijk veel aandacht getrokken. Maar in dit plan komt dat uitgangspunt niet duidelijk terug; aandacht zou wel gedurfd zijn.	Het adagium "functie volgt peil" zegt op zichzelf niet zoveel. Het gaat veel meer om het principe daarachter en dat komt in het WBP op meerdere plekken duidelijk naar voren. Hierbij is ook de rol en de verantwoordelijkheid van de provincie belangrijk, om te komen tot een duurzaam watersysteem en passend landgebruik.	Geen.
179	Provincie Groningen	Blz. 89 Veenoxidatie Graag combinatiemogelijkheden met bosaanplant en aanleg zonneparken meenemen.	Dit wordt op bladzijde 90 benoemd.	Geen.
180	Provincie Groningen	Blz. 90 Wateroverlast door veenoxidatie "in 2020 zal onder leiding van provincie Groningen samen met ws NZV en prov Drenthe een pva geschreven worden voor veenoxidatie, die uit het PvA komen". Dit is waarschijnlijk niet haalbaar.	Dit zal inderdaad in 2021 gerealiseerd worden. Het jaartal zal in de tekst worden aangepast.	Paragraaf 8.2.3, pagina 90: Twee keer "2020" vervangen door "2021".
181	Provincie Groningen	Blz. 95, 8.5.1 Maatregel implementatie Omgevingswet Is het een optie om de watertoets te regelen in de provinciale omgevingsverordening?	In de Omgevingswet worden de waterbelangen voldoende geborgd.	Geen.
182	Provincie Groningen	Blz. 98 Beheer & onderhoud Als er leefgebieden van zeldzame soorten zijn, dan graag hierop gebiedsgewijs het beheer aanpassen (relatie met de Lijst Groninger Soorten).	In de tekst is uitgelegd dat we ons beheer en onderhoud niet richten op speciale soorten, maar op het leefgebied van dieren en planten. Deze werkwijze wordt ondersteund door de provincie Groningen en Drenthe en een ontheffing is in de maak.	Geen.
183	Provincie Groningen	Blz. 109; 9.8 zuiverings en waterketenbeheer, microverontreinigingen In rapport van KWR landelijke grondwaterkwaliteit 2015-2019 valt op dat in Groningen meer medicijnresten worden aangetroffen in het grondwater in vergelijking met hogere delen in Nederland. Als mogelijke bron wordt genoemd effluent uit RWZI's die op het oppervlaktewater worden geloosd. Groningen ontvangt als laaggelegen gebied veel van dit oppervlaktewaer. Interessant om dit mee te nemen in het onderzoek.	We voegen toe dat we ook monitoring uitvoeren in het aanvoerwater.	Paragraaf 7.10, pagina 68: Toevoegen "waaronder bijvoorbeeld het aanvoerwater".
184	Provincie Groningen	Blz. 112; 9.9 grondwaterbeheer, grondwateronttrekkingen De afspraak is gemaakt dat het waterschap ook het LGR gaat gebruiken voor de registratie van meldingen en vergunningen.	Het waterschap gebruikt het LGR niet. Wij rapporteren aan de provincie. De provincie voert de gegevens in het LGR in.	Geen.

185	Provincie Groningen	Paragraaf 9.9 Grondwaterbeheer Bij grondwaterbeheer wordt een overzicht van taken en verantwoordelijkheden gegeven. Daar worden weer andere termen gebruikt dan in het systeem van afwegingskader en categorieën. Misschien kan dat nog met elkaar in overeenstemming worden gebracht.	In de paragraaf over grondwaterbeheer hebben we een overzicht gegeven van de wettelijke taken en verantwoordelijkheden, terwijl we in hoofdstuk 3 meer over onze houding en ambitie spreken.	Geen.
186	Provincie Groningen	Blz. 113 Grondwatermeetnet Om goed inzicht te krijgen op effect van beregenen op het grondwatersysteem zetten we monitoringssysteem op. In het LGR is het mogelijk de hoeveelheid grondwateronttrekkingen te registreren. Dat kan onderdeel worden van het monitoringsprogramma.	Het waterschap gebruikt het LGR niet. Wij rapporteren aan de provincie. De provincie voert de gegevens in het LGR in.	Geen.
187	Provincie Groningen	Blz. 118 Biodiversiteit Er worden verbanden gelegd met akkerranden voor akkervogels; daarnaast ook: weidevogels Onnerpolder (zie opmerking bij blz 74).	Er is een verband tussen akkerranden en akkervogels. Voor weidevogels zie het antwoord op uw eerdere opmerking.	Geen.
188	Provincie Groningen	Blz. 136 Woldmeer Worden in dit nieuwe meer lessen getrokken uit de ervaringen in het Oldambtmeer, om waterplanten en recreatie beter te combineren (bijv. via zonering?)	Enkele jaren geleden is de monitoring naar onder andere de onderwaterplantengroei in het Woldmeer gestart. Dit en de ervaring die we opdoen bij, onder andere, het Oldambtmeer wordt gebruikt in de overleggen die het waterschap heeft met het projectbureau Meerstad. Het waterschap kan een voorstel doen over zonering, maar gaat daar niet over. Er moet nog bekeken worden of er een vaarwegbeheerder moet komen en wie dat wordt.	Geen.
189	Provincie Groningen	Blz. 137 Graag meer aandacht voor hydrologische maatregelen rond het Roegwold. Dit open moerasgebied dreigt te verbossen. Dit kan vertraagd worden door vergroting van de peildynamiek; hoe kan dat gerealiseerd worden in dit gebied?	Er is met Staatsbosbeheer intensief contact over het peilbeheer van dit gebied. Staatsbosbeheer is nu niet ontevreden of bezorgd over de huidige ontwikkeling van het Roegwold. Er zijn afspraken gemaakt over eventuele hogere peilen om bosontwikkeling tegen te gaan, maar dat wordt nu nog niet nodig geacht en zal alleen gebeuren na goed overleg, omdat dat niet ten koste mag gaan van eventuele broedgelegenheid.	Geen.
190	Provincie Groningen	Blz. 138 Anticiperen op binnendijkse verhoging van landbouwgrond (Oldambt): veel ecologische en hydrologische gevolgen; komt hiervan een integrale studie?	In de Pilot Ophogen Landbouwgronden (POL) kijken we alleen naar de juridische, technische en financiële aspecten van dit principe op kleine schaal (4 ha). Een opschaling hiervan zal inderdaad waarschijnlijk veel en breed effect hebben. Daarom is al het IBP-traject Vloed opgestart. Hierin wordt onderzocht of en hoe het principe van ophogen van landbouwgronden met zout baggerslib en het grootschalig rijpen van slib tot dijkenslib, kan worden uitgevoerd op grotere schaal. De provincie Groningen is de trekker van dit traject.	Geen.
191	Provincie Groningen	Blz. 148 Svp aandacht voor weidevogelgebied Onnerpolder zie opmerking bij blz. 74.	We verwijzen naar ons eerder gegeven antwoord.	Geen.
192	Provincie Groningen	Blz. 151 Risico droogval Ruiten Aa Op de Veluwe en in Brabant heeft men de ecologische schade van droogvallende beken al ervaren. Bij het wegvallen van wateraanvoer uit het IJsselmeer, dreigt ook droogval voor de Ruiten Aa. Kunnen er maatregelen getroffen worden om de ecologische schade van droogval te beperken (bijv door het realiseren van een paar diepe watergaten die als refugium in droge perioden zouden kunnen dienen?).	We hebben afspraken gemaakt met de provincie Groningen over de plek van de Ruiten Aa in de landelijke verdringsreeks, waarbij de Ruiten Aa in categorie 1 is geplaatst en dus de hoogste prioriteit heeft gekregen.	Geen.
193	Provincie Groningen	Algemeen Duidelijk breed ingezet plan, aanhakend bij veel actuele ontwikkelingen (droogte hitte veranderende maatschappij).	Dank u wel.	Geen.
194	Provincie Groningen	Algemene redactionele opmerking De versnippering van de doelen (die niet altijd doelen zijn) ontnemt het zicht op wat het waterschap gaat doen in de komende jaren. Het zijn heel veel woorden. Wat zijn de verschuivingen t.o.v. het vorige beheerplan.	Wat het waterschap gaat doen de komende jaren is te zien in de vele (concrete) maatregelen die zijn opgenomen. Meer op hoofdlijn zijn doelen en ambities bepaald en toegelicht.	Geen.
195	EOP Roswinkel	Wij van EOP Roswinkel hebben het voorontwerp waterbeheerprogramma bekeken en hebben hierover geen opmerkingen.	Dank u wel voor uw reactie.	Geen.
196	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Blz. 15 Graag schrijven: “Daarnaast zijn er vooral op en grenzend aan het Drents Plateau grote aaneengesloten bos- en natuurgebieden. Het Nationaal Park Drentsche Aa - van brongebieden in het zuiden tot de benedenloop in Groningen - Het beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa met zijn status als Nationaal Park en Nationaal Landschap is hiervan de belangrijkste vertegenwoordiger”.	Deze tekstaanpassing nemen we over.	Hoofdstuk 4, pagina 15: "Het beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa met zijn status als Nationaal Park" vervangen door "Het Nationaal Park Drentsche Aa - van brongebieden in het zuiden tot de benedenloop in Groningen -"
197	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Blz. 35/40 Waterconservering: Wat gebeurt er met de bestaande ontwateringsniveau van landbouwgronden. Zou dit niet structureel omhoog moeten? Hoe zorgen we ervoor dat de grondwatervoorraad structureel groter wordt in het totale Drentsche Aa-systeem. Is het slotenpatroon en de diepte daarvan buiten de beekdalen, zoals dat de afgelopen decennia is gerealiseerd, nog wel passend bij deze tijd...? En de natuurfunctie van het Nationaal Park Drentsche Aa ...	Het slotenpatroon ligt grotendeels buiten de natuurgebieden. Uit modelstudies is gebleken dat het weghalen van de sloten weinig effect heeft op het grondwater. Dit komt door de diepte van het grondwater ten opzichte van de slootdiepte (bodemhoogte), waardoor de sloten geen drainerende werking hebben op het grondwater.	Geen.
198	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Blz. 40 Beregenen uit grondwater is onder de huidige regelgeving beperkt (tot 10m³ /uur) toegestaan in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Deze beperking geldt niet voor het beregenen van kapitaalintensieve teelten. Het onttrekken van grondwater kan leidt tot verlaging van grondwaterstanden leiden. Dit kan heeft verdroging van beekdalen tot gevolg hebben , met kans op onomkeerbare schade aan de ecologische beekqualiteit (KRW) en ander beschermde natuurwaarden en een tekort aan oppervlaktewater voor drinkwater. Dit was in de droge zomers van 2018 en 2019 EN 2020 aan de orde. We gaan samen met betrokkenen kijken waar in de toekomst beregening uit grondwater mogelijk is zonder dat dit schade oplevert aan de natuur (zie paragraaf 6.3), aan de KRW-opgave of aan de drinkwaterwinning.	We passen de tekst over de gevolgen van het onttrekken van grondwater niet aan. De voorgestelde stelligheid over het effect van het onttrekken van grondwater in het algemeen moet nog uit onderzoek blijken. We voegen 2020 als droog jaar op meerdere plekken toe.	2020 benoemen als droog jaar, op meerdere pagina's.
199	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Niet alleen 2018 en 2019 waren droog. Ook 2020! Dus drie zomers achter elkaar. Dit vraagt om structurele maatregelen.	2020 als droog jaar wordt in de tekst opgenomen. Het vraagt inderdaad om maatregelen. Daarom is er in het WBP ook veel aandacht voor.	2020 benoemen als droog jaar, op meerdere pagina's.

200	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Kaart op blz. 52 Herstel beek Het tussengelegen traject rondom Ekehaar ontbreekt.....?! Terwijl stroomopwaarts wel maatregelen worden genomen.....?!	Door de provincie is het traject rond Ekehaar destijds niet als EHS gebied aangewezen. Voor de KRW hebben we als opgave de stukken die als EHS waren aangewezen opgenomen als hermeanderingsmaatregel en als gebied om water vast te houden. Het waterschap ziet ook dat het voor de ecologie beter zou zijn als het tussenliggende stuk rondom Ekehaar ook een meer natuurlijke inrichting zou krijgen. Daarvoor is het echter eerst nodig dat de provincie dit gebied rondom de beek een natuurfunctie geeft.	Geen.
201	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Blz. 142; 13.3 Graag toevoegen dat het Drentsche Aa-gebied in 2002 als Nationaal Park is aangewezen. + Omgevingsvisie Drenthe zet in op een robuust klimaatbestendig water- en natuursysteem geschikt voor drinkwaterwinning.	Dit voegen we toe.	Paragraaf 13.3, pagina 142: Toevoegen "Het Drentsche Aa gebied is in 2002 als Nationaal Park aangewezen." en "In de Omgevingsvisie Drenthe wordt voor dit gebied ingezet op een robuust en klimaatbestendig water- en natuursysteem, geschikt voor drinkwaterwinning."
202	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Blz. 143 Een deel van de kwetsbare Natura 2000 gebieden heeft last van verdroging. Om deze effecten tegen te gaan wordt er de provincie en natuurterreinbeheerders gestreefd naar vernatting van deze gebieden. Als waterschap HEBBEN WIJ DAAR OOK EEN VERANTWOORDELIJKHEID EN DE TAAK OM DE FUNCTIE NATUUR GOED TE BEDIENEN zijn we daar ook bij betrokken. Inmiddels....	We passen de tekst aan conform uw voorstel.	Paragraaf 13.3, pagina 143: "zijn wij daar ook bij betrokken" vervangen door "hebben wij daar ook een verantwoordelijkheid en de taak om de functie natuur goed te bedienen."
203	Nationaal Park Drentsche Aa ‘Van brongebied tot benedenloop’	Blz. 161 Tabel aangepaste normen voor de fysische chemie waterschap Hunze en Aa’s: Waarom wordt alleen de stikstofnorm voor Drentsche Aa niet aangescherpt tot 1,3 mg/l ?!	De norm van 1,3 mg N/l is de landelijke norm voor de meren. De landelijke norm voor de beken is 2,3 mg N/l. Momenteel bedraagt de norm voor stikstof voor de Drentsche Aa 2,2 mgN/l. De overgang naar de landelijke norm zou voor de Drentsceph Aa een verruiming van de norm betekenen. Dat willen we niet en daarom blijft voor de Drentsche Aa de huidige norm behouden	Geen.
204	Het Drentse Landschap	De items Anders omgaan met water, Water vasthouden en Wateraanvoer zoals die worden uitgewerkt in de reactie van Het Groninger Landschap zijn ook in de Drentse context van belang. We onderschrijven deze van harte. We vullen deze items in onze reactie aan met enkele Drenthe-specifieke overwegingen. Verder komen enkele overige onderwerpen aan bod.	Wordt ter kennisgeving aangenomen.	Geen.
205	Het Drentse Landschap	Het waterschap maakt duidelijk dat ze haar taken uitvoert in een veranderende omgeving en veranderend speelveld. Aangegeven wordt dat het belangrijk is ook de komende beheerperiode adequaat te anticiperen op deze veranderingen. Eén aspect daarvan is de klimaatverandering en de daarop gebaseerde wateropgaven die wateroverlast en watertekort moeten tegengaan, maar ook de waterkwaliteit op peil moeten houden. Dit in zowel landbouw-, natuur- als het stedelijk gebied. Aan deze wateropgaven wordt al jaren gewerkt, uitgaande van klimaatscenario’s van het KNMI. Deze klimaatscenario’s moeten steeds meer worden bijgesteld, zo lijkt het kijkend naar de afgelopen drie extreem warme en droge jaren. Deze laten zien dat klimaatverandering een steeds grotere impact krijgt, juist ook op het vlak van watertekort. Niet alleen in natuurgebieden maar ook op landbouwgronden en in het stedelijk gebied ontstaat droogteschade en daarmee economische schade. In terreinen van Het Drentse Landschap op het Drents plateau hebben door opeenvolgende jaren van droogte onder andere bossen, heide, veen- en venvegetaties maar ook beekdalgraslanden te lijden van de droogte, met afname van biodiversiteit als gevolg.	Wordt ter kennisgeving aangenomen.	Geen.
206	Het Drentse Landschap	Het geeft aan dat het nodig is te kijken naar mogelijkheden om wezenlijk anders om te gaan met het beschikbare water. Minder afhankelijkheid van de aanvoer van IJsselmeerwater is wat ons betreft belangrijk. In het voorontwerp wordt dit nog steeds als de meest kosteneffectieve manier van het op peil houden van de waterbeschikbaarheid genoemd, de vraag is hoe lang dit nog zo zal zijn. Zeker nu enkele jaren achtereen er zoveel water is aangevoerd dat de grenzen van waterbeschikbaarheid (2018, 2019) en de grenzen aan aanvoercapaciteit (bijplaatsen noodpompen in 2020) op sommige momenten in zicht dreigen te komen.	Daarom is er in het WBP ook nadrukkelijk aandacht voor het conserveren van water, optimalisatie van de waterverdeling, het efficiënt omgaan met water, beregenen uit grondwater en het beperken van het watergebruik.	Geen.
207	Het Drentse Landschap	Belangrijk lijkt het daarom om de mate van waterconservering in landbouw en natuurgebieden te vergroten en te kijken welke verdere bijdrage dat kan leveren aan vermindering van afhankelijkheid van wateraanvoer. Oftewel de balans tussen aanvoeren en conserveren van water verder te verschuiven naar waterconservering en zoeken naar nieuwe wegen en oplossingen op dit punt. Zicht op wat er feitelijk onttrokken wordt voor beregening en het heel terughoudend omgaan met beregening uit grondwater is daarbij wat ons betreft een belangrijk aandachtspunt om grondwaterstanden en grondwatervoorraad in en rond natuurgebieden op peil te houden dan wel te verbeteren.	In hoofdstuk 6 wordt toegelicht dat wij ook het belang van waterconservering zien en onderkennen en daar ook op inzetten. Via maatreglen 6.1.1 en 6.1.2 gaan we het inzicht vergroten in de watervraag en de noodzaak tot wateraanvoer. Bij het toestaan van beregening uit grondwater wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de verschillende functies en belangen, waaronder ook natuur. Het uitgangspunt dat we gehanteerd hebben is dat er geen schade mag optreden aan andere functies, zoals ook verwoord is in paragraaf 6.3. Daarnaast voegen we een nieuwe maatregel toe, gericht op grondwatervoorraad-beheer. We zoeken in ons peilbeheer naar een goede balans tussen water afvoeren en water vasthouden of conserveren. Dit laatste is de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden vanwege de toenemende droogte. Hierbij moeten wij de verschillende functies in ons beheergebied zo goed mogelijk bedienen. De verschillende functies stellen verschillende eisen aan het peilbeheer, waardoor niet altijd aan alle wensen voldaan kan worden.	Paragraaf 6.3, pagina 37. Toevoegen maatregel: "6.3.5 Onderzoek naar mogelijkheden grondwatervoorraad-beheer". Gereed in 2023.
208	Het Drentse Landschap	Waterconservering is niet alleen van belang in beekdalen en lagere gebieden, maar juist ook in de infiltratiegebieden op het Drents plateau. En het gaat daar niet alleen om de natuurgebieden maar juist ook om de landbouwgebieden waar naar onze mening winst kan worden geboekt. Met andere woorden, het verder vergroten van de sponswerking in de diverse watersystemen van Hunze en Aa’s. Een vraag daarbij is of in zekere mate, gedurende een zekere periode en op sommige plekken hogere winterpeilen kunnen bijdragen aan vergroting van de grondwateraanvulling. Met name op het Drents plateau liggen daar naar ons idee mogelijkheden. Samenvattend zal extra inspanning op het vlak van klimaatbestendig waterbeheer de komende beheerperiode nodig zijn om de soortenrijkdom en kwaliteit van de diverse (grond)watergebonden ecosystemen in het beheergebied van Hunze en Aa’s te behouden en waar nodig te herstellen.	Vasthouden van water heeft alleen langdurig effect in gebieden met een grote grondwaterbergingscapaciteit en een lange reactietijd zoals onder de Hondsrug. Daar hebben we al infiltratievoorzieningen aangelegd en zoeken we gericht naar plaatsen om er nog meer aan te leggen. In andere gebieden is het vastgehouden water snel weer weg. In eerder onderzoek is al aangetoond dat omzetten van naaldbos naar loofbos in grote hoge infiltratiegebieden tot een grotere aanvulling van het diepe grondwater leidt. Dit is onder de aandacht van Staatsbosbeheer en de provincie gebracht.	Geen.

209	Het Drentse Landschap	Een ander item is het tegengaan van veenoxidatie in nog resterende veenbodems. De afgelopen jaren zijn de mogelijkheden hiertoe onder andere rond Valthermond (bovenloop Hunzedal/Drentse veenkoloniën) onderzocht en verkend. In het Voorontwerp geeft het waterschap aan samen met de provincies te streven naar een strategie in 2024 voor aanpak van de veenoxidatie in de diverse aandachtsgebieden. Belangrijk wat ons betreft is dat voor het gebied Valthermond de komende beheerperiode er concrete maatregelen vanuit een integrale gebiedsanalyse tot stand komen en worden uitgevoerd. Dit niet alleen om wateroverlastproblemen te voorkomen maar ook bij te dragen aan reductie van CO2 en methaanemissie die in dit gebied nog altijd fors is. De tijd dringt op dit punt.	We zijn ons bewust van de urgentie van dit vraagstuk. Daarom zijn wij hier ook actief mee bezig en sporen we onze gesprekspartners aan om samen tot concrete maatregelen te komen. Samenwerking is zeer belangrijk omdat deze maatregelen in de volle breedte moeten worden gezien en inderdaad niet alleen vanuit de wateroverlastproblematiek.	Geen.
210	Het Drentse Landschap	In het Voorontwerp wordt aandacht besteed aan het terugdringen van effecten van gewasbeschermingsmiddelen op watergebonden ecosystemen. Wat ons betreft is die aandacht zeer terecht. Uiteindelijk komen (afbraakproducten van) deze gewasbeschermingsmiddelen ook in (natte) natuurgebieden terecht, al dan niet via het oppervlaktewater. Dit is onder meer gebleken uit metingen in het natuurgebied Gasterse duinen (Drentsche Aa) waar sporen van diverse stoffen zijn aangetroffen waaronder gewasbeschermingsmiddelen. Belangrijk uiteindelijk is om aan de bron maatregelen te nemen zodat het gebruik van middelen vermindert. De omvang van bijvoorbeeld doodgespoten graslanden in Drenthe in het voorjaar laat zien dat hier nog een flinke weg is te gaan voor de gezamenlijke organisaties, waaronder ook de provincie.	Wij onderschrijven deze aanpak. In het UPDA zijn we in een pilotgebied bezig met de aanpak van perceel emissie. Samen met het DAW project perceelemissie stellen we de boeren in staat om onkruid op een mechanische manier te bestrijden en het grasland mechanisch te vernietigen zonder gebruik van chemische middelen.	Geen.
211	Het Drentse Landschap	In par. 9.2 van het Voorontwerp komt beheer en onderhoud van waterlopen aan bod. Naast de gestelde functionele eisen wordt gesproken over het benutten van kansen voor natuur. Vanuit het oogpunt van gewenst herstel van biodiversiteit is dit van groot belang, zeker ook gezien de achteruitgang van soorten in het overwegend intensief agrarisch gebruikte beheergebied die zich ook nog in de afgelopen jaren heeft voorgedaan. Door natuurvriendelijke beheer van (taluds van) waterlopen, feitelijk blauw-groene lijnelementen en ecologische verbindingen in het landschap, kan het waterschap naast andere beheerders een groot verschil maken. Wij zouden graag zien dat het waterschap de komende beheerperiode verdere stappen zet op dit vlak. Een mogelijkheid is wellicht via het project Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit inbreng te leveren. Dit initiatief is gericht op het handen en voeten geven aan natuurinclusieve landbouw, waarbij gepoogd wordt water, natuur- en landschapsdoelen op bedrijfs- of particulier niveau te realiseren.	Verdere stappen op het gebied van optimalisatie van het beheer en onderhoud van onze watergangen vindt plaats via de jaarlijkse evaluaties met de onderhoudsdienst. Naast dit genoemde initiatief zijn er nog anderen die een beroep op ons doen. Wanneer wij worden gevraagd om hier een bijdrage aan te leveren, dan beoordelen we per project of en hoe we daaraan gaan bijdragen.	Geen.
212	Het Drentse Landschap	Hunze Naar aanleiding van de beschrijving van het watersysteem Hunze hebben we een vraag. Er is en wordt de komende jaren nog veel aan herinrichting van de Hunze gedaan. De afgelopen jaren is ook gesproken over een beheerplan voor het beekstelsysteem van de Hunze, maar dat is er voor zover ons bekend nog niet. We zijn benieuwd of in de komende beheerperiode een dergelijk beheerplan er komt. We denken er in het kader van de huidige samenwerking bij de diverse uitvoeringsprojecten graag over mee.	Voor onze beeksystemen wordt gewerkt aan onderhoudsbeheerplannen (OBP-beken) waarin we de beheeruitgangspunten en -afspraken beschrijven. Omdat de beken meestal door terreinen van terreinbeherende organisaties (TBO's) lopen, willen we die per beekstelsysteem met de desbetreffende TBO's opstellen. Samenwerking is cruciaal, omdat we in gezamenlijkheid de gewenste KRW- en natuurdoelen willen halen en de wateren en terreinen daarvoor duurzaam moeten beheren. Een OBP is niet in beton gegoten, maar zal een vlottend karakter hebben, waarbij met enige regelmaat zal worden getoetst of het nog voldoet. Voor de Hunze hebben we met u afgesproken dit gezamenlijk op te pakken. We hopen in 2021 een OBP gereed te hebben.	Geen.
213	Gemeente Midden-Groningen	In het Waterbeheerprogramma (WBP) 2021-2017 wordt uitgegaan van de kerntaken van het waterschap, samengevat in waterveiligheid, beschikbaarheid van water en de gezondheid en kwaliteit van water. Het belang van deze drie kerntaken voor het waterschap is evident en dit wordt helder, duidelijk en scherp verwoord in het WBP. Dat is vanuit het perspectief van het waterschap, als functionele democratie, ook begrijpelijk. De gemeente Midden-Groningen heeft als algemene democratie een bredere scope als het gaat om water. Voor de gemeente spelen ook recreatie, toerisme en ondernemerschap bijvoorbeeld een rol.	Dat begrijpen we en nemen we ter kennisgeving aan.	Geen.
214	Gemeente Midden-Groningen	Het WBP raakt een aantal waterlichamen in de gemeente Midden-Groningen, die een belangrijke recreatieve en toeristische functie vervullen in onze gemeente zoals het Zuidlaardermeer, het Winschoterdiep en het Schildmeer. Rondom waterlichamen spelen veel belangen. Het perspectief van het waterschap op de relatie tussen het beschermen van het watersysteem en deze andere belangen wordt duidelijk in de volgende passage uit het WBP: "Passend in de omgeving betekent ook dat de omgeving rekening houdt met de grenzen van het watersysteem. Een watersysteem kan niet eindeloos belast worden, in kwantitatieve en kwalitatieve zin. Afwenteling op het watersysteem moet zoveel mogelijk worden voorkomen." (p. 8). Het belang van het waterschap in de bescherming van het watersysteem is evident en heeft een logische centrale plek in het WBP. Echter, het maatschappelijke en economische belang van waterlichamen verdient volgens ons een evenredige plek in het WBP.	Naar ons idee houden we daar ook rekening mee, wordt er afgestemd en overlegd met de omgeving en komt dit ook voldoende aan bod in het WBP.	Geen.
215	Gemeente Midden-Groningen	Bestaand recreatief gebruik Vele wateren in onze gemeente hebben een belangrijke recreatieve en/of toeristische functie. Deze functie is vaak al vele decennia oud. Zo speelt recreatie op en rond het Zuidlaardermeer bijvoorbeeld al een rol vanaf de eerste helft van de 20e eeuw. Toerisme en recreatie is daarmee een belangrijk bestaand gebruik voor wateren in onze gemeente. Voor de gemeente Midden-Groningen is het van groot belang dat dit bestaande recreatieve gebruik wordt onderkend. Dit in het belang van onze inwoners en ondernemers. Dit bestaande recreatieve gebruik staat in onze optiek naast andere functies zoals natuur/ecologie. Uit het WBP maken wij echter op dat het behalen van de KRW-doelen wordt geprioriteerd ten opzichte van andere doelen, ambities en functies. Wij zijn daar bezorgd over en wel in het bijzonder als het gaat om schoner water en plantengroei.	De KRW richt zich op een goede waterkwaliteit met onderwaterplanten in de ondiepe delen van meren en kanalen, natuurlijke oevers en een gevarieerde visstand. Wij houden bij het vaststellen van de KRW-doelen rekening met alle functies, ook met recreatie. Daarom is voor het Zuidlaardermeer ook niet uitgegaan van volledige bedekking met waterplanten.	Geen.

216	Gemeente Midden-Groningen	<i>Waterplanten</i> Het waterschap zet voor de waterlichamen in onze gemeente in op helderder water, wat een stimulerende werking op de waterplantengroei kan hebben. Excessieve groei van waterplanten kan een sterke belemmering zijn voor de recreatievaart. Hoewel in het WBP wordt aangegeven dat in de doelen en maatregelen voor de waterlichamen rekening wordt gehouden met waterplantengroei, komt niet naar voren hoe dit gemonitord wordt en wat er gedaan wordt wanneer waterplanten belemmerend werken voor bijvoorbeeld de recreatievaart. Vanuit het gemeentelijk perspectief van recreatie en toerisme is een eventuele (excessieve) waterplantengroei ongewenst. De gemeente roept het waterschap dan ook op in het WBP meer aandacht te besteden aan de excessieve groei van waterplanten en de effecten daarvan op de recreatievaart. Daarbij zien we graag dat het waterschap in het WBP 2021-2027 maatregelen opneemt zoals het monitoren van plantengroei en beheermaatregelen zoals maaien. Indien het recreatieve gebruik belemmerd wordt door plantengroei, moet het waterschap maatregelen nemen, zoals maaien.	Een goede waterkwaliteit met onderwaterplanten in de ondiepe delen van meren en kanalen draagt ook bij aan de recreatieve functies van deze wateren. Monitoring van onderwaterplantengroei is onderdeel van onze reguliere ecologische monitoring. Wij hebben inmiddels goede ervaringen opgedaan bij, onder andere, het Oldambtmeer. Hier wordt in samenwerking tussen gemeente, waterschap, provincie en recreatieondernemers gewerkt aan een goede balans tussen een goede waterkwaliteit en ecologie en het zoveel mogelijk beperken van overlast door excessieve groei van onderwaterplanten. Op dit moment is dit elders niet aan de orde, maar wij vertrouwen erop dat als dit elders ook aan de orde komt, hier ook de bereidheid is om gezamenlijk tot oplossingen te komen.	Geen.
217	Gemeente Midden-Groningen	Uiteraard hecht de gemeente ook belang aan kwalitatief goed en schoon water, maar het bestaande gebruik moet niet vergeten worden en ondergeschikt gemaakt worden aan KRW-maatregelen. Omdat recreatie in tegenstelling tot natuur/ecologie niet in wetgeving of richtlijnen is vastgelegd is het een taak van alle belanghebbenden hier blijvende aandacht voor te hebben. In deze zienswijze staat verder het Zuidlaardermeer centraal, aangezien hier maatregelen worden uitgevoerd ter compensatie van de bodemdaling door aardgaswinning, waarbij ingezet wordt op een integrale gebiedsontwikkeling, zoals vastgelegd in het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer (IMZ).	Zoals eerder aangegeven hebben we hier aandacht voor en nemen de verschillende belangen en functies in een gebied mee in onze afwegingen.	Geen.
218	Gemeente Midden-Groningen	Recreatie en toerisme Zuidlaardermeer Voor de gemeente Midden-Groningen is het Zuidlaardermeer een essentieel onderdeel van de recreatieve en toeristische sector, naast dat het een belangrijk natuurgebied is. Het recreatieve verleden op en rond het meer is sterk verweven met het bestaande gebruik van het meer. De ondernemers rond het meer en de inwoners van de gemeente hechten grote waarde aan de recreatieve functie van het meer. Het bestaande gebruik zou daarom het vertrekpunt moeten zijn voor het WBP.	Recreatie is echter niet de enige functie van het meer. Het meer heeft ook een functie voor de veiligheid als waterberging, een natuurfunctie als Natura 2000 gebied, Vogelrichtlijn gebied en heeft te maken met de Kaderrichtlijn Water als oorspronkelijk natuurlijke gebied. Daarnaast moet rekening gehouden worden met omliggende landbouw en stedelijk gebied. Het is niet mogelijk om maar één functie als vertrekpunt te nemen. Het gaat hier om een afweging van functies en een goede balans tussen de verschillende belangen.	Geen.
219	Gemeente Midden-Groningen	<i>Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer</i> In de periode 2018-2019 heeft onze gemeente geparticipeerd in een door het waterschap getrokken proces om te komen tot een Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer (IMZ). Eind 2019 is het IMZ vastgesteld door het waterschapsbestuur. Tot onze verbazing wordt het IMZ niet of nauwelijks genoemd in het WBP en dat is voor de gemeente een grote teleurstelling. Het kan niet zo zijn dat gemaakte visies en afspraken uit het IMZ verloren gaan in het WBP. Zeker ook omdat hierin voor toerisme en recreatie belangrijke maatregelen zijn opgenomen. In het IMZ is de wens uitgesproken om het recreatieve karakter van het meer te verbeteren en de belevingswaarde van het meer vanaf de wal te vergroten. Echter, in de door het waterschap geformuleerde maatregelen komt het beheer en behoud van het bestaande recreatieve gebruik niet of nauwelijks aan bod, zoals in het geval van waterplanten en de compensatie voor de bodemdaling. Dat beschouwt de gemeente als een grote omissie.	Het Integraal Maatregelplan Zuidlaardermeer is een plan waarin in samenwerking tussen regiopartijen maatregelen zijn geformuleerd om het Zuidlaardermeer aantrekkelijker te maken en aan gewenste doelen te laten voldoen. De maatregelen zijn voor zover deze onder de verantwoordelijkheid van het waterschap vallen onderdeel van het WBP. Deze zijn echter op hoofdlijnen beschreven en worden in deelprojecten uitgewerkt en zo mogelijk gerealiseerd. De samenwerking en afstemming met de betrokken partijen is daarbij een belangrijk uitgangspunt. Beheer en onderhoud van de waterlichamen wordt afgestemd op de functies, zoals ook is uitgelegd in paragraaf 9.2. In de verdere uitwerking van de maatregelen wordt, zoals daarbij afgesproken, ook het vereiste beheer uitgewerkt. Om de gevolgen van de bodemdaling zodanig in beeld te krijgen dat hiervoor een claim richting de bodemdalingscommissie kan worden opgesteld, is in het kader van het IMZ afgesproken dat dit in de uitwerking van de daarvoor in aanmerking komende deelprojecten wordt uitgewerkt In het WBP zullen we het IMZ benoemen. De tekst wordt hierop aangepast.	Paragraaf 7.4, pagina 53: Toevoegen "Samen met gebiedspartners hebben we een Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer (IMZ) opgesteld, om het Zuidlaardermeer aantrekkelijker te maken en aan de gewenste doelen te laten voldoen." Paragraaf 10.5, pagina 121: Toevoegen "Dit is ook opgenomen in het IMZ, dat in samenwerking met gebiedspartners is opgesteld en wordt uitgevoerd."
220	Gemeente Midden-Groningen	<i>Compensatie bodemdaling</i> In paragraaf 10.5 op pagina 122 staat vermeld dat de maatregelen ter compensatie van de bodemdaling in 2027 zijn uitgevoerd. In de tekst staat echter niets vermeld over deze maatregel: peilverlaging. Er wordt ook geen aandacht besteed aan de consequenties van deze maatregel op onder andere de vaarrecreatie.	Wanneer voor de Eemskanaal-Dollardboezem een peilbesluit wordt voorbereid dan is ook de vaarrecreatie onderdeel van de afwegingen.	Geen.
221	Gemeente Midden-Groningen	Het verlagen van het peil op het Zuidlaardermeer schaadt het bestaande recreatieve gebruik van het meer. Het waterpeil wordt meer verlaagd dan noodzakelijk is voor de bodemdaling, waardoor het meer minder diep wordt. De gemeente stelt dat het waterschap deze schade moet compenseren. Voor de gemeente is het daarom onbegrijpelijk dat er in het WBP niks staat vermeld over de effecten en het onderzoek naar de bevaarbaarheid dat in 2020/2021 door de gemeente, in samenwerking met de gebiedspartners, waaronder het waterschap, wordt uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek moet duidelijk worden in welke mate de vaarrecreatie geschaad wordt. Oftewel, de gemeente meent dat het waterschap een proactieve houding moet aannemen in het compenseren van de schade aan het bestaande gebruik van het meer als gevolg van de peilverlaging. Het is aan het waterschap om deze compensatie vorm te geven.	De peilverlaging is gericht op een veilige situatie in de volledige Eemskanaal-Dollardboezem. In de inrichtingsplannen voor het Zuidlaardermeer wordt rekening gehouden met bodemdaling en de belangen die daardoor geraakt worden, waaronder de recreatie. Afhankelijk van de uitkomst zal duidelijk worden in hoeverre er hier directe verantwoordelijkheid van het waterschap is.	Geen.
222	Gemeente Midden-Groningen	<i>Blauwalg</i> Het is voor de gemeente prettig om te lezen dat het waterschap de blauwalgproblematiek bij de zwemlocatie Meerwijk onderkent. Ook waardeert de gemeente het dat het waterschap hier nader onderzoek naar doet. Maatregelen kunnen vervolgens al samenwerkend worden genomen. Op dit punt blijft de gemeente daarom graag nauw betrokken. Het thema blauwalg laat zien dat de belangen van het waterschap en de gemeente dicht bij elkaar kunnen liggen. Deze samenwerking zet de gemeente daarom ook graag voort in bovenstaande thema's.	Dank u wel voor de waardering. Het waterschap waardeert de samenwerking ook.	Geen.

223	Gemeente Midden-Groningen	<i>Fosfaatnorm</i> In het WBP komt niet eenduidig naar voren wat de toestand van het Zuidlaardermeer is met betrekking tot de fosfaatnorm. Op pagina 60 en 61 staat aangegeven dat de fosfaatnorm niet gehaald wordt, terwijl uit de figuur op pagina 62 blijkt dat de norm wél wordt gehaald. In de watersysteembeschrijving staat vervolgens dat de fosfaatnorm nét wordt gehaald. Kortom, over dit punt komt geen duidelijkheid. Voor de gemeente is het belangrijk dat deze duidelijkheid er wel komt.	De fosfaatnorm van het Zuidlaardermeer wordt het ene jaar net wel gehaald en het andere jaar net niet. In de officiële toestand van 2020 (gemeten getallen tot en met 2019) wordt de fosfaatnorm net gehaald. We passen dit in het rapport aan.	Paragraaf 7.7, pagina 60, verwijderen: "het Zuidlaardermeer".
224	Gemeente Midden-Groningen	Conclusie Voor de gemeente komen de belangen voor recreatie en toerisme te weinig tot uiting in het huidige WBP. "Het watersysteembelang moet integraal onderdeel zijn van de afwegingen binnen ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. Dit is geen vrijblijvende afweging. Wij verwachten dat onze omgevingspartners het watersysteembelang serieus nemen." (p. 9). Zoals het waterschap haar belang graag als integraal onderdeel van het afwegingskader ziet, ziet de gemeente haar belang graag op eenzelfde wijze terugkomen. Dat leidt tot de volgende uitgangspunten van de gemeente ten aanzien van het WBP waarop wij een reactie van het waterschap willen ontvangen: • Het bestaande (recreatieve) gebruik moet het vetrekpunt zijn voor wateren in onze gemeente; • Het waterschap moet de groei van waterplanten monitoren en beheren (maatregelen nemen) ter bescherming van het bestaande recreatieve gebruik van alle wateren in onze gemeente; • Het waterschap moet de schade aan het bestaande gebruik door het verlagen van het peil op het Zuidlaardermeer compenseren; • Er moet helderheid komen over het wel of niet halen van de fosfaatnorm voor het Zuidlaardermeer in de huidige situatie.	Zie voorgaande antwoorden.	Geen.
225	Gemeente Borger-Odoorn	Het is een goed uitgewerkt en breed opgezet programma over meerdere disciplines. Onze complimenten daarvoor. Hieronder volgen een aantal opmerkingen van ons op het programma:	Dank u voor het compliment.	Geen.
226	Gemeente Borger-Odoorn	Blz. 77: waterkwaliteit overige wateren Graag horen wij via het regulier overleg de resultaten en ecologische ambities van deze wateren in onze gemeente, zodat wij eventueel het beheer van naastgelegen terreinen kunnen afstemmen.	We gaan contact opnemen met alle gemeenten. De ambitie voor de waterkwaliteit van de wateren in de gemeenten wordt door de gemeenten bepaald, omdat dat afhangt van de functie en het gebruik van de wateren. Het waterschap is hierin niet bepalend of sturend.	Geen.
227	Gemeente Borger-Odoorn	Blz. 102-103: paragraaf 9.4: Beheer van exoten In het rijtje missen wij de Japanse Duizendknoop. Wellicht nu nog niet zo’n probleem voor het waterschap maar de plant verspreid zich razendsnel en is na vestiging heel moeizaam weg te krijgen. Lastiger dan bijvoorbeeld Reuzenbalsemien of bereklauw. Wij zijn benieuwd naar de aanpak in de praktijk. Graag willen wij meedenken over een gezamenlijke strategie.	De Japanse duizendknoop staat inderdaad niet in het rijtje van exoten. Enerzijds omdat de plant niet is opgenomen op de Unie-lijst van invasieve exoten en anderzijds omdat er nog niet echt een methode is om de plant blijvend te verwijderen. Binnen het beheergebied van het waterschap komen op veel plekken wel Japanse (en andere) duizendknopen voor. We volgen de landelijke ontwikkelingen (zowel biologisch als mechanisch) op de voet en voeren ook kleinschalige pilots uit om ervaring op te doen. Wij nodigen u van harte uit voor een gesprek, om u meer te vertellen over onze aanpak en praktijkervaringen van het beheer van exoten, om ervaringen te delen en verder na te denken over de strategie.	Geen.
228	Gemeente Borger-Odoorn	Blz. 118: paragraaf 10.2: Biodiversiteit Het is enigszins onduidelijk wat het waterschap verstaat onder biodiversiteit. Welke maatregelen worden nu al uitgevoerd ter bevordering van de biodiversiteit en waar worden deze toegepast? Wij stellen het op prijs dat de gemeente Borger-Odoorn als partner bij het opstellen en afstemmen van de biodiversiteitsvisie 2022 wordt betrokken.	De beleidsvisie biodiversiteit is eind 2020 opgesteld. Hierin wordt omschreven wat wij nu al doen ter bevordering van de biodiversiteit. Deze beleidsvisie is vooral gericht op de biodiversiteit gerelateerd aan de eigen taken en assets. In 2022 wordt een bijbehorend maatregelenplan opgesteld. Het is nu nog niet duidelijk hoe wij andere partijen hierbij gaan betrekken. Maar samenwerking met verschillende partijen binnen dit thema ligt voor de hand.	Paragraaf 10.2, pagina 118, maatregel 10.2.1 aanpassen : "beleidsvisie en" verwijderen.
229	Gemeente Borger-Odoorn	Blz. 90 Hier wordt voor de aanpak van de veenoxidatie de samenwerking met de provincie genoemd. Vermelding van gemeenten is hier wellicht op zijn plaats gezien de betrokkenheid van onze gemeente bij het pilot-gebied rond Valthermond.	We zijn het met u eens en voegen dit toe.	Paragraaf 8.2.3, pagina 90, toevoegen: "en gemeenten".
	ALGEMEEN BESTUUR			
230	Fractie Natuur / Terreinbeherende Organisaties	Het omgaan met de peilen We zien dat er in de winter gekozen wordt de peilen laag te zetten en in de zomer zo hoog mogelijk. Dit is een tegennatuurlijke situatie. De normale situatie is hoge peilen in de winter die dan richting de zomer uitzakken. Daarop is de natuur ook ingesteld. Graag zien wij een minder technische (gekunstelde) omgang met de peilstanden. Hoger in de winter en ruimte voor lager in de zomer. Dit uiteraard met begrip dat natte voeten en waterbeschikbaarheid ook elementen zijn om rekening mee te houden, maar dat dat niet het enige belang is. Zo kan inlaten van gebiedsvreemd water beperkt worden.	Ons peilbeheer is gericht op het bedienen van de gebruiksfunctie. Een groot deel van ons beheergebied heeft de functie landbouw. Deze functie stelt bepaalde eisen aan het peilbeheer, onder andere een laag peil in de winter en een hoog peil in de zomer. De functie natuur stelt andere eisen aan het peilbeheer. Wij wegen in onze peilbesluiten alle belangen in een bepaald gebied zo goed mogelijk af. Hierbij houden we rekening met een zo goed mogelijke balans tussen water afvoeren en water vasthouden. Bij het vaststellen van peilbesluiten hebben belanghebbenden de mogelijkheid om bezwaar te maken en/of in te spreken.	Geen.
231	Fractie Natuur / Terreinbeherende Organisaties	Grondwater Grondwater, en met name het freatisch grondwater is van belang voor de natuur, voor de waterbeschikbaarheid in onze beken. Toch lijkt het er op dat er niet alleen steeds meer beregend wordt, maar dat daarbij ook steeds meer een verschuiving plaatsvindt van beregenen uit oppervlaktewater naar beregenen uit grondwater. En dat terwijl we lang niet altijd weten wat de effecten daarvan op langere termijn zijn. Er komen steeds meer ‘kleine’ onttrekkingen die zich vooral onttrekken aan het zicht op de hoeveelheid gebruikt grondwater. Vele onttrekkingen van 10 m3 maken samen ook een heel grote onttrekking. Kijk wat op de middellange termijn noodzakelijk is om het goed te reguleren. Het waterschap moet als de waterautoriteit de regie nemen over zowel het oppervlaktewater als het grondwater!	Om hier op een goede manier mee om te gaan en goed gefundeerde afwegingen te kunnen maken hebben we een aantal maatregelen opgenomen die ons inzicht hierin zullen vergroten, zoals maatregel 6.1.1, 6.3.1, 6.5.4 en we nemen nieuwe maatregelen op zoals 6.3.4, 6.3.5 en 6.3.6.	Paragraaf 6.3, pagina 37. Toevoegen maatregelen: "6.3.4 Onderzoek naar het effect van grondwateronttrekking voor beregening in de watersystemen Veenkoloniën en Westerwolde" Gereed in 2023. "6.3.5 Onderzoek naar mogelijkheden grondwatervoorraad-beheer" Gereed in 2023. "6.3.6 Voorstel uitwerken voor het in beeld brengen van de totale grondwateronttrekking ten behoeve van beregening" Gereed in 2023.

232	Fractie Natuur / Terreinbeherende Organisaties	Kwaliteit oppervlaktewater We maken ons zorgen over ongewenste stoffen in het oppervlaktewater. Waaronder bestrijdingsmiddelen die als diffuse emissie in het water komen. Zet in op het voorkomen van het afstromen van bestrijdingsmiddelen, niet alleen door het subsidiëren van akkerranden, maar ook door meer voorlichting over de mogelijkheden dit te voorkomen en intensivering van het toezicht. En, gezien het grote belang van voorkomen van bestrijdingsmiddelen in het grond- en oppervlaktewater, gebruik zelf dit soort middelen niet en sta deze middelen ook niet toe op gronden in ons eigendom, ongeacht de gebruiker daarvan.	Het is sinds 2017 verboden om bestrijdingsmiddelen te gebruiken buiten de landbouw. Dit verbod geldt ook voor derden die gebruik maken van onze gronden. Sinds 2018 is de capaciteit uitgebreid ten behoeve van voorlichting en handhaving in de landbouw.	Geen.
233	Fractie Natuur / Terreinbeherende Organisaties	Invasieve exoten De wijze van beheer van de watergangen heeft invloed op de verspreiding van invasieve exoten. Via het water kan bijvoorbeeld de Japanse Duizendknoop zo verder op rukken. Kijk met welke partners afspraken gemaakt kunnen worden om deze verspreiding te voorkomen.	We proberen het verspreiden van exoten via ons beheer zoveel mogelijk tegen te gaan. Zo worden er in sommige wateren waar veel exoten voorkomen drijvende schermen geplaatst ter voorkoming van verspreiding. Met betrekking tot onder andere de Japanse duizendknoop (en andere duizendknopen) volgen we de landelijke ontwikkelingen (zowel biologisch als mechanisch) op de voet en voeren we ook kleinschalige pilots uit om ervaring op te doen. Waar nodig maken we afspraken met partners om verspreiding te voorkomen.	Geen.
234	Fractie Natuur / Terreinbeherende Organisaties	Ambitie Op veel plekken in het voorontwerp staan goede ambities waar we van harte mee in kunnen stemmen. Of het nou gaat om de veenoxidatie of de realisatie van meandering gaat. Een ambitie die Hunze en Aa's al langere tijd uitstraalt. Echter wat we ook zien is dat er in de realisatie van die ambitie een afhankelijkheid zit van andere partners. Partners die niet altijd dezelfde urgentie voelen. Wordt als waterschap agenda zettend! Draag de ambitie uit. Draag de urgentie uit. En laat meer zien en horen waar de belemmeringen zitten. Spreek vanuit onze agenda de (bestuurlijke) partners aan op hun deel van de te nemen maatregelen. Als de waterautoriteit kun en mag je duidelijk maken wat er moet!	Daar waar het onze kerntaken betreft doen we dit. Bijvoorbeeld door in hoofdstuk 6 te benadrukken dat er grenzen zijn aan de aanvoer van zoetwater en dat dit ruimtelijke gevolgen heeft. Uw zorg komt ook in het Coalitieakkoord aan de orde en hier is aandacht voor.	Geen.
235	Fractie Natuur / Terreinbeherende Organisaties	Samenwerking met de terreinbeherende organisaties We delen veel ambities. We hebben ook belang bij een goede uitvoering van de maatregelen. Graag willen we een gezamenlijk gesprek kijken hoe het waterschap bij kan dragen aan de natuuropgave en de natuurorganisaties aan de waterschapsopgave. Daarom bij deze de uitnodiging om op korte termijn een bijeenkomst te houden met de beide landschappen, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer met als doel dat waar het kan/waar we eenzelfde ambitie hebben we elkaar versterken. Denk daarbij aan invasieve exoten, lobby bij de provincies, afstemmen beheer, vasthouden water, etc.	Er is een regulier bestuurlijk overleg met de natuur- en milieuorganisaties, waarin deze punten besproken kunnen worden.	Geen.
236	Fractie Water Natuurlijk	Over het algemeen zijn wij positief over het stuk. Veel aandachtsgebieden die wij als partij belangrijk vinden staan er in, zoals klimaatverandering, duurzame watersystemen, energietransitie, biodiversiteit, KRW en recreatief medegebruik. Een aantal ambities en maatregelen die aangekondigd worden, zijn naar onze smaak nog aan de voorzichtige kant. Daar staat tegenover dat het waterschap de genoemde ambities ook waar moet kunnen maken. Dat men dan voorzichtig is, is ook weer te verklaren. Wij zijn ook positief over hoe er in de watervisie wordt gesproken over de rol die het waterschap kan spelen bij het verbinden van natuurgebieden, recreatie, landschappelijke ontwikkeling, het verfraaien van woongebieden en energieprojecten. Daarnaast vinden wij het verstandig dat door het waterschap grenzen aan de uitvoering van de opgaven worden gegeven, bijvoorbeeld ten aanzien van de aanvoer van zoet water.	Dank u wel.	Geen.
237	Fractie Water Natuurlijk	Hoofdstuk 3 "Uitgangspunten voor onze manier van werken" In hoofdstuk 3 wordt in termen van houding (wat is het nu) en ambitie (wat streven wij na) beschreven wat voor overheidsorganisatie het waterschap in de komende periode wil zijn bij de uitoefening van haar taken en bevoegdheden. Wanneer we kijken naar de Waterwet, dan zien we dat het waterschap als waterbeheerder de overheidszorg moet uitvoeren die gericht is op het behalen van de volgende drie doelstellingen: 1. Voorkoming en waar nodig beperking van overstromingen, wateroverlast en waterschaarste, in samenhang met 2. bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van watersystemen en 3. vervulling van maatschappelijke functies door watersystemen. Deze drie onderdelen behoren derhalve tot onze wettelijke taak. Waar het gaat om het vervullen van de maatschappelijke functies moet dit volgens de Grondwet gericht zijn op bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu. De in de Inleiding van hoofdstuk 10 postgevatte gedachte dat bijvoorbeeld opgaven op het gebied van duurzaamheid, biodiversiteit, recreatief medegebruik, of cultuurhistorisch erfgoed, niet zouden behoren tot onze overheidszorg, lijkt ons daarom te berusten op een wel zeer beperkte opvatting van de taken en bevoegdheden van het waterschap. Wij geven in overweging om de inleiding van dat hoofdstuk daarom aan te passen zodat het in lijn kan worden gebracht met de eerste alinea uit hoofdstuk 11 en de visie zoals genoemd in het coalitieakkoord.	In beide hoofdstukken is het goed verwoord. De genoemde opgaven op het gebied van duurzaamheid, biodiversiteit etc. maken geen onderdeel uit van de kerntaken van het waterschap, maar worden opgepakt vanuit de maatschappelijke functies van watersystemen. De mate waarin dit gebeurt is gebaseerd op bestuurlijke keuzes hierin.	Geen.

238	Fractie Water Natuurlijk	U beschrijft verder een afwegingskader met een afgebakende taak toegepast op vijf categorieën. Wij vragen ons af of het niet veel logischer en consistent er zou zijn om naar buiten te treden met steeds dezelfde houding en ambitie, ongeacht de categorie. In de visie van zowel Water Natuurlijk alsook de overige coalitiepartijen is Hunze en Aa's immers een "actief participierend waterschap". Daarbij is het bewust investeren in maatregelen van derden een reële optie indien deze maatregelen een positief effect hebben op onze doelen. Als waterschap zou er bereidheid moeten zijn om een actievere houding aan te nemen en beperkte risico's te nemen waar het gaat om innovatieve pilots of experimenten. Daarbij kan het volgens Water Natuurlijk ook gaan om omgevingsinitiatieven. Verderop in onze reactie zullen we daar aanvullend nog iets over zeggen. Het spreekt voor ons voor zich dat de omgevingsgerichte houding die het waterschap volgens het afwegingskader zou moeten nastreven, altijd tot gevolg heeft dat maatschappelijke ontwikkelingen (categorie 4) in de gaten worden gehouden. Derhalve vinden we dit meer een uitgangspunt dat bij de watervisie uit hoofdstuk 2 zou passen.	We hebben bewust gekozen voor het opnemen en toepassen van een afwegingskader, om juist het onderscheid tussen verschillende vraagstukken en thema's duidelijk te maken. De uitgangspunten van het Coalitieakkoord hebben we als leidraad gehanteerd om positie te bepalen, bijvoorbeeld met betrekking tot het investeren in maatregelen van derden. Het omgevingsgerichte komt ook terug in de Watervisie, in het onderdeel "passend in de omgeving".	Geen.
239	Fractie Water Natuurlijk	Veenoxidatie Veenoxidatie komt als onderwerp in diverse hoofdstukken ter sprake, en staat al bijna tien jaar onafgebroken op de bestuurlijke agenda bij het waterschap. Het onderwerp is daarbij steeds gekoppeld geweest aan het thema "Wateroverlast", en ook in het Voorontwerp is dat opnieuw het geval. Daarmee wordt het probleem naar onze mening ernstig tekort gedaan. Er is in ons beheergebied op diverse sprake van forse bodemdaling door de veenoxidatie. Hierbij komt heel veel CO₂ vrij. Een van de klimaat doelstellingen waar wij als waterschap ook rekening mee hebben te houden, is echter vermindering van de CO₂ uitstoot. Het zou goed zijn om dit aspect prominenter te benoemen, ook vanwege de rol, ambities en verplichtingen van andere betrokken overheden. In het coalitieakkoord is opgenomen dat het stand-still beginsel wacht op concrete maatregelen waarbij peil-volgt-functie ter discussie staat. De provincies moeten nadrukkelijk worden gevraagd om hierover een besluit te nemen zodat de rechtszekerheid voor grondeigenaren gewaarborgd is. Gelet op de steeds nijpender worden problematiek zou het verstandig zijn om waar mogelijk al eerder dan 2024 te komen met een strategie voor de aanpak van veenoxidatie.	Wij onderkennen de urgentie van de veenoxidatieproblematiek zeker. Met de kartering van de pilotgebieden is dit nadrukkelijk onder de aandacht gebracht en in de pilot Vathermond trachten we een strategie te bepalen om de problematiek mee aan te pakken. Provincies en gemeenten hebben hierin de mogelijkheid en taak uitspraken te doen over functies en bestemmingen. Daarvan zijn wij als waterschap afhankelijk; wij kunnen zelf geen functieverandering bewerkstelligen. Binnen de provincie Groningen starten we binnenkort ook met het ontwikkelen van een strategie voor de aanpak van veenoxidatie. Als door uitvoering van de te ontwikkelen strategieën de veenoxidatie wordt tegengegaan, heeft dit een positief effect op de CO₂-uitstoot. Wij hebben geen concrete doelen op dit punt geformuleerd. De verantwoordelijkheid voor het verkleinen van de CO₂-uitstoot vanuit veenoxidatie ligt primair bij de provincies.	Geen.
240	Fractie Water Natuurlijk	Biodiversiteit Wij zijn benieuwd of de aanstaande nota Biodiversiteit nog verwerkt wordt in het definitieve Waterbeheerplan. Er staan nu in de betreffende paragraaf 10.2 nog weinig acties. Het raakt aan heel veel watertaken en thema's. Als waterschap kunnen we hier echter het verschil maken door middel van integraal beleid waarbij waterkwaliteit niet geïsoleerd is van de oever en het aangrenzende land. Ook op onze eigen assets kunnen we nog veel doen aan biodiversiteit, denk aan bloemrijke kaden. In het coalitieakkoord is beschreven dat biodiversiteit bijvoorbeeld door natuur inclusieve landbouw wordt behouden en versterkt, en dat het waterschap samen met de landbouw naar de mogelijkheden moet kijken om ruimte te creëren voor duurzame landbouw. Wat Water Natuurlijk betreft zou het waterschap in samenwerking met de gemeentes ook in meer stedelijk gebied de aanleg van natuurlijke en bloemrijke oevers moeten bevorderen, waardoor het water in de bebouwde omgeving van een stad of dorp ook een aantrekkelijk en aangenaam element vormt. Dit kan niet alleen de biodiversiteit vergroten, maar ook het ruimtelijk beeld en de leefomgeving van mensen zullen hierdoor positief veranderen.	Ten tijde van het opstellen van deze reactienota wordt er nog gewerkt aan de beleidsvisie Biodiversiteit. Nadat de beleidsvisie in het bestuur is geweest kan de tekst over biodiversiteit aangevuld worden. In het definitieve WBP wordt dit meegenomen. Natuurlijke oevers in stedelijk gebied betreft een invulling van de ruimte en is daarmee een taak van gemeenten. Wij adviseren wel over de inrichting. Bij het overleg met de gemeenten over de waterkwaliteit in stedelijke gebieden zal dit zeker worden meegenomen (zie paragraaf 7.14 Overige wateren).	Geen.
241	Fractie Water Natuurlijk	Duurzaamheid en innovaties Wij zijn blij met de aandacht in het waterbeheerprogramma voor duurzame kansen en circulaire economie. Water Natuurlijk vindt het belangrijk dat het waterschap zelf duurzaam werkt. Binnen dit thema liggen mooie uitdagingen: - Onderzoek en samenwerking met het bedrijfsleven zijn nodig om te komen tot energiezuinige en schonere zuiveringstechnieken en het terugwinnen van grondstoffen. - Samen met lokale energiepartners kan gezocht worden naar toekomstige mogelijkheden om zelf schone energie op te wekken, zoals aquathermie (warmte uit afvalwater). - Ook zuinig gebruik en hergebruik van water vragen om innovaties. Ook zijn innovaties nodig om vervuiling aan de bron terug te dringen. Waar het gaat om het enkele bepalen van de ambities op het gebied van microverontreinigingen, en dan in het bijzonder microplastics en medicijnresten, denken wij dat 2024 daarvoor rijkelijk laat is. De ambities zouden wat ons betreft uiterlijk bij de start van het nieuwe waterbeheerprogramma bekend moeten zijn.	Ons huidige duurzaamheidsbeleid is benoemd in het WBP. We stellen in 2021 nieuw duurzaamheidsbeleid op, waarin we de door u aangegeven punten meenemen. Het jaartal 2024 is gebaseerd op timing van de metingen en technieken. We willen de onderzoeken afwachten om een reële ambitie te kunnen bepalen. Het is niet mogelijk om dat al in 2021 te doen.	Geen.
242	Fractie Water Natuurlijk	Duurzaam waterbeheer Droogte en extreme neerslag zullen ook in de periode 2022-2027 een grote rol van betekenis spelen. Meer dan ooit zal het lastig gaan worden om de balans te vinden tussen water vasthouden en water lozen. We investeren fors in meenderen om zodoende in tijden van droogte water langer vast te houden, maar lijken ook aan de grenzen van onze waterbergingscapaciteit te zitten. Uit het waterbeheerprogramma komt op dit vlak nog geen visie naar voren. In dat verband vragen wij ons af hoe het in hst. 13 genoemde onderzoek naar de toekomstbestendigheid van het watersysteem in de deelgebieden vorm gaat krijgen.	Meenderen van beken en rivieren is er primair op gericht om water vertraagd af te voeren in tijden van wateroverlast. Dit heeft ook een positief effect op het infiltreren van water in de bodem en het verhogen van de grondwaterstanden. Het onderzoek naar toekomstbestendigheid van het watersysteem is erop gericht 'verouderde' watersystemen weer up to date te maken. Ze voldoen nu nog aan de norm voor wateroverlast en NBW, maar we willen dat dat in de toekomst ook zo is. Daarom voeren we nu al onderzoek uit en nemen we actie. We hebben in dit WBP nadrukkelijk aandacht voor watertekort, in hoofdstuk 6. We beschrijven hier onze visie over hoe we dit probleem breed aan willen pakken.	Geen.

243	Fractie Water Natuurlijk	Samenwerking In alle door ons genoemde uitdagingen is samenwerking met andere partijen niet alleen wenselijk, maar in veel gevallen zelfs essentieel. Als voorbeeld kan daarbij gedacht worden aan de trage grondverwerving in bepaalde gebieden die essentieel zijn voor het behalen van de KRW-doelen van het waterschap. Wij vinden dat het waterschap zowel zelf het initiatief tot samenwerking moet kunnen nemen, alsook moet kunnen aansluiten bij initiatieven van andere partijen. Een partnerschap bij omgevingsinitiatieven van inwoners, belangenorganisaties of medeoverheden uit ons beheergebied dient daarom <u>niet op voorhand</u> categoriaal uitgesloten te worden. We vragen de tekst hierover in hoofdstuk 3 (omgevingsinitiatieven) aan te passen.	We zijn het eens met de observatie. Het waterschap sluit in veel gevallen aan bij initiatieven van andere partijen en neemt ook zeker zelf het initiatief tot samenwerking waar het gaat om de uitoefening van onze kerntaak. Dit vertaalt zich in de vele koppelkansen die we benutten. Het label 'partnerschap' plakken we niet aan samenwerkingen omdat dit een verhouding en verantwoordelijkheid insinueert die vanuit de taakuitoefening als functionele overheid niet altijd te verkiezen is.	Geen.
244	Fractie Water Natuurlijk	In bijlage 1 van het waterbeheerprogramma staat kostenoverzicht van de maatregelen in de periode 2022-2027. Het gaat totaal om 41,3 miljoen euro. Voor Water Natuurlijk is niet duidelijk hoe dit overzicht tot stand gekomen is en of er (op onderdelen) alternatieven zijn. Daarbij is de vraag relevant hoe het maatschappelijk rendement van investeringen zo hoog mogelijk kan zijn. Daarvoor is inzicht nodig in de verschillende kosten van de alternatieven en het bijbehorende rendement. Als dat inzicht er is kan een betere afweging gemaakt worden tussen de verschillende oplossingen.	De kosten zoals opgenomen in bijlage 1 sluiten aan bij de maatregelen die genomen moeten worden om onze taak uit te voeren en de doelen te halen. Deze maatregelen zijn samen met onze partners uitgewerkt en alternatieven zijn daarbij afgewogen. De ramingen van bijlage 1 zijn grotendeels gebaseerd op best practices en op kengetallen (gemiddelden). Bij de uitwerking van vooral de grote gebiedsopgaven wordt naar de beste combinatie tussen kosten en rendement gekeken.	Geen.
245	Fractie Algemene Waterschapspartij	In eerste instantie zouden wij u er op willen attenderen dat er nog een paar taalfouten in de tekst staan vermeld. Het lijkt ons zinvol om deze alsnog aan te passen. De eerste staat op pagina 7 eerste regel (niet de teveel en niet te weinig). Het woordje de kan ons inziens worden verwijderd. Op pagina 8 wordt gesproken van “We zijn in dergelijke project een speler in een netwerk” . Volgens ons loopt deze zin niet. Beter zou zijn “We zijn in een dergelijk project” Op pagina 13 wordt geschreven: Bij initiatieven van burgers of belangenorganisaties stemmen we af met andere overheidspartijen. Volgens ons dient er tussen “we” en “af” het woordje “deze” worden ingevoegd.	Hartelijk dank voor het doorgeven. We hebben de tekst, waar nodig, aangepast.	Hoofdstuk 2, pagina 7: "de" verwijderen. Hoofdstuk 2, pagina 8: "project" vervangen door "projecten".
246	Fractie Algemene Waterschapspartij	verder zouden we graag inhoudelijk willen reaeeren door middel van onderstaande zaken: Op pagina 11 wordt geschreven dat we erop toezien dat de lasten voor inwoners zo laag mogelijk blijven etc. Wij zouden graag zien dat hier de vergelijkende cijfers van alle Waterschappen op basis van het rapport van de Unie van Waterschappen zou worden vermeld. Dit geeft daarmee een reëel beeld of de kosten daadwerkelijk laag zijn.	Streven naar lage lasten voor onze inwoners is geen doel op zich. De lastenontwikkeling van ons waterschap is de uitkomst van een bestuurlijke afweging tussen onze opgaven en de daarbij gewenste kostenontwikkeling. Bij een dergelijke afweging past een vergelijking met andere waterschappen niet. Overzichten met lastenontwikkelingen, zoals in het rapport van de Unie van Waterschappen, fungeren voor ons wel als signaalfunctie. Dergelijke overzichten kunnen aanleiding zijn om te kijken waarom de lastenontwikkeling bij Hunze en Aa's afwijkt van de lastenontwikkeling van andere waterschappen. We nemen dit niet op in het WBP.	Geen.
247	Fractie Algemene Waterschapspartij	Op pagina 15 wordt gemeld dat het A.G. Wildervanckkanaal een hoofdvaarweg is. Volgens ons is het verlengde van het A.G. Wildervanckkanaal “slechts” een afwateringskanaal. Dit komt ook verderop in het rapport nog weer naar voren op pagina 119.	Het A.G. Wildervanckkanaal is een hoofdvaarweg. Het is ons niet duidelijk wat u bedoeld met 'het verlengde' van het A.G. Wildervanckkanaal.	Geen.
248	Fractie Algemene Waterschapspartij	Op pagina 45 zouden we graag de ambitie zien waarbij de problematiek van de medicijnresten voor bijvoorbeeld 2027 is opgelost en niet zoals nu alleen maar onderzoekend. Zie ook pagina 68. Dit zou betekenen dat we de komende 7 jaar nog niet tot afbouw kunnen komen.	Om de problematiek van de medicijnresten op te kunnen lossen is het eerst nodig om deze goed in kaart te brengen. We hebben nu drie jaar gemonitord en evalueren deze resultaten in 2021. Bij deze evaluatie nemen we de landelijke ontwikkelingen mee en geven we onze ambitie verder vorm. We streven ernaar om zo snel mogelijk tot adequate en effectieve maatregelen te komen, maar we kunnen niet beloven dat we in 2027 deze problematiek hebben opgelost.	Geen.
249	Fractie Algemene Waterschapspartij	Regelmatig lezen we in het rapport dat problemen met grondverwerving de uitvoering van de maatregelen kunnen vertragen of bemoeilijken. Wij stellen voor om een lid van het dagelijks bestuur hier speciaal mee te belasten opdat grondverwerving geen vertragende factor wordt. (o.a. pagina 47 en 51)	De verantwoordelijkheid voor de grondverwerving ligt in veel gevallen niet bij het waterschap. Vanuit het dagelijks bestuur wordt al gesproken met verantwoordelijke partijen over de urgentie van tijdige grondverwerving. Het belasten van een lid van het dagelijks bestuur met deze opgave is dus niet nodig, omdat er al voldoende bestuurlijke aandacht aan wordt besteed.	Geen.
250	Fractie Algemene Waterschapspartij	Op pagina 57 wordt gesproken over de ontsluiting van paai- en opgroeigebied voor vis. Maar drie geplande vispassages worden geschrapt. Is dit op basis van hernieuwd beleid of voortschrijdend inzicht. In dezelfde alinea wordt gesproken over “In een deel van het Pagediep met een natuurlijke laagte wordt het beekdal waarschijnlijk wel ingericht...” Wordt het nu wel of niet ingericht?	Wat betreft het Pagediep en Mussel Aa kwam in de gebiedsbijeenkomsten naar voren dat duidelijkheid gewenst is over wat realistisch verwacht kan worden in de komende planperiode. Voor de KRW is vanwege de landbouwfunctie altijd ingezet op geen maatregelen: geen hermeandering en geen vispassages. In de visie Vismigratie zijn wel 4 vispassages opgenomen. In de visie Vismigratie is ook opgenomen dat de aanleg van vispassages geen zin heeft wanneer er geen habitat is aangelegd voor de gewenste vissoorten. Zonder hermeandering dus ook geen vispassages. In het Pagediep ligt nog wel een opgave om ruimte te zoeken om water vast te houden. Omdat in een deel van dit waterlichaam vanwege de natuurlijke laagte wel kansen liggen om water vast te houden en het gebied wat anders in te richten, hebben we in het voorontwerp één vispassage overeind gehouden en drie laten vervallen. Bij nader inzien worden eventuele inrichtingsmaatregelen voor het vasthouden van water de komende 6 jaar niet verwacht, temeer omdat de opgave voor meer water vasthouden in het Pagediep pas voor 2050 geldt. Het voorstel is nu om de vier vispassages in het Pagediep wel op de kaart te houden, maar dan voor de periode na 2027. Wanneer er door de provincie nieuwe kansen worden gecreëerd en de provincie toch een verbindingszone wil aanleggen, zullen de vispassages daar weer naar voren komen. Dit zal echter niet op de korte termijn van de derde planperiode gaan gebeuren. Maar als er zich kansen voordoen dan benutten we die.	Paragraaf 7.6, pagina 57: Verwijderen "In het Pagediep en Mussel Aa Daar wordt nu niet vanuit gegaan". Toevoegen "In het Pagediep en Mussel Aa zijn voor de Kaderrichtlijn geen vispassages opgenomen, omdat er in verband met de landbouwfunctie voor de KRW geen herinrichtingsmaatregelen zijn opgenomen en er dus geen habitat voor de vis wordt aangelegd. Wanneer er door de provincie nieuwe kansen worden gecreëerd en de provincie toch een verbindingszone wil aanleggen, zullen de vispassages daar weer naar voren komen. Dit zal echter niet in de komende planperiode gaan gebeuren. Maar als er kansen zijn dan benutten we die. Voor de periode na 2027 laten we de ambitie voor vier vispassages uit de visie Vismigratie staan, ook omdat er in de toekomst wordt gezocht naar ruimte om water vast te houden in het Pagediep." Pagina 58, bij maatregel 7.6.1. "c. Mussel Aa/Pagediep 1 vispassage" verwijderen. Pagina 59: Kaart met vispassages aanpassen. De oorspronkelijk geplande vier vispassages in het Pagediep op de kaart zetten voor de periode na 2027.
251	Fractie Algemene Waterschapspartij	Op pagina 109 wordt het effect van effluent besproken. Wij verbazen ons erover dat het waterschap zelf één van de veroorzakers is die voor een verhoogde fosfaatbelasting zorg draagt. Het lijkt dan ook gerechtvaardigd dat er zo snel mogelijk stappen worden ondernomen opdat we zelf geen vervuiler meer zijn. Hoe kunnen we de belastingbetaler hierop aanspreken terwijl we zelf “boter op ons hoofd hebben” ?	We hebben in de KRW-analyse een bronnenonderzoek uitgevoerd. Hierin komt voor een aantal watersystemen, met name in de zomerperiode, de bijdrage van onze eigen RWZI's naar voren, ondanks dat onze RWZI's voldoen aan de lozingsnormen. Daarom willen we, ook om de door u genoemde reden, kijken of de bijdrage van de RWZI nog verder omlaag kan, zie maatregel 7.7.2.	Geen.

252	Fractie Algemene Waterschapspartij	Verder zouden wij graag zien dat het Waterschap zich terughoudend opstelt met betrekking tot die zaken die niet direct te maken hebben met de primaire bedrijfsvoering. Dit in verband met de extra kosten c.q. mindere opbrengsten waarmee het Waterschap in dit Corona tijdperk zeer waarschijnlijk te maken krijgt. Hierdoor dienen de belastingtarieven worden verhoogd. Wij zijn geen voorstander van automatismen waarbij tekorten worden doorbelast aan onze ingezetenen.	In het WBP is te lezen hoe wij ons opstellen met betrekking tot verschillende vraagstukken en ontwikkelingen waar wij mee te maken hebben of krijgen. Dit wordt met name omschreven in hoofdstuk 3. Hieruit is af te leiden dat we inderdaad terughoudend zijn met betrekking tot zaken die niet direct te maken hebben met de primaire taken. Echter sluiten we onze ogen er ook niet voor en kiezen we een passende rol en invulling.	Geen.
253	Fractie Algemene Waterschapspartij	Hoofdstuk 12 Financiën, sturing en beheersing laten we op dit moment even buiten beschouwing aangezien de meerjarenbegroting nog in het Algemeen Bestuur aan de orde komt.	Wordt ter kennisgeving aangenomen.	Geen.
254	Fractie VVD	De VVD fractie vindt het belangrijk dat de beschreven taken doelgericht worden uitgevoerd. Waarbij doelmatigheid en soberheid leidraad zijn. Wellicht is het mogelijk om sommige taken op een innovatieve manier uitgevoerd kunnen worden. Wij zouden graag willen weten, waar u kansen ziet voor een innovatieve aanpak.	In het WBP worden verschillende voorbeelden van innovatie benoemd, zoals de Brede Groene Dijk, de kleirijperij en onze bijdrage aan proefmethoden voor efficiënt watergebruik door de landbouw zoals pivots, druppelirrigatie, bodemvochtsensoren, zoetwateropslag in brakke grondwater gebieden en gestuurde drainage. In het algemeen is in hoofdstuk 3 de ambitie benoemd om hier een actievere rol in te spelen, mits het bijdraagt aan de uitvoering van onze taken.	Geen.
255	Fractie VVD	De VVD fractie wil het waterschap vragen of ze groepen van mensen die gezamenlijk met taken uit dit beheerprogramma aan de slag willen ondersteunen. Kan het Waterschap daar proactief op ingaan? Kan dit worden opgenomen?	Het is onduidelijk wat hiermee precies bedoeld wordt. In hoofdstuk 3 is beschreven hoe wij omgaan met maatschappelijke ontwikkelingen en omgevingsinitiatieven. Wanneer initiatieven raken aan onze taken en belangen willen we hier een actievere rol in spelen.	Geen.
256	Fractie VVD	In hoofdstuk 3 staat dat een functionele houding als waterbeheerder uitgangspunt is. Dit delen wij volledig. In hoofdstuk 10 wordt gesproken over water en maatschappij. Hier worden belangrijke thema's beschreven. Wij zien bij deze thema's graag duidelijk verwoord dat bij de afweging van belangen, de belangen die aan het functionele uitgangspunt gekoppeld zijn dan ook de doorslag zullen geven, dan wel prioritair zijn.	In hoofdstuk 3 wordt uitgelegd hoe maatschappelijke ontwikkelingen en omgevingsinitiatieven zich verhouden ten opzichte van onze kerntaken. In de inleiding van hoofdstuk 10 staat ook: "Onze focus is in de eerste plaats op de invulling van onze rol als regionaal waterbeheerder en de uitvoering van de taken die daarbij horen." De combinatie van hoofdstuk 3 en de inleiding van hoofdstuk 10 geven voldoende duidelijk weer dat de functionele houding het uitgangspunt is en daarmee prioritair is.	Geen.
257	Fractie VVD	In hoofdstuk 8: Deltaplan ruimtelijke adaptatie. De beschreven doelen en maatregelen zijn erg actueel. Is het mogelijk om het onderzoek met de partners te intensiveren en de genoemde maatregelen in de tijd naar voren te halen? Als dit budgettair mogelijk is.	De planning van de maatregelen in dit hoofdstuk is afgestemd op de planning van lopende processen, zoals de Regionale Uitvoeringsagenda DPRA. De planning is bewust gekozen, waarbij uiteraard de urgentie van bepaalde maatregelen goed is afgewogen. De genoemde maatregelen in de tijd naar voren halen is op dit moment niet mogelijk en ook niet nodig. Wellicht kunnen we in het definitieve WBP in 2021 hier meer duidelijkheid over geven.	Geen.
258	Fractie VVD	Voor ons is het uitgangspunt 'peil volgt functie'. Mocht hiervan moeten worden afgeweken dan moeten hiervoor zeer zorgvuldige afwegingen worden gemaakt en moeten de belangen die hiermee gediend zijn goed worden afgewogen.	Afwegingen binnen deze discussie moeten inderdaad zorgvuldig worden gemaakt en we zullen de vele verschillende belangen goed afwegen.	Geen.
259	Fractie VVD	Een paar tekstuele opmerkingen: Op bladzijde 8: Het bovenstrooms vasthouden van water als maatregel. Is dat een oplossing voor een bovenstrooms probleem? Zo lezen wij dat. Klopt dat? Anders is het misschien handig dit tekstueel wat aan te passen.	Door water bovenstrooms vast te houden wordt ervoor gezorgd dat gebiedseigen water zo lang mogelijk in het gebied blijft en kan infiltreren in het grondwater. Tegelijkertijd voorkomt het een te snelle afvoer naar benedenstroomse gebieden, waardoor de kans op wateroverlast wordt verkleind. Het is dus een maatregel die nut heeft voor zowel bovenstroomse als benedenstroomse gebieden.	Geen.
260	Fractie VVD	Op bladzijde 122: De eerste regel van de laatste alinea: Naast een grote ruimtelijke impact..... Lijkt het ons goed om hier toe te voegen: ... en een sociaal-maatschappelijke impact.	Dat klopt. De zin waarnaar verwezen wordt staat echter onder het kopje "ruimtelijke consequenties". Daarom wordt hier alleen de ruimtelijke impact benoemd.	Geen.
261	Fractie Geborgd Ongebouwd	Water is van ons allemaal. Dat komt duidelijk tot uiting in het coalitieakkoord "Door water verbonden". Door deze verbintenis tussen de verschillende belanghebbenden zijn, met het Waterbeheerprogramma 2015-2021, grote stappen gezet in onze taak om te zorgen voor waterveiligheid, voldoende water en schoon en ecologisch gezond water. We mogen met trots zeggen dat het watersysteem goed functioneert en we het op orde hebben.	Dank u wel.	Geen.
262	Fractie Geborgd Ongebouwd	Ook staan ons de komende jaren nog veel uitdagingen te wachten. Met het waterbeheerprogramma 2022-2027 kunnen wij deze uitdagingen aan. Al is het wel onze zorg of, met alle opgaven die in het waterbeheerprogramma staan omschreven, het waterbeheer de komende jaren betaalbaar blijft voor alle categorieën. Het is derhalve de uitdaging om een goede afweging te maken in de effectiviteit van de maatregel versus de kosten van de maatregel. Ook dit verstaan wij onder duurzaamheid, het niet afwentelen in tijd en het nemen van 'geen spijt' maatregelen.	Het algemeen bestuur speelt een belangrijke rol in het maken van afwegingen tussen maatregelen en de balans tussen kosten en baten van maatregelen.	Geen.
263	Fractie Geborgd Ongebouwd	Bij het opstellen van het voor-ontwerp is actief gezocht naar draagvlak in het gebied middels het organiseren van gebiedsbijeenkomsten. Helaas was de opkomst bij de bijeenkomsten wat teleurstellend en is de vraag of alle belangen in de bijeenkomsten evenwichtig naar voren zijn gekomen en hoe dit gewogen wordt met alle andere inbreng en reacties bij het opstellen van het definitieve Waterbeheerprogramma. Wij gaan ervan uit dat, nu het voorontwerp voor een ieder ter inzage ligt, eventuele onduidelijkheden of omissies worden aangepast en alle reacties naar waarde worden gewogen zodat het een evenwichtig en breed gedragen Waterbeheerprogramma wordt.	De uitkomsten van de gebiedsbijeenkomsten zijn meegenomen bij het opstellen van het WBP. Nu heeft iedereen die een uitnodiging heeft gekregen voor de gebiedsbijeenkomsten de kans gekregen om schriftelijk te reageren op het voorontwerp. Daarmee hebben dus ook degenen die niet bij een gebiedsbijeenkomst aanwezig konden zijn de kans om te reageren. Alle reacties zijn opgenomen in deze reactienota en zijn uiteraard 'naar waarde gewogen'. Wij zijn blij met alle reacties die wij hebben gekregen, zowel tijdens de gebiedsbijeenkomsten als nu tijdens de informele consultatieronde. Het helpt ons het WBP aan te scherpen en te komen tot een breed gedragen programma.	Geen.
264	Fractie Geborgd Ongebouwd	Ten aanzien van de Kader Richtlijn Water (KRW) zijn flinke stappen gemaakt en is de waterkwaliteit zichtbaar verbeterd. Mede door een gezamenlijke inspanning in het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) zijn er bij gewasbeschermingsmiddelen slechts nog incidentele overschrijdingen te zien. Ook de ecologische toestand van de verschillende KRW-wateren is sterk verbeterd, waarbij in het nieuwe waterbeheerprogramma de aandacht verlegd wordt naar de overige wateren in het gebied. Ook hierbij vragen wij aandacht voor de effectiviteit c.q. rendement van de maatregelen. Zeker als er in ogenschouw wordt genomen dat het belangrijk is om de tijd zijn werk te laten doen als het gaat om het herstellen van de ecologie, zoals we ervaren hebben bij de aanleg en ontwikkeling van de natuurvriendelijke oevers.	We zijn voor de overige wateren niet van plan om met een maatregelenpakket te komen, dat zijn we ook niet verplicht. We richten ons eerst op een goede monitoring van de toestand van de wateren. Wel zullen we koppelkansen bekijken. Hierbij nemen we uw suggestie om goed te kijken naar effectiviteit, rendement en een tijdspad van maatregelen mee. Dit is ook onze huidige werkwijze.	Geen.

265	Fractie Geborgd Ongebouwd	Met betrekking tot het zuiverings- en waterketenbeheer wordt gesproken over het optimaliseren van de RWZI Gieten door het verwijderen van extra fosfaat om de KRW-doelen te halen. De vraag is of deze extra inspanning en kosten opwegen tegen de te behalen optimalisatie. Dit vooral omdat de inrichting van het Hunze-gebied nog volop bezig is en de gestelde KRW-doelen al bijna voldoen. Als het gaat om verbetering van het zuiverings- en waterketenbeheer zouden wij de aandacht graag meer verlegd zien worden naar de problematiek met betrekking tot de medicijnresten die in het water terug gevonden worden. Mogelijk dat de positieve ervaringen die we hebben opgedaan met het terugdringen van de medicijnen voor de plant (gewasbeschermingsmiddelen) hierbij kunnen helpen.	Maatregelen op de RWZI Gieten zijn gericht op fosfaat en op zwevend stof. Met name omdat het zwevend stof gehalte verlaagd zal worden in het effluent zal dit ook effect hebben op een deel van de medicijnresten en gewasbeschermingsmiddelen die via het effluent in het oppervlaktewater terecht komen. De verdere reductie van fosfaat op de RWZI Gieten is gericht op de verbetering van het doelbereik (niet alleen nutriëntennormen maar ook de biologische groepen die daardoor beïnvloed worden) in de Hunze en het Zuidlaardermeer, en zal samen met de nog uit te voeren inrichtingsmaatregelen zorgen voor robuustere watersystemen, ook richting de toekomst. De verlaging van de hoeveelheid zwevend stof in het effluent kan ook zinvol zijn voor een eventuele extra stap om medicijnresten te verwijderen.	Geen.
266	Fractie Geborgd Ongebouwd	Naast de medicijnen is ook ruimte voor water in het stedelijk gebied een punt van zorg. Vooral omdat daar het samenspel met andere bestuurslagen als gemeenten en provincies, met soms andere belangen, een rol spelen. Als autoriteit op het gebied van waterbeheer, zeker met het oog op de klimaatverandering, zouden wij graag zien dat onze rol verder gaat dan de adviseursrol. Het is belangrijk dat wij, als functionele democratie, onze bevoegdheden duidelijk laten gelden. Droge voeten heeft, zowel in landelijk- als stedelijk gebied, met het oog op het veranderende klimaat een hoge prioriteit.	Onze rol gaat ook verder dan een adviseursrol. Bijvoorbeeld als het gaat om de stedelijke wateropgave nemen wij onze verantwoordelijkheid om deze op te lossen. Binnen het stedelijk gebied is er echter sprake van veel verschillende belangen en is een integrale benadering van de (klimaat)opgaven vereist. Binnen het DPRA wordt dit opgepakt en uitgewerkt. Wij zijn hier nauw bij betrokken, en vervullen hierin onze rol als regionale waterautoriteit en -beheerder.	Geen.
267	Fractie Geborgd Ongebouwd	Zowel in stedelijk als landelijk gebied is het belangrijk dat de verschillende functies en belangen goed worden gewogen. Dat is een grote opgave. Natuur, recreatie en waterberging bij het beleid met betrekking tot de meren. Landbouw, natuur en recreatie bij de problematiek met betrekking tot de Veenoxidatie. In het waterbeheerprogramma 2022-2027 wordt daar een goede aanzet voor gegeven. Als fractie Geborgd Ongebouwd kunnen we het programma in grote lijnen onderschrijven en zien graag een aantal accentverschuivingen zoals we in bovenstaande hebben aangegeven.	Dank u wel.	Geen.
268	Fractie Geborgd Ongebouwd	We staan voor een forse opgave om, binnen de verschillende functies en belangen, het waterbeheer een goede plaats te geven. Als functionele democratie hebben we eeuwen bewezen dat het waterbeheer, zowel de waterkwaliteit als de –kwantiteit, bij het Waterschap in goede handen is. Als fractie Geborgd Ongebouwd leveren we daar graag onze bijdrage aan. Wij zien met dit waterbeheerprogramma de komende jaren met vertrouwen tegemoet, mits we ons blijven focussen op onze primaire taken en deze sober en doelmatig uitvoeren.	Dank u wel.	Geen.
269	Fractie Bedrijfsgebouwd	Algemeen De fractie bedrijfsgebouwd spreekt haar waardering uit voor de gedegen inhoud, heldere opbouw, samenhang en verwijzing tussen diverse tekstonderdelen, visuele ondersteuning en prettige leesbaarheid van het Voorontwerp - Waterbeheerprogramma 2022 - 2027. Een en ander komt tegemoet aan de maatschappelijke opgaven en belangrijke vragen waar het waterschap Hunze en Aa's de komende periode voor staat. De leefbaarheid in ons land is in grote mate afhankelijk van het klimaat en het klimaat verandert sneller dan voorzien. Waterschappen staan als eerste aan de lat in de strijd tegen wateroverlast. Het is essentieel tijdig te anticiperen op klimaatveranderingen. In een laaggelegen delta is het werk aan waterbeheer nooit af.	Dank u wel.	Geen.
270	Fractie Bedrijfsgebouwd	Corona Het is opvallend dat het woord Corona (Covid 19) niet vermeld wordt in het Voorontwerp - Waterbeheerprogramma 2022 – 2027. Een ommissie. De vraag laat zich stellen of het virus zal leiden tot een reset. Vooralsnog lastig te voorspellen. Het virus toont aan dat het sociaal economische systeem kwetsbaar is geworden. De Coronacrisis laat zien dat overheden vergaande maatregelen kunnen treffen als de situatie urgent is.	De rol en positie van het waterschap, ook bij eerdere zware economische omstandigheden, was van belang voor de regio. Wij zijn en we worden als waterschap gevraagd om de geplande maatregelen en investeringen voort te zetten, mede ten behoeve van de regionale economie. En dat doen we dan ook.	Geen.
271	Fractie Bedrijfsgebouwd	Commissie Remkes: ‘niet alles kan overal’ In haar vierde en laatste rapport over de stikstofcrisis is de commissie - Remkes opvallend hard: het kabinet is te weinig ambitieus, het vervalt in oude fouten en vertrouwt te veel op slimigheden. De conclusie van genoemde rapporten: een halvering van de stikstofuitstoot in 2030 is nodig om de natuur te herstellen en de economie ook na coronatijd weer fatsoenlijk te laten draaien. Een grondige modernisering van het Nederlandse mestbeleid is nodig waarbij mestoverschotten tot het verleden gaan behoren, kunstmest wordt ingeperkt en verder wordt op boerniveau voor iedereen inzichtelijk wat ieder aan emissies produceert. De aanbevelingen van deze zware kabinetscommissie maken ten onrechte geen deel uit van Voorontwerp Waterbeheerprogramma 2022 – 2027. Het lijdt geen twijfel dat deze aanbevelingen gericht op het fors versneld terugdringen van stikstofemissies gesteund door harde Europese richtlijnen en glasheldere uitspraken van de Raad van State hun schaduw vooruitwerpen bij de uitvoering van toekomstig landbouwbeleid. Op straffe van een nieuwe afgang bij de rechter.	Het rapport Remkes was bij opstellen van het voorontwerp nog niet beschikbaar. We zullen hier tekst over opnemen, evenals over het nieuwe mestbeleid. We gebruiken hiervoor tekst uit het (concept) Nationaal Water Programma.	Paragraaf 7.7, pagina 61, Toevoegen: "Uit een evaluatie van het Planbureau voor de Leefomgeving en de Commissie Remkes komt naar voren dat het huidige mestbeleid onvoldoende is om de KRW-doelen en de Natura 2000-doelen te halen. In 2020 en 2021 wordt een herbezinning van het mestbeleid uitgevoerd. De efficiency van het mineralen gebruik in land en tuinbouw wordt bezien, mede in het licht van vermindering van de stikstofdepositie (voormalige PAS) en de doelen van de KRW. Daarnaast is er behoefte aan vereenvoudiging van het huidige mestbeleid. In 2021 wordt dit vastgelegd in het zevende Actieprogramma Nitratrichtlijn voor de periode 2022 tot en met 2025. Dit kan ook leiden tot een afname van de stikstofgehalten in ons gebied en een verdere verbetering van de waterkwaliteit. Vóór 2025 zullen het zesde en het zevende actieprogramma worden geëvalueerd, voor het opstellen van het achtste actieprogramma dat zal gelden voor 2026 tot en met 2029."
272	Fractie Bedrijfsgebouwd	Natuur De toestand van de natuur is cruciaal voor het stikstofdebat in Nederland. Te veel stikstof is een van de belangrijkste oorzaken van de achteruitgang van de natuurgebieden. Het leidt tot een verarming van de soortenrijkdom en hindert het herstel. Regionaal komen grote verschillen voor in de stikstofdepositie. Met name in Drenthe. Overigens is de achteruitgang in de natuur niet alleen te wijten aan stikstof. Ook verdroging is een belangrijke oorzaak. Met name als gevolg van ontwatering door landbouw. Nederland scoort binnen Europa het slechtst bij de kwaliteit van de habitattypen.	Wordt ter kennisgeving aangenomen.	Geen.

273	Fractie Bedrijfsgebouwd	Droogte We lopen tegen de grenzen aan van het huidige watersysteem. We moeten beseffen dat maatregelen in het watersysteem alleen niet voldoende zijn en dat niet altijd en overal voldoende zoetwater gegarandeerd kan worden. Er zijn keuzes nodig in het watergebruik en de ruimtelijke inrichting om toekomstige schade door droogte en watertekorten te voorkomen. Alleen via samenwerking en inzet van alle partijen kunnen we ons land weerbaar maken tegen watertekorten. Droogte moet ook in internationaal verband op de agenda.	We zijn het hiermee eens. Daarom is hier ook aandacht voor in het WBP. We zien ook dat in het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 hier nadrukkelijke aandacht voor is. We benoemen dit in het ontwerp-WBP.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisiko op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)."
274	Fractie Bedrijfsgebouwd	Water beter vasthouden Structurele maatregelen in het watersysteem en meer waterbewustzijn bij het watergebruik zijn nodig om Nederland weerbaar te maken tegen watertekorten. Hiervoor moeten we veel meer dan nu water vasthouden, zeker in die gebieden waar geen externe wateraanvoer mogelijk is. Dit vergt bij alle waterbeheerders een omslag in denken van snel water afvoeren naar water vasthouden door meer te bufferen en te infiltreren, rekening houdend met een goede balans tussen watertekort en wateroverlast.	In het WBP is te lezen dat wij uw mening delen en ook inzetten op het vasthouden van water waar en wanneer dat kan, waarbij een goede balans tussen watertekort en wateroverlast belangrijk is, zoals u ook terecht opmerkt.	Geen.
275	Fractie Bedrijfsgebouwd	Financiën Tegen relatief lage kosten – 1.26% van het BNP – wordt gezorgd voor waterveiligheid, waterkwaliteit en voldoende water. De fractie bedrijfsgebouwd dringt er op aan de financiële prikkels in te bouwen en te versterken om efficiënt om te gaan met ‘te veel’, ‘te weinig’ en ‘te vervuild’.	Wij houden vanuit onze taken en het bedienen van de functies oog voor waterveiligheid, waterkwaliteit en voldoende water. In huidige beleid zijn geen financiële prikkels opgenomen, zoals een stimuleringsregeling.	Geen.
276	Fractie Bedrijfsgebouwd	Regionale duurzaamheidsopgaven en gebiedsdialogo Nederland kent voor de regio vier belangrijke duurzaamheidsopgaven, te weten de energietransitie, de voedseltransitie, de transitie naar een circulaire economie en de klimaatadaptatie. De aanpak van duurzaamheidsopgaven verkeert in de beginfase. Veel initiatieven zijn kleinschalig en beperkt van opzet teneinde de doelen van het klimaatakkoord van 2050 te halen. Er is behoefte aan een meer samenhangende aanpak zowel inhoudelijk als procesmatig. Voorkomen moet worden dat beleidsconcurrentie duurzaamheidsopgaven in de weg staan. Er is een impuls nodig voor meer tempo en slagkracht voor structurele veranderingen gericht op het halen van de duurzaamheidsdoelen. Meer aandacht voor de samenhang tussen genoemde opgaven. Met de RLI bepleit de fractie bedrijfsgebouwd een sterk regionaal systeem van samenwerkende overheden, marktpartijen, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Voorkom regionale zwakke schakels. Het gaat om zwakke schakels in de sturing, het kennis- en innovatiesysteem, de arbeidsmarkt, de erkenning van de maatschappelijke impact van de duurzaamheidsopgaven, de arbeidsmarkt, de erkenning van de maatschappelijke impact van de duurzaamheidsopgaven, de omgang met gevestigde belangen en de governance van de verduurzaming.	Wij nemen kennis van uw mening. Binnen het waterschap werken wij ook aan duurzaamheid, op verschillende vlakken. Daar waar samenwerking met andere partijen nodig of effectief is, zullen we dat zeker niet nalaten. Landelijk zijn wij o.a. betrokken bij de ontwikkelingen op het gebied van Duurzaam Grond-, Weg- en Waterbouw (Duurzaam GWW) en Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI). Ook nemen we actief deel aan de RES Groningen en de RES Drenthe.	Geen.
277	Fractie Bedrijfsgebouwd	Tot slot vragen we uw aandacht voor een ambitie die snelheid, richting en focus geeft voor toekomstig handelen: Ambitie: Waterschap Hunze en Aa's wil bakermat zijn van innovatieve oplossingen op het grensvlak van duurzame energie, circulaire economie, kringlooplandbouw en watermanagement. Pleidooi voor meer cross sectorale initiatieven tussen de landbouw, natuur, bedrijven en wonen.	In hoofdstuk 3 van het WBP is onze houding en rol binnen verschillende ontwikkelingen en vraagstukken beschreven. Hieruit komt naar voren dat onze primaire focus ligt bij onze wettelijke taken en verantwoordelijkheden. Innovatieve oplossingen die ons (mogelijk) helpen bij deze taken en verantwoordelijkheden juichen wij toe en ondersteunen wij waar nodig. De thema's duurzame energie, circulaire economie en kringlooplandbouw liggen niet binnen onze wettelijke taken en verantwoordelijkheden. We erkennen wel dat dit belangrijke onderwerpen zijn, waar we in meer of mindere mate invulling aan willen geven. Dit zal ook onderdeel zijn van onze nieuwe Duurzaamheidbeleid.	Geen.
278	Fractie Bedrijfsgebouwd	Watervisie <u>Duurzaam</u> <i>H&A vraagt aandacht voor duurzaam opdrachtgeverschap. Daag de markt uit met duurzame oplossingen te komen, zoekend naar een goede balans tussen duurzaamheid, doelmatigheid en efficiency.</i> (blz. 8) Modern en duurzaam waterbeleid vraagt om vernieuwing en kennisontwikkeling. Nieuwe beheerconcepten en technologieën zijn nodig om tegen aanvaardbare kosten invulling te geven aan watertaken op het gebied van veiligheid, droge voeten en voldoende en schoon water.	Wij zijn er voortdurend op gericht om tegen aanvaardbare kosten invulling te geven aan onze watertaken. Hoe wij omgaan met innovaties, zoals nieuwe beheerconcepten en technologieën, is beschreven in hoofdstuk 3.	Geen.
279	Fractie Bedrijfsgebouwd	Uitgangspunten voor onze manier van werken <u>Ambitie</u> <i>H&A wil proactiever zijn op het gebied van innovatie.</i> - blz. 11- Op vele terreinen is het bedrijfsleven wereldmarktleider, hebben we internationaal toonaangevende innovatie-ecosystemen waarin grote mkb-bedrijven samenwerken aan de uitdagingen van morgen en hebben we een bruisend startup ecosysteem. Kenmerkend voor Nederland is dat deze goede prestaties worden geleverd tegen relatief zuinige publieke- en private investeringen. Het kabinet zet in op vernieuwing van het innovatiebeleid. Kern van deze vernieuwing is een ‘missie-gedreven’ innovatiebeleid waarin wordt ingezet op de economische verdienkansen van maatschappelijke vraagstukken en sleuteltechnologieën zoals binnen de topsector water. Deze sleuteltechnologieën sluiten aan bij de definities zoals die ook in Europa worden gebruikt. Dit biedt kansen voor een sterkere betrokkenheid van de vakdepartementen, die nodig is om de transities aan te pakken, en biedt mogelijkheden om de samenwerking tussen topsectoren onderling en andere sectoren vorm te geven. Bovendien speelt de beweging naar missie-gedreven innovatiebeleid ook in Europa bij de vormgeving van het negende kaderprogramma (‘Horizon Europe’).	De door u weergegeven beschrijving is ook van toepassing op de waterschappen, die nationaal en internationaal hoog staan aangeschreven op het gebied van innovatie.	Geen.

280	Fractie Bedrijfsgebouwd	Uitgangspunten voor onze manier van werken <u>Actievere rol bij koepelafspraken</u> - blz. 12- <i>‘Een koepelafpraak bindt ons niet. We zien koepelafspraken vooral als een bestuurlijk streven.’</i> Koepelafspraken binden de individuele leden van de koepel. Het is uitermate belangrijk in commissie en bestuurlijk verband actief te participeren binnen de gremia van de koepel teneinde zorg te dragen voor een adequate vertaling en behartiging van en voor de regio-specifieke kenmerken van het waterschap H&A. Koepelafspraken zonder hieraan te actief te hebben bijgedragen kunnen een ongewenste wissel leggen op het soepel functioneren van het waterschap H&A. Hiermee zijn de belangen van de ingezetenen en de bedrijven niet gediend.	In hoofdstuk 3 van het WBP is de ambitie opgenomen om een actievere rol te spelen bij koepelafspraken, zowel aan de voorkant als bij de uitvoering. Hiermee onderschrijven wij het belang van koepelafspraken, mits daar voldoende betrokkenheid bij en invloed op is.	Geen.
281	Fractie Bedrijfsgebouwd	Funcities - blz. 15 - In het overzicht van te onderscheiden functies wordt melding gemaakt van landbouw, natuur, drinkwaterwinning, woon- en werkkernen, beroeps- en recreatievaart. Onderdeel van de woon- en werkkernen is de aandacht voor industriële bedrijvigheid. Door de fractie bedrijfsgebouwd wordt aangedrongen op een separaat kader voor bedrijven / industrie. <u>Bedrijven / industrie</u> De grootste verbruikers van water voor industrieel gebruik zijn bedrijven in de chemische sector, gevolgd door de raffinaderijen, de basismetaalindustrie, de voedingsindustrie en de papier- en grafische industrie. Naar schatting wordt tachtig tot negentig procent van het watergebruik door de industrie ingezet voor koeling. Door de jaarlijks wisselende koelwaterbehoefte fluctueert het gebruik van oppervlaktewater. De mogelijkheden voor waterhergebruik variëren per bedrijf en bedrijfstak. Bedrijven in de papierindustrie werken toe naar een situatie waarin ze helemaal geen water meer lozen. Naast waterhergebruikstechnieken zijn er innovatieve productietechnieken die het gebruik van water minimaliseren. Bedrijven willen niet alleen een prachtig product maken, maar ook een product dat duurzaam is geproduceerd. Zo zit het afvalwater vol schaarse en waardevolle grondstoffen. Naast de grondstof (organische stof) voor het opwekken van energie, bevat het afvalwater bijvoorbeeld ook fosfaat, stikstof, kalium en bouwstenen voor bioplastics. Energie wordt al op grote schaal terug gewonnen. Andere grondstoffen worden op dit moment nog geloosd met het gezuiverde afvalwater.	Op pagina 15 zullen we de industrie nader benoemen, in overeenstemming met de functiekaart (pag. 19).	Hoofdstuk 4, pagina 15: "Woon- en werkkernen" vervangen door "Stedelijk gebied en industrie." De zin "Op diverse plekken wordt oppervlaktewater gebruikt voor de toepassing van (industriële) proceswater" verplaatsen naar de alinea "Stedelijk gebied en industrie".
282	Fractie Bedrijfsgebouwd	Richtlijn Overstromingsrisico (ROR) <i>Met de waterbeheerders uit Duitsland worden ervaringen uitgewisseld binnen de coördinatiegroep Eems gericht op verfijning calamiteitenplannen en verminderen overstromingsrisico's</i> - blz. 22 - Het is van groot belang de afstemming met de Duitse collegae waterpartners eveneens actief in het stroomgebied van de Eems te intensiveren gegeven de zich sneller dan voorzien wijzigende klimaatveranderingen in kader van voorkomen van extreme wateroverlast en droogte.	De ROR gaat over de veiligheid van de zeedijk. De afstemming met Duistland is in dit verband meer van administratieve aard dan hydrologisch. Wel is er sprake van kennis-uitwisseling. Er is hydrologisch gezien ook geen noodzaak om intensief af te stemmen op het gebied van wateroverlast en droogte. Hier is in het verleden wel naar gekeken.	Geen.
283	Fractie Bedrijfsgebouwd	Deltaplan zoetwater <i>De watervraag stijgt door klimaatverandering, door gewenste hogere productie in de landbouw en economische ontwikkelingen (nieuwe datacentra en nieuwe waterstoffabriek).</i> - blz. 31 - Klimaatbestendig land- en watergebruik Maatregelen in de watersystemen alleen zijn niet voldoende om in de toekomst gevolgen van droogte te kunnen voorkomen. Een toekomstbestendige zoetwatervoorziening vergt ook een klimaatbestendig land- en watergebruik. Dat vraagt regionaal maatwerk. De uitkomsten van de stresstesten en risicodialogen klimaatadaptatie leiden tot afspraken voor klimaatbestendige inrichting. Daarnaast zijn de dialogen over waterbeschikbaarheid tussen waterbeheerders en -gebruikers in de zoetwaterregio's noodzakelijk om te bepalen of de watervraag en het wateraanbod voldoende in balans zijn en blijven. De water gebruikende sectoren hebben nadrukkelijk ook een eigen verantwoordelijkheid en zullen zich door in te zetten op waterbesparing en door water vast te houden moeten voorbereiden op meer droge zomers met watertekorten.	Om deze reden hebben we dit ook benoemd in het WBP. De watergebruikers hebben mede een verantwoordelijkheid met betrekking tot het voorkomen van watertekort. Met name in hoofdstuk 6 is aandacht hiervoor, als ook voor een kimaatbestendige ruimtelijke inrichting. In dit kader wordt in het ontwerp-WBP ook verwezen naar het (concept) Nationaal Water Programma, waarin staat dat er bij het oplossen van de zoetwaterproblematiek als eerste moet worden gekeken naar het landgebruik.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisico op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)."
284	Fractie Bedrijfsgebouwd	Optimaliseren waterverdeling <i>Nieuwe economische ontwikkelingen leidt tot hogere waterbehoefte vanuit industrie. Sector zelf moet op zoek gaan naar waterbesparende maatregelen en back up voorzieningen in periode van watertekort.</i> – blz. 36 - Zoetwatertekorten liggen op de loer. Er ligt een duurzaamheidsopgave waarin de industrie als grootgebruiker een rol kan spelen. Bij nieuwe investeringen – bij uitbreiding of verplaatsing van bedrijfsactiviteiten – zijn bedrijven sowieso verplicht de productieprocessen in te richten volgens de ‘best beschikbare technieken’. Membraantechnologie, elektrodialyse, ionenwisseling, indampstechnieken, er is een hele waslijst aan scheidingstechnieken die gebruikt kunnen worden.	Wordt ter kennisgeving aangenomen.	Geen.
285	Fractie Bedrijfsgebouwd	Zoetwaterbeschikbaarheid <i>Droge zomers komen nu één keer in de 30 jaar voor. De verwachting is vanaf 2050 één keer in de 20 jaar.</i> - blz. 39 - Het verdient aanbeveling de nieuwe realiteit van vaker voorkomende extreme droogte snel te onderkennen en hier naar te handelen. Voor het derde jaar op rij is het te droog. Nederland is van oudsher ingericht op het snel afvoeren van water, om overlast te voorkomen. Wateroverlast komt en gaat snel. Maar droogte is een sluipmoordenaar: die treedt langzaam in, het effect voel je pas laat en het ijlt nog lang na. Anno 2020 ondervinden we nog last van de droogte van 2018. We moeten nadenken over de vraag of elk type landschap, van landbouwgrond tot natuurgebied op elke locatie te verenigen is.	Hier is aandacht voor in het WBP. Zie ook onze bovenstaande antwoorden, waarin wordt verwezen naar het Nationaal Water Programma.	Geen.

286	Fractie Bedrijfsgebouwd	<i>Doel: Wij geven watergebruikers inzicht in de zoetwaterbeschikbaarheid en vragen hen nadrukkelijk om hun bedrijfsvoering daarop aan te passen.</i> - blz. 39 - Het is urgent alle watergebruikers ten volle bewust te laten zijn over de eigen verantwoordelijkheid bij de beheersing en beperking van het zoetwatergebruik. Dit betekent dat zij hun bedrijfsvoering tijdig, aantoonbaar en transparant hiermee in overeenstemming brengen.	Dit is in lijn met wat er in het WBP is opgenomen.	Geen.
287	Fractie Bedrijfsgebouwd	<i>De waterbeschikbaarheid verschilt per deelgebied</i> - blz. 39 - <i>Doel: Inzicht geven in de zoetwaterbeschikbaarheid binnen het gebied H&A, waarbij niet overal alles mogelijk is. Waterschap H&A geeft aan hoe vaak een watertekort op kan treden, wat het voorzieningenniveau is en wat een gebruiker zelf kan doen om efficiënt om te gaan met water in droge tijden.</i> We moeten op zoek naar een eerlijkere manier van waterverdeling. Het bepalen van de waarde van water is voor gebruikers en beleidsmakers een moeilijke maar belangrijke opgave. Met verwijzing naar de adviezen van de Commissie Remkes hebben landbouwbedrijven in de directe nabijheid van N2000 gebieden een extra verantwoordelijkheid. De mate van geschiktheid van de landbouwgrond is afhankelijk van de nabijheid van het natuurgebied, als ook de vraag welk landbouwproduct in combinatie met welke grondsoort het minst vervuילend uitpakt.	Commissie Remkes heeft vooral betrekking op het mestbeleid. Dat is niet de verantwoordelijkheid van het waterschap. We nemen in het ontwerp-WBP wel tekst op over het mestbeleid en de commissie Remkes, zoals we als antwoord op een van uw eerdere opmerkingen al aangaven.	Paragraaf 7.7, pagina 61, Toevoegen: "Uit een evaluatie van het Planbureau voor de Leefomgeving en de Commissie Remkes komt naar voren dat het huidige mestbeleid onvoldoende is om de KRW-doelen en de Natura 2000-doelen te halen. In 2020 en 2021 wordt een herbezinning van het mestbeleid uitgevoerd. De efficiency van het mineralen gebruik in land en tuinbouw wordt gezien, mede in het licht van vermindering van de stikstofdepositie (voormalige PAS) en de doelen van de KRW. Daarnaast is er behoefte aan vereenvoudiging van het huidige mestbeleid. In 2021 wordt dit vastgelegd in het zevende Actieprogramma Nitratrichtlijn voor de periode 2022 tot en met 2025. Dit kan ook leiden tot een afname van de stikstofgehalten in ons gebied en een verdere verbetering van de waterkwaliteit. Vóór 2025 zullen het zesde en het zevende actieprogramma worden geëvalueerd, voor het opstellen van het achtste actieprogramma dat zal gelden voor 2026 tot en met 2029."
288	Fractie Bedrijfsgebouwd	<i>Waterbeschikbaarheid per gebied.</i> - blz. 39 - De zandige veenkoloniën hebben een grotere watervraag doordat meer landbouwers met toenemende capaciteit beregenen. Met noodpompen wordt de aanvoercapaciteit naar de Groningse Veenkoloniën en Westerwolde met 25% verhoogd. Overweging is aanschaf van permanente aanvoergemalen. De fractie bedrijfsgebouwd verneemt graag waarom en onder welke omstandigheden voor welke bedrijven het waterschap H&A de kosten voor extra maatregelen niet verhaalt op de veroorzaker. Voorbeeld: het plaatsen van extra gedimensioneerde noodpompen voor extra water aanvoer.	De taken van het waterschap zijn, kort gezegd, zorgen voor veiligheid, voldoende en schoon water. Binnen deze taken voeren wij ons werk uit en passen wij ons werk aan bijzondere situaties aan die zich kunnen voordoen. Denk aan de inzet van bergingsgebieden (bij wateroverlast) en de inzet van noodpompen (bij watertekorten). Pas als we heel specifiek voor het behartigen van een groep belanghebbenden structureel maatwerk leveren komt het in rekening brengen van kosten bij die groep (mogelijk) in beeld. De mogelijkheden hiertoe zijn nu nog beperkt tot het invoeren van een baatbelasting en een privaatrechtelijke overeenkomst.	Geen.
289	Fractie Bedrijfsgebouwd	Beperken watergebruik <i>Back-up voorziening Industrie.</i> - blz. 43- De fractie bedrijfsgebouwd bepleit dat niet alleen naar een goede back-up moet worden gekeken, maar dat waterschap H&A eveneens verkent met North water en de industrie of meer circulair een industrieel watersysteem kan worden opgezet. Bijvoorbeeld hergebruik van water van de VKA (Datacenters, Nouryon, Nedmag, AVEBE, Kisuma, NEG, etc.). En dit systeem mettertijd uitbreiden naar andere gebruikers. In gezamenlijkheid streven we naar robuuste systemen. Vanuit het perspectief bedrijven is er een stevige bereidheid om gezamenlijk met waterschap H&A en waterbedrijf Groningen / WMD te komen tot intelligente investeringen.	In het verleden heeft het waterschap al verschillende mogelijkheden onderzocht, waarbij ook actieve samenwerking met de industrie werd nagestreefd. Dit heeft nog niet tot positief of rendabel resultaat geleid. Wanneer er nu stevige bereidheid is vanuit de bedrijven om te komen tot nieuwe inzichten, worden we graag uitgenodigd voor een gesprek. Wij hebben richting de bedrijven gecommuniceerd dat voortzetting van het gebruik van de VKA onder de huidige condities na 1 januari 2022 niet meer mogelijk is.	Geen.
290	Fractie Bedrijfsgebouwd	<i>H&A adviseert om in brakke kustgebieden geen gewassen te verbouwen die afhankelijk zijn van beregening met zoet oppervlaktewater.</i> - blz. 44 - De vraag laat zich stellen of H&A zich mag beperken tot een vrijblijvend advies. Is een dwingend voorschrift in de communicatie met de provincie hier niet meer op zijn plaats. De provinciale politiek dient sneller uitsluitsel te geven over inrichtingskeuzes. Niets doen is een keus die onvermijdelijk leidt tot (financiële) schade.	De verantwoordelijkheid ligt primair bij de grondeigenaar. Bij toenemende watervraag in gebieden waar zoetwaterbeschikbaarheid geen vanzelfsprekendheid is, kunnen wij dit niet faciliteren. Hierover zullen wij duidelijk communiceren, ook richting de ruimtelijke ordening en binnen het DPRA. We nemen in het ontwerp WBP de voorkeursvolgorde voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek over uit het Deltaprogramma 2021 en het concept Nationaal Water Programma (NWP), waar ook al eerder in deze reactienota naar verwezen is. Het eerste punt daarin is om de ruimtelijke inrichting beter af te stemmen op de zoetwaterbeschikbaarheid. Beide provincies gaan hun omgevingsvisies nog actualiseren en moeten nog komen met een regionaal waterprogramma. We zullen hen vragen de uitgangspunten uit het Deltaprogramma en het NWP over te nemen. Ook nemen we een maatregel op in het WBP, gericht op het verder uitwerken en opnemen van de beleidsuitgangspunten van het Deltaprogramma het NWP in ons eigen beleid.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisico op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)." Pagina 31, onderaan. Toevoegen nieuwe maatregel: "6.0.1 Uitwerken en opnemen van de beleidsuitgangspunten uit het Deltaprogramma en het NWP in ons eigen beleid. Gereed 2022."
291	Fractie Bedrijfsgebouwd	Beperken watergebruik <i>Ruimtelijke consequenties</i> - blz. 44 - De fractie bedrijfsgebouwd is van mening dat met voorrang in overleg met de provincies moet worden gekeken naar ruimte voor woonlocaties teneinde de ongewenste druk op waterwingebieden (zoals de Hunze) te verlichten.	De verantwoordelijkheid voor waterwingebieden ligt bij de drinkwaterbedrijven. Zij zouden dit punt aan kunnen kaarten bij de provincies.	Geen.
292	Fractie Bedrijfsgebouwd	Kaderrichtlijn Water - blz. 45 - De fractie bedrijfsgebouwd dringt er op aan geen beleid te stapelen. De functies van het gebied mogen niet worden aangetast.	De KRW gaat uit van de bestaande functies. Binnen een gebied kunnen meerdere beleidsdoelen spelen.	Geen.
293	Fractie Bedrijfsgebouwd	Herstel van meren <i>Zuidlaardermeer</i> - blz. 53 - De fractie bedrijfsgebouwd dringt aan op duidelijkheid over te nemen maatregelen van het waterschap H&A gericht op het tegengaan van de bodemdaling effecten als gevolg van gaswinning. Zonder maatregelen neemt de bevaarbaarheid van het Zuidlaardermeer sterk af met dito nadelige economische effecten van de gebruikers ervan.	In de inrichtingsplannen voor het Zuidlaardermeer wordt rekening gehouden met bodemdaling en de belangen die daardoor geraakt worden. De uitwerking hiervan komt terug in een voorstel naar het algemeen bestuur. Om de gevolgen van de bodemdaling door aardgaswinning zodanig in beeld te krijgen dat hiervoor een claim richting bodemdalingscommissie kan worden opgesteld is in het kader van het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer onder leiding van de gemeente Midden Groningen een begeleidingsgroep gestart.	Geen.

294	Fractie Bedrijfsgebouwd	Wateroverlast door veenoxidatie <i>Doel: Samen met de provincies onderzoeken we in welke gebieden er kansen liggen veenoxidatie te vertragen en waar mogelijk te stoppen in combinatie met daarop afgestemd beleid, functies, normen en maatwerk in alternatieven en maatregelen.</i> -blz. 91- Droogvallend veen zorgt voor verhoogde CO2 uitstoot. Weidevogels verliezen hun habitat. De veenaafbraak verlaagt de waterkwaliteit, met negatieve gevolgen voor de groei van gewassen. Er dient bij de provincie zo nodig publiekelijk te worden aangedrongen op besluitvorming binnen afzienbare termijn. Vooruitschuiven van deze problematiek beperkt terstond het handelingsperspectief.	Deze problematiek is al langere tijd aan de orde, ook op bestuurlijk niveau. Binnen het Coalitieakkoord zijn afspraken gemaakt om de provincies hier nadrukkelijk op aan te spreken. De provincie Groningen gaat in het kader van het klimaatakkoord samen met het waterschap voor een peilgebied in Groningen een gebiedsproces starten over de aanpak van veenoxidatie.	Geen.
295	Fractie Bedrijfsgebouwd	Vergunningverlening, toezicht en handhaving - blz. 110- <i>Toezicht wordt uitgevoerd op grond van een risico - en probleemgerichte aanpak door prioritering van de handhavingstaken. Het handhavingsbeleid is geactualiseerd door het overnemen en implementeren van de Landelijke Handhaving Strategie. We gaan van ‘nee tenzij’ naar ‘ja mits’</i> Kan aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden inzicht gegeven worden in de veranderingen op genoemde terreinen? Het verdient anno 2022 aanbeveling bij het uitoefenen van deze taken gebruik te maken van data-analytics, drones en vormen van artificial intelligence.	In het WBP staan de beleidsmatige uitgangspunten. De uitvoering en evaluaties komen terug in de voortgangsrapportages. We nemen deel aan en project om met behulp van satellietdata automatische analyses in ons gebied uit te gaan voeren. Dit kan mogelijk ingezet worden om dempingen, bespuitingen van taluds en het niet maaien van sloten in beeld te krijgen, waarna er gericht gehandhaafd kan gaan worden. Deze data vervangt gedeeltelijk de vrije veldcontroles. Op dit moment worden er nog geen drones ingezet voor de handhaving. We volgen deze ontwikkelingen wel.	Geen.
296	Fractie Bedrijfsgebouwd	Toezicht en handhaving - blz. 111- <i>H&A hanteert als doelstelling dat 75% van de bezochte bedrijven bij het eerste bezoek voldoet aan alle voorwaarden.</i> Het verdient aanbeveling voor de 25% van de bezochte bedrijven die niet voldoen aan alle voorwaarden duidelijk te zijn over de te nemen vervolgstappen.	Dat gebeurt al en is in het handhavingsprotocol vastgelegd.	Geen.
297	Fractie Bedrijfsgebouwd	Toezicht en handhaving - blz. 111 - <i>De laatste jaren wordt meer ingezet op communicatie en samenwerking, met name binnen de landbouw. Gezorgd wordt voor bewustwording door op bedrijfsniveau het gesprek aan te gaan, maar ook door deel te nemen aan landbouwbeurzen. Preventie is een belangrijk element . Ook wijzen de handhavers de agrarische bedrijfstakken op eventuele beschikbare subsidie mogelijkheden .</i> De vraag laat zich stellen hoe ver de klantvriendelijke bejegening dient te gaan. Het wijzen op beschikbare subsidiemogelijkheden voor alle gebruikers van het waterschap is geen wettelijke taak. Voorkomen moet worden dat specifieke doelgroepen een voorkeursbenadering hebben waar andere doelgroepen dit zonder duidelijke redenen ontberen. Hoe goed bedoeld ook.	Onze handhavers hebben niet alleen een handhavende verantwoordelijkheid, maar ook een verantwoordelijkheid in het verbeteren van de waterkwaliteit in de toekomst. Indien onze adviezen hierin kunnen helpen, zullen wij dat niet nalaten.	Geen.
298	Fractie Bedrijfsgebouwd	Microverontreinigingen - blz. 114- <i>Er wordt nader onderzoek gedaan naar gewasbeschermingsmiddelen in het effluent. Op het gebied van microplastics is er nog veel onbekend. H&A neemt nu geen maatregelen in het beheergebied.</i> Het natuurlijk kapitaal is de basis van onze economie. Herstel van natuurlijk kapitaal vraagt een continue inspanning van waterschap en andere betrokkenen. Het is van belang de diversiteit terug te brengen, zodat je werkt met de natuur in plaats van tegen de natuur. Je kunt beter de vijanden van de insecten bevorderen in plaats van chemische bestrijding van een insectenplaag. Of neem de bodem, die moet niet alleen landbouwproducten leveren, maar ook water kunnen vasthouden, klimaat - adaptief worden. Die bodem leeft, zit vol met allerlei micro-organismen zoals waardevolle schimmels en bacteriën. Die bodem heeft niet alleen kunstmest nodig, maar is een zeer complex systeem met allerlei verbindingen die de gewassen gezond en sterk houden. Een goede interactie tussen natuur en landbouw veronderstelt een gezonde diversiteit van de bodem. De fractie bedrijfsgebouwd bepleit intelligente maatregelen gericht op herstel van het natuurlijk kapitaal. Microverontreinigingen kunnen hiervan op voorhand voor de periode tot 2027 niet worden uitgesloten.	Wij richten ons op het zo natuurlijk mogelijk laten functioneren van onze watersystemen. Dit sluit aan bij uw opmerking. In het WBP zijn ook stimuleringsmaatregelen opgenomen voor bodemverbeteringsmaatregelen. De problematiek rond microverontreinigingen moeten eerst goed in kaart gebracht worden. Dit kost tijd. We streven ernaar om zo snel mogelijk tot adequate en effectieve maatregelen te komen, maar kunnen niet garanderen dat dit eerder dan 2027 zal zijn.	Geen.

299	Fractie Bedrijfsgebouwd	Integrale benadering - blz. 117 - <i>Grond en oppervlaktebeheer zijn niet los van elkaar te zien. H&A heeft in haar beheergebied te maken met verschillende gebruiksfuncties, met ieder hu eigen belangen en wensen. H&A wil zo goed mogelijk de verschillende functies bedienen, maar H&A loopt wel tegen grenzen aan. Die grenzen komen door de klimaatverandering steeds duidelijker in beeld. Dit vraagt om een integrale benadering van het grondwaterbeheer.</i> <i>Deze ambitie brengt met zich mee dat de samenwerking met partners een goede invulling moet krijgen. Naast de taken die H&A als waterschap uitvoert op het gebied van peilbeheer, vergunningverlening, toezicht en handhaving zijn duidelijke afspraken met onze partners belangrijk.</i> De fractie bedrijfsgebouwd dringt er bij het waterschap op aan volstrekt helder te zijn over nieuwe maatschappelijke realiteiten waarop tijdig dient te worden voorgesorteerd. Klimaatverandering, Covid-19 , terugdringing van stikstofemissies en andere ongemakkelijke waarheden vragen in combinatie en afzonderlijk een herschikking van het speelveld. Heldere en harde keuzes verdienen de voorkeur boven een ‘kool en geit sparen’ benadering. Niet alles kan overal.	Voor wat betref klimaatverandering en de rol van water(beheer) daarin is dit in lijn met wat er in het Deltaprogramma, de Nationale Omgevingsvisie en het Nationaal Water Programma staat. Dat geeft ook het belang hiervan aan. We verwerken dit in de tekst en verduidelijken dat niet alles overal meer kan, dat water meer sturend moet zijn en dat er duidelijke (ruimtelijke) keuzes gemaakt moeten worden, die niet altijd makkelijk of prettig zullen zijn.	Paragraaf 8.5, pagina 91, toevoegen: "Ook in het nieuwe Deltaprogramma 2021 is veel aandacht voor de verbinding tussen ruimte en water en wordt de urgentie van een klimaatadaptieve aanpak benadrukt. De wateropgaven moeten meer sturend worden en randvoorwaarden aangeven voor de keuzes in de ruimtelijke inrichting van Nederland. Meer dan voorheen moeten we in Nederland bij de ruimtelijke inrichting en keuze van ons landgebruik rekening gaan houden met droogte, hitte, wateroverlast en overstromingsrisico's. In het Deltaprogramma is aangegeven dat dit bijvoorbeeld betekent dat grote watervragende activiteiten, zoals het telen van bepaalde gewassen, bij voorkeur niet meer in droogtegevoelige gebieden moeten plaatvinden. Ook moet er bij de locatiekeuzes en de gebiedsinrichting van nieuwe woonwijken rekening gehouden worden met de klimaatverandering. Bij plannen en maatregelen voor bijvoorbeeld nieuwe en bestaande infrastructuur, natuur, landbouw en energie moet water onderdeel uitmaken van de ruimtelijke afwegingen en planuitwerking. Water stuurt, in plaats van water volgt." Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisico op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)."
300	Fractie Bedrijfsgebouwd	Bodemdaling door delfstoffenwinning - blz. 126 - De fractie bedrijfsgebouwd stelt voor het onderdeel bodemdaling niet te beperken tot delfstoffen. In deze context dient ook waterwinning, geothermie en opslag in de diepe bodem te worden vermeld. Zo heeft waterwinning in de Groeve onder invloed van veenoxidatie geleid tot grote bodemdaling.	De waterwinning, geothermie en opslag in de diepe bodem hebben naar onze mening marginaal effect op de bodemdaling. Bodemdaling door delfstoffenwinning daarentegen heeft een direct effect.	Geen.
301	Fractie Bedrijfsgebouwd	Bodemdaling door delfstoffenwinning zoutwinning - blz. 127 - De fractie bedrijfsgebouwd is van mening dat ongeacht welk bedrijf verantwoordelijk is voor bodemdaling, de veroorzaker de kosten voor de compenserende maatregelen neemt. Dit is ook wettelijk vastgelegd in de mijnbouwwet. Daarom is de fractie van mening dat er tekstueel niet over een enkel bedrijf moet worden gesproken maar generiek over bedrijven die bodemdaling veroorzaken. Meerdere gebezigde en politiek gekleurde opmerkingen doen in onze ogen afbreuk aan de inhoud en het doel van de tekst. Het is opvallend dat voor een enkel zoutwinningsbedrijf expliciet gesproken wordt over fondsvorming, terwijl voor andere bedrijven die actief zijn in de ondergrond hierover geen voorwaarden en / of aanvullende eisen worden gesteld. De fractie bedrijfsgebouwd bepleit een eenduidig beleid dat uitlegbaar is voor alle betrokkenen. Ter volledigheid wordt opgemerkt dat Nedmag zelf heeft aangegeven niet te winnen in het cluster Tripscompagnie hetgeen door het Staatstoezicht op de Mijnen positief is beoordeeld.	We zijn het met u eens. We verwijderen de bedrijfsnamen en veralgemeniseren daarmee de tekst.	Paragraaf 10.5: Bedrijfsnamen NAM, Nedmag en Nouryon verwijderen. Pagina 123: Bedrijfsnamen van de kaart verwijderen.
302	Fractie Bedrijfsgebouwd	Tot slot Bij alle gemaakte algemene en specifieke opmerkingen bestaat veel waardering voor het Voorontwerp - Waterbeheerprogramma 2022 – 2027 van het waterschap Hunze en Aa's. Op hoofdlijnen kan de fractie bedrijfsgebouwd haar steun hiervoor uitspreken. Tegelijkertijd is het belangrijk dat uitvoering van het nieuwe Waterbeheerprogramma berust op een stevig maatschappelijk draagvlak. Bedrijven maken hiervan in verschillende hoedanigheden een belangrijk deel uit. Zo dragen ondernemers/bedrijven via de waterschapsbelasting circa een derde deel van de kosten voor de uitvoering van de taken van het waterschap. In 2020 zal dat ruim 750 miljoen euro zijn.	Dank u wel. We erkennen het belang van bedrijven binnen het maatschappelijk draagvlak. Daarom zijn de bedrijven in het voortraject en ook nu betrokken geweest bij het WBP.	Geen.
303	Fractie PvdA	Pagina 9 regel 7 van onder ‘Wij verwachten dat onze omgevingspartners het watersysteembelang serieus nemen.’ Welke middelen hebben wij om hier indien nodig meer druk op uit te oefenen? Is de Watertoets voldoende?	De watertoets is hierbij inderdaad een belangrijk instrument. Vooral het proces dat daarbij hoort; dus het zo vroeg mogelijk inbrengen van het waterbelang, waarbij gezocht wordt naar koppelkansen met de andere belangen. Verder is actieve communicatie over ons waterbeheer en onze uitgangspunten, zoals verwoord in het WBP, belangrijk. We zorgen er daarnaast voor dat we vroegtijdig bij visievormende en strategische plannen, zoals omgevingsvisies van provincies en gemeenten, betrokken zijn. Op die manier wordt het waterbelang vroeg in het proces meegenomen en meegewogen. Wij zien ook dat met de toegenomen brede aandacht voor klimaatadaptatie onze omgevingspartners water meer en meer gaan zien als een sturend principe. Dit komt ook naar voren in enkele reacties die wij hebben ontvangen op het voorontwerp-WBP	Geen.
304	Fractie PvdA	Pagina 12/13 Op drie plekken wordt hier gesproken over een ‘meer actieve rol’ voor het waterschap. Wat betekent dat in termen van geld/organisatie?	Deze ambities vragen om extra aandacht en andere prioritering binnen de organisatie.	Geen.
305	Fractie PvdA	Pagina 16 Een groot gedeelte van de gemeente Stadskanaal valt onder systeem Westerwolde, terwijl het toch nog Veenkoloniaal gebied betreft. Graag hier een korte toelichting op.	De indeling in watersystemen is gebaseerd op de afwatering en de hydrologische indeling van ons gebied. Dit komt niet overeen met een gemeentelijke indeling of een indeling gebaseerd op bodemsamenstelling, agrarisch gebruik of cultuurlandschap. Het is derhalve inderdaad zo dat een deel van het gebied met een Veenkoloniaal karakter niet in watersysteem Veenkoloniën ligt, maar in Westerwolde of in watersysteem de Hunze.	Geen.

306	Fractie PvdA	Pagina 28 Kan beter vasthouden van water ook positieve gevolgen hebben in tijden van extreme droogte en hoe zien we dat voor ons? Ook buiten de beekdalen dus.	Het beter vasthouden van water in nattere perioden is er vooral opgericht om de afstroming richting de boezem en uiteindelijk de zee te vertragen. Door het bovenstrooms vasthouden heeft het water daarnaast meer tijd om te infiltreren in de bodem waarmee zodoende het grondwater wordt aangevuld. Dit kan een positief gevolg hebben in tijden van droogte. In de peilbeheerste gebieden van de Veenkoloniën en Westerwolde zetten we in het voorjaar de peilen op van winter- naar zomerpeil. Zo voorkomen we dat grondwater wegstroomt en houden we veel water vast.	Geen.
307	Fractie PvdA	Pagina 32 Hoe verzekeren we ons van de kwaliteit van het water uit het IJsselmeer	In ons regio-overleg is ook Rijkswaterstaat vertegenwoordigd. In het algemeen is de waterkwaliteit van het IJsselmeer steeds beter aan het worden vanwege de verbeterde kwaliteit van het Rijnwater. Er treedt na inname in Lemmer echter een oplading met stoffen op, op de route door Friesland en door de gebieden van waterschap Vechtstromen en Drents Overijsselse Delta. We zijn met de andere waterschappen in overleg om de waterkwaliteit van het aanvoerwater te verbeteren.	Geen.
308	Fractie PvdA	Pagina 38 Hoe wordt de groene contour opgebouwd waar grondwater gewonnen mag worden? Het ziet eruit alsof er een bepaalde afstand tot bebouwing moet worden aangehouden, klopt dit? En waarom is dit?	Bij de bepaling van de contour wordt inderdaad gekeken naar mogelijke schade aan bebouwing. Bij aanwezigheid van zetting-gevoelige lagen zal een verlaging van de grondwaterstand kunnen leiden tot zetting en schade. In de tekst van het WBP wordt uitgelegd dat naast bebouwing ook wordt gekeken naar mogelijk schade aan functies of belangen, zoals natuur en (voorkomen van) veenoxidatie.	Geen.
309	Fractie PvdA	Pagina 39 Steeds meer particulieren slaan bronnen om grondwater op te kunnen pompen, bijvoorbeeld om de tuin te kunnen sproeien. Hebben we hier zicht op?	In het verleden is ervoor gekozen om kleine grondwateronttrekkingen niet te registreren omdat de inspanning daarvoor niet in verhouding staat tot de mogelijke baten. Er is geen vergunning- en registratieplicht. Er is dus geen zicht op.	Geen.
310	Fractie PvdA	Pagina 63 - 69 Voor het behalen van de KRW-doelen is het aantal overschrijdingen doorslaggevend. In deze zin is een kleine overschrijding even erg als een forse. In de toxicologie is concentratie van een gifstof van belang. Hoe kunnen we hierin toch differentiëren?	Vanuit de KRW wordt er op twee manieren naar de toxiciteit van stoffen gekeken. In eerste instantie op het niveau van de individuele stof, namelijk de prioritaire en de specifiek verontreinigende stoffen. Als deze stoffen de gestelde norm overschrijden betekent dit een risico voor het waterleven. De betreffende stof kan bijvoorbeeld de voorplanting van een watervlo beïnvloeden; dit doet zich voor bij een concentratie boven deze norm. Het maakt dan in feite niet uit hoeveel keer de norm overschreden wordt omdat de beïnvloeding van de voortplanting zich al heeft voorgedaan. Als tweede kijken we naar de mengseltoxiciteit van stoffen in het kader van de ecologische sleutelfactoren. Ook daarbij maken we gebruik van een vastgestelde norm voor de toxiciteit. De redenering bij overschrijding van de norm is hetzelfde als voor die van de individuele stoffen.	Geen.
311	Fractie PvdA	Pagina 73 midden: ‘Deelname ... vrijwilligheid’. Is er al iets te zeggen over de resultaten die worden geboekt?	Het UPDA wordt in 2023 geëvalueerd en projecten zijn nu nog volop in gang. We zien in de jaren 2019 en 2020 geen tot weinig overschrijdingen. Het lijkt er nu op dat we onze doelen gaan halen.	Geen.
312	Fractie PvdA	Pagina 78 Gemeenten kunnen ‘bouwen met natuur’. Hoe brengen we deze kans onder de aandacht?	In ons reguliere overleg en bij gezamenlijke projecten met de gemeenten brengen we dit onder de aandacht.	Geen.
313	Fractie PvdA	Pagina 87 kaart: Zijn juist de kwetsbare gebieden ook in te zetten voor extra waterberging (iov met de boeren)?	Deze kaart geeft de kwetsbaarheid voor piekbuien aan. Hoewel hoogteligging daarbij wel een rol kan spelen, is vooral de bodemsamenstelling van belang. Het gaat hier dus niet perse om lage en van nature natte plekken, die eventueel geschikt zouden kunnen zijn voor extra waterberging.	Geen.
314	Fractie PvdA	Pagina 89 regel 5: Vroeg waterschap betrekken: gebeurt dit al? Zijn er eerste resultaten?	Wij worden via het instrument van de watertoets bij ruimtelijke plannen betrokken, om advies te geven. Ook bij meer visievormende plannen, zoals omgevingsvisies worden we betrokken. De toegenomen brede aandacht voor klimaatadaptatie helpt bij het creëren van bewustwording bij andere partijen.	Geen.
315	Fractie PvdA	Pagina 114 Hoe groot is het gedeelte van het hemelwater dat nu al wordt afgekoppeld van het vuilwaterriool?	Daar hebben wij geen compleet beeld van. Er is de afgelopen jaren vrij veel afgekoppeld. Echter blijkt uit een betere (digitale) inventarisatie van het verhard oppervlak dat er ook meer verhard oppervlak aanwezig is dan in het verleden werd gedacht. Daarbij hebben we ook te maken met de “mode” om tuinen te verharden waardoor het verhard oppervlak eerder toeneemt dan afneemt. Onze inschatting is dat er de afgelopen 15 jaar circa 10 tot 15% netto is afgekoppeld in ons beheergebied.	Geen.
316	Fractie PvdA	Algemeen: Illustraties zijn niet genummerd, en er wordt niet naar verwezen in de hoofdttekst, kan dat in de definitieve versie wel worden toegevoegd?	We hebben ervoor gekozen de illustraties niet te nummeren. We menen dat nummering niet noodzakelijk is en nummerv verwijzing teveel de leesbaarheid van de tekst onderbreekt.	Geen.
317	Fractie PvdA	Waterkwaliteit in gebouwde omgeving van dorpen en steden wordt nu (nog) niet meegenomen. Hoe krijgen we dit onderwerp op de agenda bij gemeenten?	Het is de bedoeling dat actie 7.14.1. samen met de gemeenten wordt uitgevoerd, zoals ook in de tekst van de paragraaf staat. We zullen actie 7.14.1 iets herformuleren waarbij we aangeven dat we deze actie samen met de gemeenten gaan doen. Wij gaan de gemeenten hierover benaderen.	Paragraaf 7.14, pagina 78: Toevoegen "met gemeenten" bij actie 7.14.1.
	INTERN			
318	Intern	In het WBP ontbreekt informatie over hoe we omgaan met archeologie.	We voegen een zin toe over archeologie bij 10.4 Cultuurhistorisch erfgoed.	Paragraaf 10.4, pagina 121: Toevoegen "We hebben ook aandacht voor de archeologische waarden in ons gebied. We houden ons aan de wet- en regelgeving en doen onderzoek naar archeologie bij inrichtingsprojecten en peilaanpassingen."

319	Intern	Op prinsjesdag 2020 is het nieuwe Deltaprogramma 2021 gepresenteerd. Hier zeggen we nu niets over in de tekst.	We gaan het nieuwe Deltaprogramma 2021 benoemen in hoofdstuk 5 en in paragraaf 8.5.	Hoofdstuk 5, pagina 21: toevoegen: "Deltaprogramma 2021 met daarin het Deltaplan Waterveiligheid." Paragraaf 8.5, pagina 95, toevoegen: "Ook in het nieuwe Deltaprogramma 2021 is veel aandacht voor de verbinding tussen ruimte en water en wordt de urgentie van een klimaatadaptieve aanpak benadrukt. De wateropgaven moeten meer sturend worden en randvoorwaarden aangeven voor de keuzes in de ruimtelijke inrichting van Nederland. Meer dan voorheen moeten we in Nederland bij de ruimtelijke inrichting en keuze van ons landgebruik rekening gaan houden met droogte, hitte, wateroverlast en overstromingsrisico's. In het Deltaprogramma is aangegeven dat dit bijvoorbeeld betekent dat grote watervragende activiteiten, zoals het telen van bepaalde gewassen, bij voorkeur niet meer in droogtegevoelige gebieden moeten plaatvinden. Ook moet er bij de locatiekeuzes en de gebiedsinrichting van nieuwe woonwijken rekening gehouden worden met de klimaatverandering. Bij plannen en maatregelen voor bijvoorbeeld nieuwe en bestaande infrastructuur, natuur, landbouw en energie moet water onderdeel uitmaken van de ruimtelijke afwegingen en planuitwerking. Water stuurt, in plaats van water volgt."
320	Intern	In het Deltaprogramma en het concept Nationaal Water Programma (NWP) wordt gesproken over een voorkeursvolgorde voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek, namelijk: 1. Slimme ruimtelijke inrichting die rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water. 2. Zuiniger zijn met water. 3. Beter vasthouden van water. 4. Slimmer verdelen van water. 5. accepteren van restrisico op schade door watertekorten. Hier zou naar verwezen moeten worden in het WBP.	We nemen in hoofdstuk 6 een verwijzing op naar de voorkeursvolgorde uit het Deltaprogramma 2021 en het (concept) NWP 2022-2027. Omdat het NWP nu nog in concept is, nemen we ook een maatregel op gericht op het verder uitwerken en opnemen van de beleidsuitgangspunten van het Deltaprogramma en het (definitieve) NWP in ons eigen beleid.	Hoofdstuk 6, pagina 31: Toevoegen "In het Deltaprogramma 2021 en het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 (NWP) wordt een voorkeursvolgorde aangegeven voor de aanpak van de zoetwaterproblematiek. De voorkeursvolgorde is: 1. een slimme ruimtelijke inrichting die beter rekening houdt met (de beschikbaarheid van) water, 2. zuiniger zijn met water, 3. beter vasthouden van water, 4. slimmer verdelen van water en 5. accepteren van het restrisico op schade door watertekorten. Deze voorkeursvolgorde wordt ook verankerd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI)." Pagina 31, onderaan. Toevoegen nieuwe maatregel: "6.0.1 Uitwerken en opnemen van de beleidsuitgangspunten uit het Deltaprogramma en het NWP in ons eigen beleid. Gereed 2022."
321	Intern	Uit het NWP tekst opnemen over het mestbeleid. Momenteel wordt een herbezinning van het mestbeleid uitgevoerd. De efficiency van het mineralen gebruik in land en tuinbouw wordt gezien, mede in het licht van vermindering van de stikstofdepositie (voormalige PAS) en de doelen van de KRW. Daarnaast is er behoefte aan vereenvoudiging van het huidige mestbeleid. In 2021 wordt dit vastgelegd in het zevende Actieprogramma Nitratrichtlijn voor de periode 2022 tot en met 2025. Vóór 2025 zullen het zesde en het zevende actieprogramma worden geëvalueerd voor het opstellen van het achtste actieprogramma dat zal gelden voor 2026-2029. Ook iets opnemen over de evaluatie van het PBL (in 2027 zal het huidige mestbeleid niet voldoende zijn om te voldoen aan de doelen) en het rapport van de Commissie Remkes.	We voegen de actuele tekst over mestbeleid uit het (concept) Nationaal Water Programma 2022-2027 toe.	Paragraaf 7.7, pagina 61, Toevoegen: "Uit een evaluatie van het Planbureau voor de Leefomgeving en de Commissie Remkes komt naar voren dat het huidige mestbeleid onvoldoende is om de KRW-doelen en de Natura 2000-doelen te halen. In 2020 en 2021 wordt een herbezinning van het mestbeleid uitgevoerd. De efficiency van het mineralen gebruik in land en tuinbouw wordt gezien, mede in het licht van vermindering van de stikstofdepositie (voormalige PAS) en de doelen van de KRW. Daarnaast is er behoefte aan vereenvoudiging van het huidige mestbeleid. In 2021 wordt dit vastgelegd in het zevende Actieprogramma Nitratrichtlijn voor de periode 2022 tot en met 2025. Dit kan ook leiden tot een afname van de stikstofgehalten in ons gebied en een verdere verbetering van de waterkwaliteit. Vóór 2025 zullen het zesde en het zevende actieprogramma worden geëvalueerd, voor het opstellen van het achtste actieprogramma dat zal gelden voor 2026 tot en met 2029."
322	Intern	Ergens in het WBP moet het Nationaal Strategisch Plan genoemd worden. Dit kan sterk bijdragen aan het bereiken van de KRW-doelen door de klimaatopgave, kringlooplandbouw en emissiebeperking in het Europese Gemeenschappelijk Landbouw beleid (GLB) tot speerpunten te maken.	We nemen dit op in paragraaf 7.8.	Paragraaf 7.8, pagina 64. Toevoegen: "In het Nationaal Strategisch Plan (NSP), waarin is uitgewerkt op welke wijze Nederland invulling geeft aan de Europese GLB-verordeningen, zijn de klimaatopgave, kringlooplandbouw en emissiebeperking namelijk als speerpunten benoemd voor het GLB. Hiermee kan het GLB sterk bijdragen aan het bereiken van de KRW doelen."
323	Intern	In de Hunze voldoet het fosfaatgehalte nog niet aan de norm.	Dit klopt. We nemen dit op in paragraaf 7.7.	Paragraaf 7.7, pagina 60: Toevoegen "de Hunze".
324	Intern	Pagina 34. Wateraanvoer vanuit het IJsselmeer: De kaart kan verduidelijkt worden door wat meer topografie toe te voegen.	We passen de kaart aan.	Paragraaf 6.1, pagina 34: Kaart aanpassen, waarbij topografie wordt toegevoegd.
325	Intern	Pagina 37. Opmerking bij Overige gebieden > door droge jaren 2018, 2019, 2020 is er een tendens dat er meer beregeningsinstallaties zijn gekomen in het gebied. Of deze uit grondwater onttrekken of oppervlaktewater is niet duidelijk. Onbeperkt uit grondwater onttrekken maakt ook dat het grondwater sneller zal dalen en wij er mogelijk als waterschap op worden aangesproken dat er meer aangevoerd moet worden om grondwater aan te vullen. Hier zou een oorzaak en gevolg studie van gemaakt moeten worden.	Dit wordt meegenomen in maatregelen 6.1.1 en 6.1.2. Daarnaast worden nieuwe maatregelen opgenomen in paragraaf 6.3. In het kader van zoetwaterbeschikbaarheid gaan we met de omgeving in gesprek over efficiënt watergebruik, zoals in paragraaf 6.5 is aangegeven.	Paragraaf 6.3, pagina 37. Toevoegen maatregelen: "6.3.4 Onderzoek naar het effect van grondwateronttrekking voor beregning in de watersystemen Veenkoloniën en Westerwolde" Gereed in 2023. "6.3.5 Onderzoek naar mogelijkheden grondwatervoorraad-beheer" Gereed in 2023. "6.3.6 Voorstel uitwerken voor het in beeld brengen van de totale grondwateronttrekking ten behoeve van beregning" Gereed in 2023.
326	Intern	Pagina 43: Graag verduidelijken op welke wijze we stimuleren.	Op pagina 44 staat in de actielijst op welke wijze we stimuleren, namelijk via pilots en kennisverspreiding. We voegen dit ook toe op pagina 43.	Pararaaf 6.5, pagina 43: Toevoegen: ", door middel van bijdragen aan pilots en kennisverspreiding,"
327	Intern	In een aantal kaarten staan maatregelen voor 2020 en 2021. Dit moet worden geactualiseerd, voordat het WBP definitief wordt vastgesteld in 2022.	De kaarten gaan we in 2021 actualiseren.	Geen.
328	Intern	Paragraaf 7.13, pagina 74, vierde alinea: Er wordt nog gekeken naar aanvullende maatregelen m.b.t. stikstof. Het is goed om dit in de tekst te verwerken.	We voegen een zin toe waarin dit wordt benoemd. Wanneer eventuele aanvullende maatregelen in 2021 duidelijk zijn, nemen we dit op in het definitieve WBP.	Paragraaf 7.13, pagina 74: "Voor de eerste drie gebieden" vervangen door "Voor Witterveld en Drouwenerzand". Toevoegen "Mogelijk zijn nog aanvullende maatregelen nodig in verband met stikstof, die ook consequenties kunnen hebben voor het waterschap."
329	Intern	Onder Stimuleren optimaal bodembeheer: "Ook de kans op wateroverlast door plasvorming neemt hierdoor af, evenals de afspoeling van nutriënten" > toevoegen "en gewasbeschermingsmiddelen".	We voegen dit toe.	Pararaaf 6,5, pagina 43: Toevoegen " en gewasbeschermingsmiddelen".

330	Intern	Pagina 47: Wij verwachten met de kennis van 2020 dat een doelverlaging niet nodig is en we de doelen <i>voor de biologie</i> gaan halen. Hieraan toevoegen dat we waarschijnlijk niet voor alle stoffen de doelen zullen halen vanwege de achtergrondbelasting of een lange afbraaktijd.	We nemen deze suggesties over en passen de tekst aan.	Paragraaf 7.1, pagina 47: Toevoegen "voor de biologie" en "Het is waarschijnlijk dat niet voor alle stoffen de doelen zullen worden gehaald in 2027, omdat hier ook stoffen bij zitten met een achtergrondbelasting of een lange afbraaktijd".
331	Intern	Misschien moet er nog ergens een zinsnede opgenomen worden over de glastuinbouw. Bijvoorbeeld dat DuurSaam Glashelder nog tot en met 2021 loopt en dat we tijdens dit project al verschillende maatregelen hebben genomen welke hopelijk nog gaan leiden tot een afname van het aantal overschrijdingen. En dat er na 2021 regulier wordt gehandhaafd.	Dit voorstel wordt overgenomen.	Paragraaf 7.8, pagina 63: Toevoegen "Binnen het samenwerkingsproject DuurSaam Glashelder wordt met de sector gewerkt aan het terugdringen van emissies in de glastuingebieden Klazienaveen en Zuidbroek."
332	Intern	Beperken inefficiënt watergebruik De Oldambtboezem wordt normaal gesproken doorgespoeld met zoet water om de zouttong vanaf zee terug te dringen. Hier moet eerst veel water naar zee worden gespoeld om een relatief klein oppervlak met zoetwater te kunnen beregenen. We zijn daarom een proef begonnen met stoppen van het doorspoelen van de Oldambtboezem. Het water kan op een andere plek efficiënter worden ingezet. In 2020 evalueren we de resultaten van deze doorspoelproef en neemt het bestuur een besluit over hoe we hier in de toekomst mee omgaan. Dit moet worden geactualiseerd naar aanleiding van het besluit in juni hierover.	De evaluatie is uitgevoerd en de concept resultaten zijn in juni 2020 voorgelegd aan het DB. Het dagelijks bestuur heeft besloten om in 2020 weer te starten met doorspoelen. Er moet eerst een gebiedsproces en een watersysteembrede afweging plaatsvinden over hoe we hier in de toekomst mee omgaan. Corona maakt een gebiedsproces nu lastig. Het besluit van het DB om voorlopig het doorspoelen weer te hervatten is gecommuniceerd per brief aan de belanghebbenden in het Oldambt.	Paragraaf 6.2, pagina 35: De zin "In 2020 evalueren we de resultaten van deze doorspoelproef en neemt het bestuur een besluit over hoe we hier in de toekomst mee omgaan." vervangen door "In het voorjaar van 2020 heeft ons bestuur besloten om weer te starten met het doorspoelen van het Oldambt. Voordat een definitief besluit genomen kan worden over het eventueel stoppen met doorspoelen, bespreken we eerst in een gebiedsproces de resultaten van de proef met de omgeving en wordt een watersysteembrede afweging gemaakt." Paragraaf 6.4, pagina 40: De zin "en is in 2020 deze proef geëvalueerd." vervangen door "In het voorjaar van 2020 heeft ons bestuur besloten om weer te starten met het doorspoelen van het Oldambt. Voordat een definitief besluit genomen kan worden over het eventueel stoppen met doorspoelen, bespreken we eerst in een gebiedsproces de resultaten van de proef met de omgeving en wordt een watersysteembrede afweging gemaakt."
333	Intern	De tekst in paragraaf 12.3, over de financiële gevolgen van het WBP, moet worden bijgewerkt naar de huidige stand van zaken.	De tekst van paragraaf 12.3 wordt aangepast.	Paragraaf 12.3, pagina 131: "Momenteel wordt de meerjarenraming ... AB van december 2020." vervangen door "Voor het geven van een doorkijk van de financiële gevolgen van het WBP 2022 – 2027 is een goede basis in de vorm van een volledige meerjarenraming onontbeerlijk. De huidige meerjarenraming 2021 – 2024, vastgesteld door het algemeen bestuur in augustus 2020, bevat nog veel onduidelikheden als gevolg van de Corona-crisis. De verwachting is dat er mogelijk pas bij de volgende meerjarenraming 2022 – 2025 meer duidelijkheid is. Die meerjarenraming wordt in het voorjaar van 2021 opgesteld. Dan is ook een goede inschatting te maken van de financiële gevolgen in de volle periode van dit waterbeheerprogramma 2022 – 2027. In de definitieve versie van het waterbeheerprogramma 2022 – 2027 (najaar 2021) kunnen we inzicht geven in de financiële gevolgen per taak. Ook een overzicht van de ontwikkeling van de belastingtarieven maakt daar dan onderdeel van uit."
334	Intern	In paragraaf 12.3 moet de teks onder "Exploitatielasten" verduidelijkt worden. Tekstvoorstel: Omwille van de eenvoud zal in onze begroting structureel € 300.000,- per jaar worden opgenomen. Hiermee zijn de exploitatiekosten in onze meerjarenramingen verwerkt. Via onze planning- en control cyclus monitoren we de diverse maatregelen die uit dit budget gefinancierd worden. Verschillen tussen budget en realisatie verwerken we jaarlijks in de jaarrekening.	We nemen het tekstvoorstel over.	Paragraaf 12.3, pagina 132: "Aangezien de extra kosten niet evenredig over de jaren zijn verdeeld, wordt nog onderzocht hoe we de kosten jaarlijks zodanig kunnen middelen om jaarlijkse pieken en dalen te voorkomen." vervangen door "Omwille van de eenvoud zal in onze begroting structureel € 300.000,- per jaar worden opgenomen. Hiermee zijn de exploitatiekosten in onze meerjarenramingen verwerkt. Via onze planning- en control cyclus monitoren we de diverse maatregelen die uit dit budget gefinancierd worden. Verschillen tussen budget en realisatie verwerken we jaarlijks in de jaarrekening."
335	Intern	In hoofdstuk 13 is een korte uitleg nodig over hoe de toestand met betrekking tot de waterkwaliteitsdoelen is opgeschreven. Dit is nu, in relatie tot de eerdere hoofdstukken, niet altijd duidelijk.	We voegen een korte uitleg toe in de inleiding van hoofdstuk 13.	Hoofdstuk 13, pagina 133, toevoegen: "Met betrekking tot waterkwaliteit is eerst de toestand met de oude waterkwaliteitsdoelen beschreven en wordt aangegeven waar en waarom de biologische doelen worden aangepast."
336	Intern	De uitkomst van de m.e.r.-toets moet, indien mogelijk, verwerkt worden in het WBP.	De m.e.r.-toets is inderdaad uitgevoerd op het voorontwerp-WBP. De conclusie is dat er geen m.e.r.(beoordelings)plicht is voor het WBP. We vermelden dit kort in de inleiding.	Hoofdstuk 1, pagina 5: "De maatregelen worden getoetst aan de m.e.r.-plicht. Bij de uitwerking van maatregelen wordt ook uitgegaan van een provinciale toetsing op grond van de Wet natuurbeschreming" vervangen door "Het voorontwerp-waterbeheerprogramma is getoetst aan de m.e.r.-plicht. De conclusie hieruit is dat er voor het waterbeheerprogramma geen m.e.r.-(beoordelings)plicht is. Mogelijk is dit bij de nadere uitwerking of uitvoering van specifieke maatregelen gedurende de planperiode wel het geval. Dit zal dan te zijner tijd in gang worden gezet. Het rapport van de m.e.r-toets wordt als losse bijlage bij het waterbeheerprogramma gevoegd." Pagina 6: Toevoegen "Dit geldt ook voor het rapport van de m.e.r.-toets."
337	Intern	Het zou goed zijn als er een overzicht wordt opgenomen van de overschijdingen van prioritaire en specifiek verontreinigende stoffen, per KRW-waterlichaam.	We voegen een overzicht hiervan toe, in de bijlagen, en verwijzen hiernaar in paragraaf 7.9.	Pagina 162: Nieuwe bijlage toevoegen. "Bijlage 4 Overschrijdingen van prioritaire en specifiek verontreinigende stoffen per KRW-waterlichaam (toestand 2019)". Paragraaf 7.9, pagina 66: Toevoegen "In bijlage 4 is een tabel opgenomen met de overschijdingen van prioritaire en specifiek verontreinigende stoffen per KRW-waterlichaam (toestand 2019)".